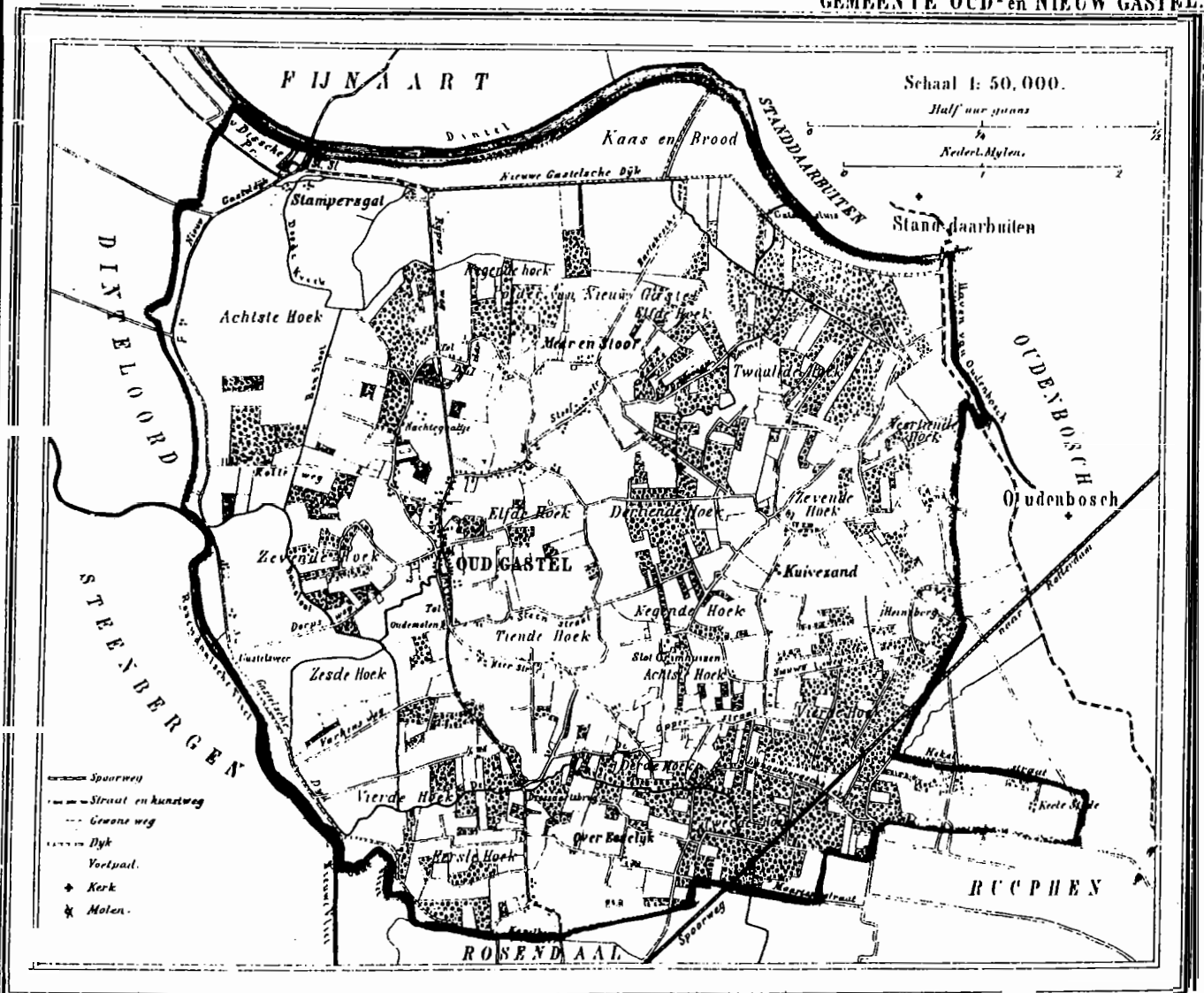


JAARBOEK

heemkundekring het land van gastel

1986

GEMEENTE OUD- en NIEUW GASTEL.



Geteekend door J. Kuiper

3312 Hunders, 3250 Inwoners

V O O R W O O R D

Wij presenteren u, lezer, hierbij graag het jaarboek 1986 van de Heemkundekring Het Land van Gastel.

U begrijpt wel, dat er achter de redactieschermen weer hard gewerkt is om alles op tijd klaar te krijgen.

Wij zijn ook zelf weerverbaasd over de gevarieerde en ruime inhoud, die het jaarboek 1986 heeft gekregen.

Ik moet dan ook de redactie hartelijk dankzeggen voor haar inzet, productie en werkkraft.

Voor al de heer H. Zandbergen, onze hoofdredacteur, is in staat zijn kennisenenthousiasme op heemkundegebied op ons allen over te dragen.

Wij hopen dat u, en belangstellende lezers/lezeressen, er eveneens veel genoeg aan zult beleven.

Wij houden ons aanbevolen voor uw positieve kritiek en eventuele reactie.

F. van Merrienboer,
voorzitter.

Van "HANZE" tot

"GASTELSE ONDERNEMERS VERENIGING"

83 jaar Middenstands-organisatie.

Het dorp Gastel in 1903. Hoe zag dat er uit? Hoe was de handel en wandel van de inwoners? Waar werkten ze en wie had de leiding? In de archieven van de gemeente vinden we enkele aanwijzingen. Er waren 4780 inwoners. Er was een Stoom-Sigarenkistjesfabriek van Franken, 3 Beetwortelsuikerfabrieken met 1138 werknemers, nl.: N.V. Gastelse Beetwortelsuikerfabriek met 610, de N.V. St. Antoine met 324 en Commanditaire Vennootschap Daverveldt Binck en Co. met 204 werknemers. Een Bierbrouwerij J.M.M. Mastboom, 3 Graanmolens: Couwenbergh, H.J. Peeters en Wed. P. Smoor. Een Roomboterfabriek "De Hoop", 2 Steenbakkerijen: Hennekam en "De Marksteen", 1 Wagenmakerij P.C. Akkermans, 1 Wasserij gebr. Stoop. Dan de vele ambachten die in een jaarverslag van 1903 worden vermeld: 13 broodbakkers, 11 kleermakers, 7 metselaars, 1 molenmaker, 5 rijtuigverhuurders, 2 spekslagers, 8 schoenmakers, 5 smeden, 11 timmerlieden, 3 vleeshouwers, 4 vrouwenmutsenwasters en 2 zadelmakers.

Elke dinsdag was er een graanmarkt. Er waren 2 jaarmarkten voor paarden en vee (de derde dinsdag in april en de tweede dinsdag in november); afgeschaft in 1922.

Van 10 augustus (St. Laurentius) tot en met 15 augustus (Maria Hemelvaart) was het kermis. De ambachten namen dan vakantie.

In het gemeentelijk jaaroverzicht wordt de handel als volgt gekenschetst: "Over het algemeen kan gezegd worden dat de handel in het afgelopen jaar middelmatige winsten heeft afgeworpen. Minder gunstig is de toestand van de winkelnering. De reeds jaren geuite klacht dat in deze gemeente, vanuit de omliggende plaatsen zeer veel wordt gevent met allerlei koopwaren, waardoor het winkeldebiet daalt, is ook dit jaar weer vernomen. De gemakkelijke en goedkope middelen van vervoer leiden ertoe, dat de ingezetenen zich meer verplaatsen en in de omliggende plaatsen hunne inkopen gaan doen. De gedrukte toestand van de suikerindustrie was mede nadelig voor de winkelnering. Soortgelijke opmerkingen lezen we tot 1914 en na 1918.

Er waren 3 schepen in de gemeente ingeschreven: 1 jacht van 37 ton en 2 Rijnschepen van resp. 710 en 222 ton. Er was een stoomtram van de Zuid-Nederlandsche Stoomtrammaatschappij, met verbindingen naar Breda, Roosendaal, Steenberg en Willemstad (Vanaf 1893 tot 1937). Er waren vier vrachtkarren: 2 dagelijks naar Roosendaal, 1 tweemaal per week naar Breda en 1 eenmaal per week.

De gemeenteraad bestond uit 11 personen, t.w. A.G.M. Mastboom (tevens burgemeester), P. Dautzenberg en P. Kerstens, wethouders en leden: Laur. Houtepen, P. Jongenelen, W. Slooters, Adr. Smoor, Ant. Blankers, H.J. Peeters, M. Oomen en C. Uitdewilligen.

De parochie werd geleid door G.A. Damen, pastoor (vanaf 1902) en de kapelaans A.M. Roomer, C.J.A. v.d. Kerkhoven en G.A. Mouwen.

Gemeentesecretaris was Nic. van Mechelen.

Het straatbeeld was uiteraard dorps, een lange lintbebouwing in Kerkstraat (ook dorpsweg genoemd), Markt, Dorpsstraat en Meir. Vanaf Steenstraat tot aan de Rijpersweg een ruige steenweg (kinderkoppen) met aan een kant een trottoir (stoep), aangelegd in 1875; in de Kerkstraat aan de oostzijde, op de Markt en in de Dorpsstraat aan de westkant. Een goot met hier en daar een putje zorgde voor de waterafvoer (soms). Aan de andere kant hadden de huizen hun eigen "stoep" hoog of laag of soms geen. En tussen die stoepen en de straatkeien lag een vastgelopen zandrands. Het was echt het dorp waarvan Sonneveld zingt: "Een raadhuis met een pomp ervoor, een kar die ratelt op de keien". Inderdaad stonden er twee pompen op de Markt, die uitstekend welwater gaven. Een stond voor het oude Raadhuis, met bordes en dubbele trap. Gebouwd in 1858.

Het midden van de markt was een groot ovaal plein van zand met wat gras in de noord-oosthoek. En middenop de oude linde!

Het waren voornamelijk karren en wagens die het transport verzorgden. Ook die van de voerlui op Roosendaal en Breda. En 's zondags kwamen de rijtuigen ("gerijen") van de boeren-kerkgangers. Gestald werd er dan bij Adam Schuurmans op de Markt "Huis van Negotie") nu Fr. Vogelaaars, bij C. Rademakers naast de kerk, hoek Dreef en C. Dam (tot voor kort "De drie snoeken", tegenover de Koelestraat).

In de week kwam ook de melkboer met zijn kar en de groenteboer, waarvan de langgerekte roep door de stille straten galmde.

Dit geluid werd soms begeleid door de heldere klank van de hamer op het aambeeld, als de smid aan het werk was. En de geur van gebrande paardehoeven completeerde het straatgebeuren. Een niet alledaags, maar wel voorkomend verschijnsel was de wagenmakersknecht, die met veel bravour en handigheid een groot nieuw houten wagenwiel over de keien rolde, de domp in de handpalmen draaiend en het wiel ook daarmee in evenwicht hield. En dan zo naar de smid, die er met veel vakmanschap en precisie een gloeiende band wist om te leggen. Onwrikbaar en onverwoestbaar. Zo was dat! En Gezelle zingt in zijn lied over de wagenmaker: "Het wiel rolt nog, de man bleef staan". Doelend op de kwaliteit van het wiel en de sterfelijkheid van de maker.

Dikwijls verscheen de timmerman of metselaar met zijn "stootwagen", een twee-wielige handkar, om zijn gereedschap en materiaal naar het werk te rijden. Dan ook nog waren er het bakkerskarretje en het dokterskoetsje met eigen koetsier.

Ja, het lijkt ons nu een archaïsche tijd, die eerste jaren van 1900. En het moet een revolutionaire daad geweest zijn om in 1903 een beroepenvereniging, een "standsorganisatie" te durven beginnen.

Reeds enkele decennia leefde de gedachte om door samenbundeling van krachten van de gedupeerde volksgroepen meer macht uit te oefenen op het economisch beleid van de maatschappij.

De Encycliek "Rerum Novarum" van 1891 riep de Katholieken op, om zich aaneen te sluiten en in 1894 werd de landelijke S.D.A.P. opgericht. En de levensomstandigheden van de eenvoudige handwerksman of winkelier waren niet veel beter dan die van de arbeider van toen. Ook zij wilden eigenlijk iets meer rechtvaardigheid. De geesten en de tijd waren er rijp voor.

Beginpunt was het "Derde internationale Congres" van de handeldrijvende middenstand in september 1902 in het Concertgebouw met o.m. Dr. Schaepman. Aanvankelijk werkten alle levensovertuigingen samen, maar al spoedig ontstonden 3 landelijke Middenstandsorganisaties, nl. de Koninklijke Nederlandse Middenstandsbond, de Nederlandse Katholieke Middenstandsbond en de Christelijke Middenstandsbond. En toen dan ook in 1903 in Breda de Diocesane Katholieke Middenstandsbond werd opgericht waren daar al enkele Gastelaars present.

Ze hadden in Oud Gastel kennelijk de koppen al bij elkaar gestoken en de eerste oproep tot deelname had een eclatant succes. Op 17 november 1903 werd hier dan de vereniging opgericht. Ze heette: "De Hanze", Organisatie van den handeldrijvende en Industrieelen Middenstand.

In het toen al bekende Streekblad "De Grondwet, Roosendaalsche en Nieuwe Zevenbergsche Courant" werd op 20 november gepubliceerd: In de deze week gehouden vergadering in de Harmoniezaal werd een Afdeling van De Hanze opgericht. Tot het bestuur werden gekozen: pastoor G.A. Damen, Geestelijk Adviseur, J.F. Smoor, Voorzitter, P.C. Akkermans, Secretaris, J. van Domburg, Penningmeester. En J.P. Melsen en A.P.J. Couwenbergh Commissarissen. Een zeventig-tal leden traden toe.

In de eigen notulen werd gesproken over 86 leden. Dat lijkt veel, maar het is niet verwonderlijk, gezien de totale lijst van ambachten die hiervoor al werden genoemd. Niet vermeld waren de vele winkeliers, een bezigheid die voor enkelen een bijzaak was naast hun ambacht of ander beroep. Het verhaal ging zelfs dat enkele werknemers zich ook al aanmeldden, omdat ook zij de noodzaak voelden zich te organiseren, Hun kans kregen en namen zij in 1904, toen de R.K. Volksbond werd opgericht.

In De Grondwet van die maand november 1903 kwamen nog al eens berichten over De Hanze. Er was een vergadering van de Afdeling Roosendaal in zaal "De Unie". Deze afdeling was enkele maanden tevoren opgericht met medewerking van de Geestelijk Adviseur van de Diocesane Bond Mgr. Frencken en hun Voorzitter de heer Fick uit Oosterhout. Ook vermeldde De Grondwet het bericht in de Staatscourant betreffende de oprichting van de Bredasche Bond.

De eerste jaren van de Gastelse Afdeling waren niet gemakkelijk. De vele winkels (en winkeltjes) en ambachten maakten de spoeling dun en de concurrentie zal fel geweest zijn. Ze moesten dus leren samenwerken ook met de concurrent. Het waren niet altijd verheffende vergaderingen. En vooral in de beroepsbijeenkomsten werd heftig gediscussieerd, om het netjes te zeggen.

Die beroepen gingen ook al spoedig apart vergaderen. Ze werden Gilden genoemd, ook al weer zo'n teruggrijpen op het verleden.

De eersten waren de Gilden van de Bouwvakken en de Winkeliers. Ze waren toen essentieel voor de Bond. Want de grote voortrekker van de Middenstandsbond, Dr. Nouwen, schreef: De Gilden moeten de kern zijn der Hanze! Het afdelingsbestuur wilde voornamelijk leiding geven in de onderlinge samenwerking en tevens informatie doorgeven. De eerste lessen die werden aangeboden gingen over boekhouden. Want dat was soms een primitief gedoe. De Cursus Boekhouden stond onder leiding van de heer Wittenaar, Hoofd van de Openbare School in de Steenstraat. Er waren toen in de gemeente drie openbare scholen en een Bijzondere Meisjesschool, St. Bernardus.

In 1905 wordt een ledental genoemd van 70 en 8 begunstigers.

Het jaar daarop werd de boekhoudcursus voortgezet en enkele afgevaardigden trokken al naar Breda voor de Bredasche Katholiekendag. Want de "Roomschen" presenteerden zich uitdrukkelijk in die jaren. En we constateren al een eerste klacht in het Jaarverslag: de vergaderingen worden niet druk bezocht. We moeten tot ons leedwezen bekennen dat onze Vereeniging niet erg bloeiende is en o.i. ook niet vooruitgaat. "Maar niet den moed verliezen", schrijft secretaris Akkermans.

Ook in de Jaarverslagen van de gemeente komt weer de pessimistische klacht: "de winkelnering is niet erg bloeiende, vanwege de inkoop elders en door het gemakkelijke vervoer". Het venten van elders houdt maar aan. Ook staat hierin vermeld, dat de bedrijven steeds meer overgaan op motorkracht, stoommachines en zuiggasmotoren.

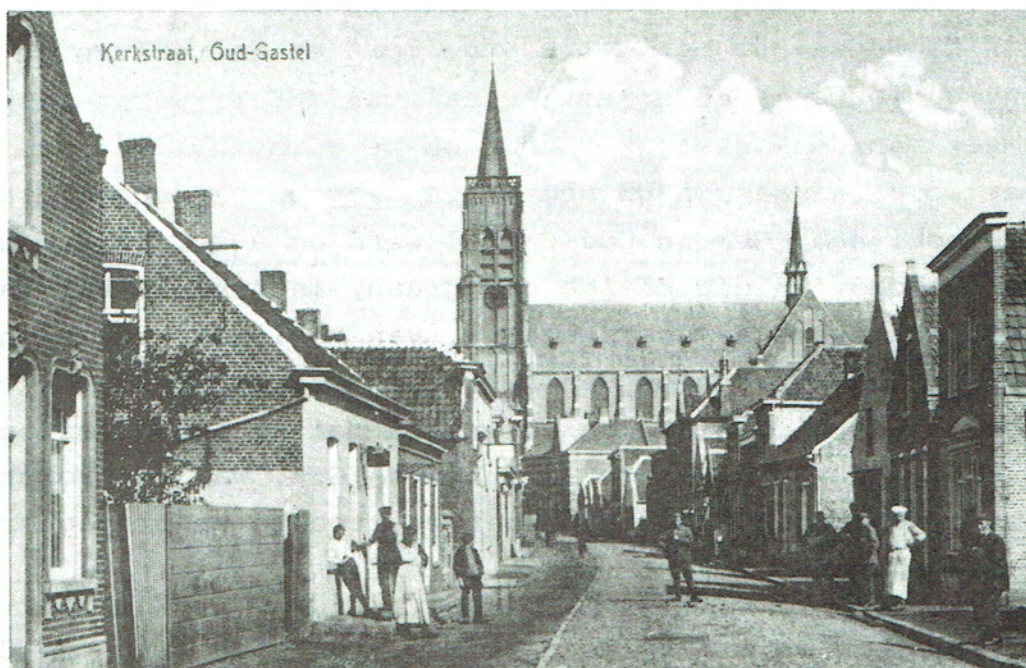
En in 1907 wordt melding gemaakt van de oprichting van een zuivelfabriek door J. van der Vaart in de Steenstraat. Met 3 vrouwelijke werkneemsters. Het heeft niet lang bestaan. Ernaast stond in 1910, zo vermeldt het gemeentearchief: Zuivelfabriek du lait "Vacca".

In 1912 wordt het fabriekje van Van der Vaart verkocht aan Eugène van Wely. Deze begon er met de "Eerste Nederlandsche Nicotine Extract Fabriek". Hij gaat daar dus tabak verwerken en maakt nicotine-extract, een bestrijdingsmiddel in de landbouw.

Het jaarverslag 1913 begint met een juichtoon: dit jaar is een van de beste geweest sinds de oprichting. En het ledental klom van 20 naar 41! Er was dus kennelijk een behoorlijk dieptepunt geweest. Dit jaar verscheen er ook een "spreker" die propaganda maakte voor de "Coöperatieve Credietbank, Hanzebank".

Er werd flink gebruik van gemaakt. Het is vermoedelijk de eerste Bank in Oud Gastel geweest. Het Agentschap hier stond onder leiding van Adr. Smoor. Die Hanzebank is enkele decennia hard gegroeid, er was blijkbaar behoefte aan. Ze groeide zelfs te hard, bleek later.

De penningmeester werd in 1913 opgevolgd door C. de Leest. Regelmatig waren er kontakten met het Bredasche Hoofdbestuur.



Kerkstraat Oud Gastel - mobilisatie 1914-1918

De beide jaarmarkten liepen steeds terug en van 1914 tot en met 1918 werden ze niet gehouden, evenmin de kermis. Maar de winkeliers deden goede zaken van 1914 tot 1918. En dit vanwege de legering van 1300 militairen in verband met de mobilisatie. Ook de vele Belgische vluchtelingen zorgden voor een verhoogde omzet. Enkele van die Belgen traden in dienst van ambachtsbedrijven. Het gemeenteverslag vertelt dat militairen en Belgen zorgden voor een extra omzet van 12.000,-- gulden. En ter bescherming van de consument werd een verordening vastgesteld w.b. het broodgewicht. Er kwamen nog meer voorschriften, ook van de Landregering, b.v. prijsvaststelling.

In 1914 werd het toenmalige Postkantoor door de gemeente ingericht als Raadhuis (thans meubelzaak Bus). Het nieuwe Postkantoor was inmiddels gebouwd (Dorpsstraat 2). In 1916 verschijnt de Boerenleenbank met als kassier de heer Koevoets. In de Koelestraat.

Het tweede Notulenboek van de Hanze begint met het jaarverslag over 1918. Nu van de hand van Frans Akkermans, die inmiddels de eerste secretaris is opgevolgd. Voorzitter is dan C.B. Hack.

Hij begint met een retorische en propagandistische oproep tot verdere uitbouw van De Hanze. De oorlog is afgelopen en de vereniging bloeit weer. Twintig nieuwe leden en een totaal van 86. Er wordt gesproken over de omzet van de Hanzebank en het op te richten Lyceum te Roosendaal. En er wordt gewaarschuwd voor arbeiders en boerencoöperaties, die alom verschijnen. Ook in Oud Gastel werd op 9 mei 1918 opgericht: de R.K. Boerenbond. En die maalde ook graan, machinaal. Dat was voor de aanwezige molenaars de doodsteek. P. van Meel, die de molen aan het Moleneind had overgenomen van A. Smoor, stapte in 1921 uit het Bestuur, omdat hij zich niet kon verenigen met de activiteiten van de Geest. Adviseur van De Hanze, die tevens G.A. was en promotor van de Boerenbond. Deze zat inderdaad op twee stoelen en propageerde heel sterk die Boerenbond.

In het gemeenteverslag mis ik de fabriek Daverveldt Binck en Co. Blijkbaar was die toen gestopt. Wel werd vermeld de Schoenfabriek van Ant. Luijten in de Dorpsstraat (omgeving Bellemans). In 1918 waren er 6 bestuurs- en 3 ledenvergaderingen. Ze klaagden over ambtelijke bureaucratie in de Distributiedienst. En ze hadden kritiek op de Commissie voor Middenstandszaken die door de Minister was ingesteld.

Inmiddels was ook een "Hanze-Tekenschool" opgericht en geleid door Adr. Akkermans. Die heeft dit verscheidene decennia volgehouden. Ze verkreeg oorspronkelijk subsidie van Rijk, Provincie en Gemeente. De Hanze gaf tien gulden per jaar.

Op de jaarvergadering van 1919 werden enkele eigentijdse besluiten genomen: de Patroonheilige werd St. Joseph. En op de begrafenis van een medelid zouden 4 leden De Hanze vertegenwoordigen. Er werd ook een perscomité opgericht: P. Feddes en Fr. Akkermans.

Bovendien werd besloten voortaan halfjaarlijkse rekeningen uit te schrijven (i.p.v. jaarrekeningen). Dat werd de klanten bekend gemaakt via een opplakbriefje op de nota's.

De winkeliers werden in 1919 geconfronteerd met de "Warenwet", kwaliteitscontrole op levensmiddelen. En in dit jaar werd ook begonnen met de jaarlijkse "Hanzedag". Een reeks van jaren hebben ze dit volgehouden. Er werd dan de hele dag vergaderd. Begonnen werd met een H. Mis in de kerk en in de voormiddag een algemene ledenvergadering (jaarvergadering) met eventuele bestuursverkiezing. De middag werd soms gevuld met aparte bijeenkomsten van de Gilden (b.v. 1923 van de Bouwvakken, Bakkers, Slagers, Smeden, Kleermakers). Telkens in een ander café. Dan werd de dag volgemaakt met een grote algemene propaganda-bijeenkomst in de Harmoniezaal. Sprekers werden uitgenodigd zoals b.v. Jan Verheijen uit Roosendaal over electriciteit. Dat was toen een heel actueel onderwerp, want de stroomlevering ging begin 20-er jaren van een particulier bedrijf (Jan van Iersel, smid) naar de PNEM via een gemeentedienst.

Vaste genodigden op die jaarbijeenkomsten waren de beide Pastoors van Gastel en Stampersgat, en het volledige College van B & W. Die hoofdbijeenkomst werd dus gehouden in de toen nog betrekkelijk nieuwe Harmoniezaal (eigendom van het Kerkbestuur) met de grote harmonica-deuren, waardoor de zaal werd vergroot met het cafe (nu Kerkstraat 27). Vaste bezoekers en uitmuntende sprekers waren o.m. de G.A. van de Diocesane Bond, de heer W.E.H. Oomen, de Directeur en zijn ambtenaar en later opvolger van de Bond, Jac. Jongenelen en J. van den Boom. Jongenelen was Gastelaar van afkomst. Hun aanwezigheid op bestuurs- en ledenvergaderingen was bijzonder frequent. Die heren moeten wat afgereisd hebben in die jaren per trein, tram of fiets, als ze alle afdelingen zo dikwijls bezochten als de onze. Maar het was nodig, want ze waren dus welbespraakt en hun bezielend woord hield dikwijls de moed erin en de leden bij elkaar. Deze "Hanzedagen" werden keurig aangekondigd via een gedrukt programma met aan de achterkant het "Middenstandslied", wijze: Aan U o Koning der eeuwen. Want uiterlijk vertoon was toen nodig en functioneel.

Ze werden meestal in januari gehouden, dan kon er gerust een vrije dag voor genomen worden.

De economische situatie was na de oorlog 1914-1918 niet best en dat vond zijn weerslag in de vele besprekingen. In 1919 werden nog enkele nieuwe Gilden opgericht, zoals Timmerlieden, Metselaars en Kleermakers. Van deze laatste was M. van Nispen voorzitter, A. van Beek secretaris en M. van Bavel penningmeester. Ze gingen werken met uniforme prijzen, het eerste directe resultaat van hun samenwerking. Nog vinden wij in een verslag: de bakkers vergaderen wel, maar aansluiten via een Gilde, ho maar!

Een SANTOS-comite werd ingesteld met C. de Jong Pzn en A. van Keep. Dit zamelde geld in voor onbemiddelde TB standgenoten. En dank zij al die activiteiten groeide het ledental van 86 naar 95.

De omzet van de Hanze-Bank groeide in 1920 naar 1 miljoen. Ze had ook een spaarafdeling. De plaatselijke correspondent was Adr. Smoor. De bank had de sympathie van de Bonden en floreerde. Door mismanagement is het later toch een faillissement geworden, mede ook door manipulaties van reeds bestaande banken, die in de sterke groei een gevaar zagen.

Na iedere vergadering adviseerde de Geestelijke Adviseur steeds weer om de H. Mis bij te wonen, des winters ook in de week. En de namen van de leden die genoemd worden in de notulen klinken ons nog steeds bekend in de oren: Bruno van Aalst, H. v.d. Brand, C. Melsen. Deze laatste klaagde eens dat er te weinig muziek gebracht werd op de Hanzedagen. Begrijpelijk, hij was een aktieve voorzitter van de Harmonie.

Een apart probleem was de concurrentie, die er ontstond tussen de vaste voerlieden op Roosendaal en Breda en het opkomende "Van Gend en Loos". Deze laatste had als dochteronderneming gemakkelijker toegang tot de Nederlandse Spoorwegen. Via de Diocesane Bond werd dit met hulp van de afdelingen Fijnaart en Dinteloord aangekaart op hoog niveau.

Toen in 1920 de distributie werd opgeheven had dat ook weer gevolgen voor de winkeliers, want de prijzen daalden. Ook werd er toen gesproken over de acht-urige werkdag en de patroons waren bang dat ze nu zelf harder moesten gaan werken! Mooi is ook deze vermelding in de notulen: de Bond vroeg aan de gemeente om een snelheidsbeperking in de Dorpsstraat voor auto's en motorfietsen.

Er was inmiddels ook een eigen Middenstandsglasverzekering opgericht door de Diocesane Bond. En er was ook een cooperatieve inkoopgroep ontstaan tussen enkele levensmiddelen-winkeliers in Gastel en Fijnaart. Dit jaar al voor 40.000 gulden. Telkens weer werd melding gemaakt van het optreden van de Cooperatieve Vereniging de Boerenbond. Leo Melsen b.v. wees op het gevaar.

Deze Cooperatie was dit jaar geheel zelfstandig geworden en niet meer afhankelijk van de C.H.V. te Veghel. De Geestelijk Adviseur zou er voor pleiten dat deze plaatselijke cooperatie zich niet zou bezighouden met de verkoop van kolen en "koloniale waren". En ze hield woord!

In een bestuursvergadering in 1921 werd al opgemerkt dat een algehele zondagssluiting in strijd was met de belangen van de winkeliers. Toen al! Dit bestuur bestond in 1920 uit C.B. Hack, voorzitter, Fr. Akkermans, secretaris, C. de Leest, penningmeester en de leden J.B. van Domburg, C.A. Bus. Geestelijk Adviseur A. Mouwen. De kascommissie werd gevormd door A.W. Smoor, Leo Melsen en A. Akkermans. C. IJzermans werd benoemd tot agent van de onderlinge ziekteverzekering (geleid door de Diocesane Bond), later vervangen door Couwenbergh.

De Tekenschool verkreeg weer tien gulden. Tegen dit lage bedrag protesteerde A. Smoor, die als gemeenteraadslid wist dat de gemeente 100 gulden gaf. Vandaar!

Op de jaarvergadering van de groots opgezette Hanzedag van 6 februari 1920 trad voorzitter C.B. Hack af en werd daar opgevolgd door Fr. Akkermans. A.W. Smoor werd secretaris. Ook A.C. Akkermans kwam toen in het bestuur.

Op deze Hanzedag werd gesproken door Directeur Jongelen. Rector Soffers, G.A. van de Diocesane Bond hield een gloedvolle rede tegen weelde, drankzucht en oneerbare kleding en verwildering van de zeden. Zeker een naoorlogs verschijnsel. G.A. Mouwen sprak over zondagsrust, zondagsheiliging en patronaatsbezoek. Na afloop werd het Middenstandslied gezongen. Het heeft voor ons nogal een bombastische tekst en typerend is dat hierin het "kapitaal" als vijand wordt gezien. Men vergaderde in die jaren in de bekende cafes Jan Wils, Kerkstraat, Weduwe Van Helvert (nu Auberge 't Hof), Adam Schuurmans (nu F. Vogelaars), De Drie Snoeken (nu gesloten) en Place de Meir.

Een aardig verschijnsel was dat de contributie met twee gulden per jaar werd verhoogd en dat werd dan mondjesmaat teruggegeven op de vergaderingen. Aanwezigheid werd dus beloond.

Enkele jaren heeft dat goed gewerkt, maar het hoofdbestuur was er niet zo gelukkig mee. Het gaf schoorvoetend toestemming hiervoor.

De Gastelse voorzitter werd in april 1922 lid van de Westbrabantse Kamer van Koophandel en hij was ook lid van het Diocesane hoofdbestuur. Hij kon dus veel informatie doorgeven. Er werd in die jaren ook gesproken over een cursus "sociale kennis". Een vreemd bericht vinden we in een jaaroverzicht van de gemeente, zij krijgt nl. een machtiging tot het in rechte vervolgen van weigerachtige bakkers tot betaling van de door hen van de gemeente betrokken bloem. We vinden in dit overzicht ook een lichte verandering in de lijst van ambachten: minder kleermakers en meer koperslagers.

Een nieuw fenomeen deed ook zijn intrede nl. het Handelsregister, bijgehouden door de Kamer van Koophandel. Sindsdien moet ieder bedrijf ingeschreven zijn. Het functioneert nog.

Volgens een Bisschoppelijk besluit moesten de vakorganisaties hun ledenlijsten opgeven aan Kerk- en Armbesturen. Dit hield verband met leveranties en diensten aan deze instituten. De Middenstandsorganisaties stonden erop dat alleen georganiseerden mochten leveren.

In april 1921 deelde C.A. Bus mede dat er een R.K. Bond van Bouwvakpatroons was opgericht met als voorzitter P. Ribbens. Ze zonden een brief naar het kerkbestuur om ook de Gastelse aannemers een kans te geven bij de bouw van de Joannesschool. Ook de schilders hadden een gilde gevormd.

En weer kwam er een overheidsvoorschrift: de tabaksvergunning. Ze moest worden aangevraagd voor de verkoop van rookwaren. Op 23 juni 1921 volgde H.J. van Mechelen zijn vader op als gemeentesecretaris (Nic. van Mechelen). De Middenstand had dikwijls met hem te maken.

De eerste gezamenlijke aktie was een etalagewedstrijd op 31 augustus 1921 (Koninginnedag). Er was veel animo en mooie medailles werden uitgereikt aan de winnaars. Ze zijn nog bewaard. Eerste prijs C. Melsen, 2e prijs F. Akkermans, 3. Leo Melsen, 4. J. van As, 5. A. van Beek, 6. S. Nijman, 7. P. van Merrienboer.

Er werd dit jaar wel geklaagd over "vliegende winkels" in cafe's en het werd aangekaart bij de H.B. en Kamer van Koophandel. Er was in 1922 geen Hanzedag, wel een jaarvergadering.

Directeur Jongenelen pleitte voor aansluiting bij de Qnderlinge Risico Verzekering van de Middenstandsbond. Ook de juist ingestelde Ongevallenwet 1921 kwam ter sprake i.v.m. personeel.

Het Diocesaan bestuur wilde maandelijks zitdagen gaan houden in elke gemeente. Het heeft slechts enkele jaren gewerkt. Er was niet voldoende belangstelling.

Dan werd er ook een enquête gehouden over concurrentie door ambtenaren, b.v. door een brievengaarder van Stampersgat. Zo waren er op een bestuursvergadering van 18 mei 1923 drie koperslagers aanwezig. Zij klaagden over verkoop van electriciteitsartikelen door ambtenaren van het G.E.B. Daarbij werd de winkeliers wèl aangeraden de betreffende artikelen in voorraad te houden. Dit probleem scheen landelijk voor te komen. De procedure ertegen heeft lang geduurd. De minister maakte er een einde aan door een verbod. De onafhankelijkheid van de ambtenaar kwam uiteraard in de knel.

Onderhandelingen werden er ook gevoerd tussen de slagers en het Parochieel Armbestuur. Vermoedelijk hield dit verband met leveranties aan het Liefdegesticht St. Josef. En het werd onderling geregeld.

Een andere belangrijke overheidsbemoeiing ontstond in 1919: De Warenwet. Die voorzag in een lang noodzakelijke behoefte (b.v. melk en water!).

In 1923 werden cursussen opgezet in electriciteit en boekhouden. De secretaris A.W. Smoor werd opgevolgd door Mart. van Nispen, die tevens penningmeester was. Dit besluit werd genomen op de grote Hanze-dag van 1923. De diverse Gilden kwamen weer bijeen in verschillende cafe's. Sprekers waren weer Jac. Jongenelen en de hoofdbestuursleden C. v.d. Eeden en Van Haren. Pater Hack sprak over Oostenrijk.

In een commissie tot voorbereiding van het dubbele jubileumfeest: 25 jaar Koningin en 25 jaar Burgemeester werden benoemd P. de Jong en P. van Merrienboer.

De Hanze-dag op 14 februari 1924 was groots opgezet, maar het bezoek was matig. De formule werkte blijkbaar niet meer. Het was dan ook de laatste maal. Er ging wel een verzoek naar de gemeente om de prijs van de krachtstroom te verlagen. Dat werd later ingewilligd.

In 1925 was er een klacht over oneerlijke concurrentie, nl. van arbeiders van de suikerfabriek.' De achturige werkdag gaf hen de gelegenheid om nog wat te "klusseh". En dan nog wel in de werkplaats van de fabriek, Bovendien werden er fietsreparaties uitgevoerd. En er ging een brief naar de directie.

Een Santos-speldjes verkoopdag bracht dat jaar goed geld op. Met centen en stuivers werden toch nog flinke bedragen bijeengebracht.

De apatische houding van vele leden deed de voorzitter het idee opperen om af te treden. Directeur Van den Boom vond het niet het geschikte moment en hij adviseerde een winkelactie om de club weer nieuw leven in te blazen. Maar die winkelweek in 1926 werd toch een mislukking.

Een nieuw verschijnsel was het opkomende cadeaustelsel. Het werd lang niet met open armen ontvangen, maar sommige winkeliers (voornl. kruideniers) werden er mee opgezadeld, noodgedwongen. Want de concurrentie was fel. Er werden in het gemeenteverslag 17 broodbakkers geteld! Op de jaarvergadering van januari 1927 werd de voorzitter toch herkozen, met Leo Melsen en A.C. Akkermans. En er werd propaganda gemaakt voor de R.K. Staatspartij. Nu was dat in Gastel niet zo erg nodig. Er bestaat een ledenlijst van de R.K.S.P. van 1921 met ...2666 namen. Alle bekende inwoners van Gastel en Stampersgat staan erin.

Een opmerkelijke klacht kwam vanuit de Hanze-tekenschool: er kwamen te weinig zoons van leden zich aanmelden, wel de werknemende jongeren. Er was ook een advies om naar de radio te luisteren, want Rector Soffers (G.A. van de Diocesane Bond) sprak over: "Middenstand waarheen". Nu waren er nog niet veel toestellen in gebruik en daarom werd op de bestuursvergadering van 6 januari via een toestel van Leo Melsen gezamenlijk geluisterd.

Ook werd reclame gemaakt voor het eigen Orgaan van de Bond: "De R.K. Middenstander". Een retraite-comite stond onder leiding van M. van Nispen, A. van Keep en A.W. Smoor.

Op diocesaan niveau werd gesproken over een "werktijdenbesluit voor winkelbedienden" en zondagsluiting.

Plichtsgetrouw deed de afdeling mee aan de inwijding van het H. Hart-monument aan de Dorpsstraat op 4 december 1927. Een geplande bloempjes-verkoop voor Santos kon niet doorgaan wegens gebrek aan collectanten.

Het was toch niet zo'n glorieuze periode en de grote crisis kondigde zich al aan. Er kwam bij de gemeente in 1928 tenminste al een verzoekbinnenvan de R.K. Werkliedenvereniging om een steunregeling voor werkloze arbeiders. Dat had natuurlijk ook gevolgen voor de zakenlui.

Op de ledenvergadering van 19 februari 1929 kwam H. v.d. Heijden in het bestuur, als opvolger van A.W. Smoor. En weer werd geprobeerd om door akties meer elan in de Bond te krijgen. Een winkelaktie werd dat jaar op touw gezet met medewerking van beide Harmonieën (we hadden er toen twee) en met een openingsspeech van burgemeester Mastboom vanaf het balkon van het raadhuis. Het regende toen dat het goot, maar de aktie slaagde. Van 8 tot 13 mei liepen velen met potlood en papier langs de etalages in verband met een wedstrijd.

Nu er in 1924 waterleiding was aangelegd, werd in 1929 de Bouwverordening aangepast met een verplichting tot aansluiting. Extra werk dus voor de loodgieter.

Mede op advies van de Geestelijk Adviseur van het Bisdom werd ook hier een Jonge Middenstandsvereniging opgericht. Ze werden enkele malen uitgenodigd voor een vergadering van De Hanze, maar het liep niet. Archiven of foto's hebben ze niet nagelaten, evenmin als namen van het bestuur.

Bij de gemeente werd aangedrongen op het instellen van een vuilnis-ophaaldienst. Ook de zondagsluiting van winkels kwam af en toe weer ter sprake, maar het nut ervan werd nog niet ingezien. Wel van een samenwerking tussen Middenstandsvereniging, Werkliedenvereniging en Boerenbond. Een vast verhaal is er nooit ontstaan, maar de contacten waren meest incidenteel. Met pijn en moeite werd in 1930 toch nog een winkelaktie opgezet, die nu toch wel slaagde. In het bestuur werd A.C. Akkermans op 28 maart 1931 opgevolgd door P.C. Bus. Er werd ook een commissie ingesteld om middenstandsvertegenwoordigers in de gemeenteraad te krijgen. Toch zaten er al in de raad: M. van Nispen, J. van Iersel, P. v.d. Boom, A.C. Geerts en C.F. Melsen, die later nog wethouder werd.

Bespraken in die jaren werd o.a. het slechte Vergaderingbezoek van de jonge middenstanders, een adhesie-betuiging aan de Kamer van Koophandel voor de bouw van een verkeersbrug bij Moerdijk, een Congres in Venlo over pensioenregeling van kleine middenstanders, over het goederenvervoer en schaderegelingen, over inzamelen van kleding voor de armen in de gemeente (crisistijd).

De jaarvergadering Van 25 april 1932 stond in het teken van de electriciteit, met als spreker de heer Waalwijk, hoofd van het G.E.B. Leo Melsen trad af en werd opgevolgd door P. van Merrienboer. De Hanze-Tekenschool kwam in moeilijkheden door het wegvallen van de rijkssubsidie. De provincie had al eerder afgehaakt. Toch is ze nog jaren lang blijven bestaan, primo door de inzet van de directeur A.C. Akkermans en vermoedelijk deed de gemeente een extra duit in het zakje.

Nu de Diocesane Organisatie van de Jonge Middenstand was gereorganiseerd begon men ook hier opnieuw.

Op 22 oktober 1933 kwam er een oprichtingsvergadering van de nu genoemde K.J.M.V. in het Patronaat. Ze was op nieuwe leest geschoeid, meer eigentijds, meer cultureel gericht. Er werd niet persé over zaken doen gepraat en dat trok kennelijk ook andere werknemende jongelui aan. Tot voorzitter werd gekozen P. Akkermans (Fr.z.), secretaris Henk van Nispen (M.z.) en penningmeester L. Vrolijk (L.z.). Een 20-tal leden sloten zich aan. Enkele namen: P. en C. Melsen (L.zn), C. en P. Vromans (Jac.zn), A. en C. van Merrienboer (P.zn.), F. en A. Akkermans (Fr.zn), J. en P. Cornalissen, J. Luijten e.a. Geestelijk adviseur werd Kapelaan Th. Jansen, later opgevolgd door Kapelaan W. Bennaers. Enkele jaarprogramma's zijn nog bewaard en daaruit blijkt dat ze het vooral op cultureel terrein zochten. Ontwikkeling stond voorop. Ze hielden lezingen onder elkaar en lieten sprekers komen zoals Pater Van Keep, missionaris, Kapelaan v.d. Elzen, Directeur v.d. Boom, A. Nuchelmans, schoolhoofd, Broeder Theophile Nijman (Over J. v.d. Vondel in 1937), Mr. Mastboom over Gastels geschiedenis enz. Ze voerden nogal moeilijke toneelstukjes op o.a. Joseph in Dothan van Vondel, in 1937). Ook van Gheon en Tsjechov. Ze kregen daarmee wel voldoening, maar weinig publiek. Een primeur hadden ze bij de opvoering van "Het duivelsbruggetje" met een damesrol erin. Het was daarmee de eerste gemengde toneelopvoering in Gastel en Corrie Melsen (L.D.) durfde dat.

Geestelijk Adviseur Bennaers had toestemming gegeven, hij was progressief voor die tijd. Ze vergaderden in het Patronaat en de toneel-opvoeringen waren in de Harmoniezaal. Daar werd ook in 1934 een huis-vlijttentoonstelling gehouden (de eerste?).

De vereniging had zich ook aangesloten bij de Diocesane K.J.M.V., die onder leiding stond van de enthousiaste redenaar Rector Jos van Campen, een naaste medewerker van Mgr. Frencken, de voorvechter van de massale meisjesorganisaties.

De samenwerking met de Hanze was summier: op jaarvergaderingen en bij winkelakties mochten ze helpen. Meer contact was er met de Jeugdvereniging De Jonge Werkman en hun bestuurders o.m. A. van Hassel, A. van Bavel en Jac. Hagenaars. Hun promotor was Br. Canisius.

De Hanze nam in 1934 afscheid van hun Geestelijk Adviseur Kapelaan Mouwen. Hij werd bedankt voor zijn niet-aflatende belangstelling, adviezen en aanwezigheid. Uit de verslagen kunnen we aflezen dat hij zich vooral richtte op de geestelijke zijde van zijn functie. Hij werd opgevolgd door Kapelaan Th. Jansen.

De omzetbelasting zat eraan te komen en dat werd uiteraard een herhaald punt op de agenda. Een extra zondagverkoop werd toegestaan in verband met het 100-jarig bestaan van de Handboogschutterij "Eendracht maakt macht" gevestigd bij Fien Aarsen, Place de Meir, in 1934.

De Middenstander had eigenlijk 2 Bonden nodig, nl. de z.g. Standsorganisatie, de Hanze en zijn specifieke Vakorganisatie. En beide vroegen en vragen contributie. Dat was voor velen -echt of niet echt- te veel soms. En dikwijls werd een van beide verlaten omdat ze "toch al georganiseerd waren". Nu werd landelijk gesproken over een "Wederzijds verplicht lidmaatschap" en door die koppeling was dit probleem meteen de wereld uit. Dacht men. Maar het is wel een utopie gebleven. Directeur V.d. Boom kwam er voor pleiten. Hij was trouwens ook op pad geweest voor ledenwerving. Ook hier. Hij was geweldig actief en hij woonde zeer veel ledenvergaderingen bij, overal. En hij had altijd een bezielend woord.

De Katholiekendag in Den Bosch werd bezocht door leden van de Middenstandsvereniging, de K.J.M.V. en ook door de Katholieke Werkliedenvereniging, de Jonge Werkman en de K.J.M. (Meisjesver.). Soms in uniform en met vlag. Want het manifesteren ging door.



Installatie van de leden van de jonge middenstandsvereniging (K.J.M.V.) in 1934.

V.l.n. r.: Piet Akkermans, Jan Luijten, Toon van Merrienboer, Hendrik van Nispen, W.E.H. Pius Bennaers, Floor Akkermans, Jot Akkermans, Piet Melsen, Kees Melsen, Michel van der Vorst.

Ten bate van SANTOS zijn in die jaren een tweetal gecostumeerde voetbalwedstrijden gehouden door leden van De Hanze. Op een weide aan de Veerkensweg (nu korfbalterrein). Het werd een geslaagd clownesk gebeuren met veel "leutige" momenten.

In 1935 kwam kapelaan Bennaers zijn college Jansen, die naar Oudenbosch verhuisde, opvolgen als Geestelijk Adviseur. Dit jaar werd besloten met een St. Nicolaas-winkelactie met een etalagewedstrijd. De etalages waren toen, meer dan nu, het visitekaartje van de zaak en ze werden nogal geraadpleegd bij de artikelkeuze. Het alleen maar binnenstappen "om te kijken" bestond toen nog niet zo.

Het verschijnen van de "Vestigingswet Kleinbedrijf" 1937 vormde een vaak voorkomend agendapunt. Door de werkloosheid in de dertiger crisisjaren waren er vele kleine winkeltjes opgericht met weinig geld en vakkennis. Ze gingen hun klein assortiment verkopen in de woonkamer aan de straat en verdienden er een grijpstuiver mee. De echtgenote deed dit werk naast haar huishoudtaak en verkocht er meestal levensmiddelen, wasmiddelen, borstelwerk e.d.

Bij de nieuwe wet werd vakkennis, handelskennis en kredietwaardigheid als eis gesteld. De Kamer van Koophandel kreeg tot taak e.e.a. te controleren en de vergunning af te geven. Het systeem geldt nog, zij het in liberaler vorm.

Dan komt de gemeente met een rigoureuze ingreep in het straatbeeld. De "kinderkoppen" gaan eruit en er komen gladde klinkerkeien. Ze liggen er nog. De trottoirs worden betegeld en mede op verzoek van De Hanze komen ze aan beide zijden van de straat. Dat stond eerst niet op het program. Er kwam wel straatbelasting.

Een andere opvallende ingreep was het opheffen van de tramlijn en het opbreken van de rails. De busdiensten die al vanaf 1925 actief waren hadden ze, ondanks de modernisering van de tramrijtuigen, overbodig gemaakt. Ze hinderden steeds meer het opkomende wegverkeer en door de concurrentie van de bussen waren ze niet rendabel meer.

In 1938 werd een consumptievergoeding voor de leden besproken, maar er kwam niet veel van terecht.

De jaarvergadering kreeg een feestelijk tintje en burgemeester Mastboom werd gefeliciteerd met zijn 40-jarig ambtsjubileum. Op een propaganda-avond dat jaar sprak Broeder Theophile Nijman. Het zal wel een stuk geschiedenis geweest zijn.

Over 1939 is geen enkel verslag genoteerd. Dit is opvallend. Mogelijk houdt het verband met het trieste feit dat het enig kind van de secretaris M. van Nispen, tijdens zijn dienstitijd (mobilisatie) aan nekkrimp overleed. Deze was ook secretaris van de K.J.M.V.

Die mobilisatie had een verlamdende invloed op het organisatieleven. De dreiging van een oorlog versterkte dit verschijnsel. Vele leden of hun zoons waren opgeroepen in het leger en dat werkte niet stimulerend.

De K.J.M.V. had nog gedurende de kermisdagen van 1939 een "Rad van Avontuur" geëxploiteerd en leverde daardoor nog een extra bijdrage aan het Santoscomité. Voor het seizoen 1940-1941 werd nog een winterprogramma opgezet.

Nog op 5 juni 1940 kwam directeur V.d. Boom naar Gastel om te spreken over het "Borgstellingsfonds". Dat was een instituut opgericht in 1937, waarvan alle gemeenten van West-Brabant lid waren plus de Kamer van Koophandel.

Ze gaven beperkte kredieten aan kleine middenstanders, die buiten hun schuld in financiële moeilijkheden waren gekomen. Dit heeft bestaan tot ongeveer 1982 en werd opgevolgd door het R.D.K. (Regionaal Dienstencentrum Kleinbedrijf).

Burgemeester Hofland (in functie vanaf 1 mei 1940) deed aan de Middenstandsvereniging het verzoek om een geldinzameling te houden voor de door oorlog geteisterde plaatsen.

Op 2 oktober kwam V.d. Boom nogmaals op een z.g. Contact-avond. En in dit najaar kwam al een mededeling dat er een "Centrale" was gesticht voor de drie landelijke Middenstandsbonden. Het "gelijk-schakelen" werd daarmee ingezet. Vanuit de kas werd nog snel 25 gulden geschonken aan Santos.

Op de bestuursvergadering van 16 januari 1941 en van de leden op 18 augustus werd zeer terecht de overleden secretaris M. van Nispen herdacht. En dan eindigt het Notulenboek 1918-1941.

Bestuursleden waren toen: Fr. Akkermans voorzitter, secretaris penningmeester vakant, en de leden H. v.d. Heijden, P.C. Bus, P. van Merrienboer en G. van Domburg.

En op 10 oktober 1942 werd het Beheer van De Hanze-Tekenschool (de Bijzondere Lagere Avondtekenschool) overgedragen aan de gemeente. Op last van de bezetter. Het levenswerk van A.C. Akkermans werd hem daarmee uit de handen geslagen. Ook de K.J.M.V. die in de eerste helft van 1941 nog actief was (we vinden 21 bijeenkomsten!) werd opgeheven. Voorzitter was toen Ant. van Merrienboer (P.zn.). In verband met de onmogelijke voorschriften van de bezetter werd de Diocesane Bond opgeheven. De plaatselijke afdelingen volgden. De kassen werden veiliggesteld en de archieven opgeborgen. Tot betere tijden.

De ambachten en winkeliers kregen steeds moeilijker hun goederen. Leven en zakendoen van de ene dag op de andere, iets anders zat er niet op.

En zo lag de organisatie enkele jaren stil.

Een turbulente gebeurtenis was op 12 september 1945. Vanwege de geldsanering moesten alle bankbiljetten worden ingeleverd en we kregen het "Liefstinck-tientje". Na enkele weken liep de handel weer.

In september 1946 werd er een heroprichtingsvergadering gehouden bij mej. V.d. Kerkhof (nu Auberge 't Hof) en een bestuur werd opnieuw samengesteld. Geestelijk Adviseur werd Kapelaan Van Dam, als opvolger van de overleden P. Bennaers. Gekozen werden de "oude" leden: P. van Merrienboer, P.C. Bus, H. v.d. Heijden en G. Manjé (deze was vermoedelijk waarnemend secretaris in 1941). Drie nieuwe leden werden gekozen: C. Geleijns, B. Heshof en P. Akkermans. De laatste werd voorzitter en Manjé secretaris-penningmeester.

Uitgangspunt van het nieuwe bestuur was om naast de winkeliers ook de ambachten te betrekken bij de activiteiten en voorlichting te geven aan beide groeperingen. En in verband met de Vestigingswet werd medewerking gegeven aan het opzetten van een Cursus tot het behalen van het Middenstandsdiploma onder leiding van de onderwijzer C. Willemen. Later werd dit overgenomen door een regionaal opleidingsinstituut met o.m. C. van Zundert.

In het najaar van 1947 werd al een feestelijke bijeenkomst opgezet voor leden en huisgenoten, waarbij o.m. aanwezig waren Pastoor Th. Jansen, Geestelijk Adviseur W.M. van Dam en burgemeester Hofland. Deze avond werd gelardeerd met propaganda voor de Katholieke Middenstandsvereniging (de naam Hanze werd niet meer gebruikt) door voornl. de heer Sloodmaekers, Diocesaan voorzitter. Dat was het hoofddoel van deze avond.

En jawel, ditzelfde jaar werd weer een St. Nicolaas-Winkelactie opgezet, die voor de eerste maal werd opgesierd met de naam "WIGA" (het was een idee van Bern. Heshof). Die Wiga-actie slaagde best, er waren voor de ingebouwde etalagewedstrijd ruim 700 inzendingen. Een aardige anekdote erbij was het nakijken van de ingeleverde wedstrijdformulieren. Ze werden op een avond stuk voor stuk nagekeken door het bestuur ten huize van P. Bus en 98% was goed. Daaruit werden de prijzen getrokken. Ze hadden natuurlijk eerst de prijzen kunnen trekken en dan controleren. Nu hadden ze uren werk. Maar plezier was er wel.

De weer opgerichte K.J.M.V. had op een aktiviteit op de kermis een bedrag van 362 gulden bijeengebracht ten bate van Santos.

Die heropricting was mede veroorzaakt door een oproep in de St. Laurentiusklok. Ze werd gehouden in "De drie Snoeken" juni 1948. Op 6 november hielden ze al een informatie-avond m.m.v. Mr. H. Mastboom, die sprak over "Politieke vorming". Ook de leden van de Middenstandsvereniging en de K.A.B. waren daarbij uitgenodigd.

In 1948 werd het bestuur van de Middenstandsvereniging uitgebreid met 2 leden van Stampersgat. Men wilde toen blijkbaar één organisatie in de gemeente. Het werden P. van Aken en Herman Vink. Op een ledenvergadering in februari 1948 kwam een Pater Redemptorist spreken over retraite en er werd afscheid genomen van de vroegere voorzitter Fr. Akkermans. Op de jaarvergadering van 12 mei 1948 verscheen de opvolger van directeur V.d. Boom, nl. Jan Mol, een welbespraakt en enthousiast man die zich vooral inzette voor Santos.

Aan een verzoek aan de gemeente op 18 mei 1948 om de Avondteken-school weer in beheer te krijgen wilde deze best meewerken, maar de Minister van Onderwijs, Scholvinck, eiste een beheersinstituut dat voldeed aan de Onderwijswet. Dat kon de Middenstandsvereniging niet. Een aparte stichting ervoor, waarvoor wethouder P. Verhoren als afgevaardigde van B & W pleitte, haalde niets uit. En het te kleine aantal leerlingen belemmerde mede de heropricting. Jammer!

De Wiga St. Nicolaasactie liep dat jaar zowel in Stampersgat als in Oud Gastel (resp. 12 en 22 deelnemers). Het winkelbestand was toen in Stampersgat goed op peil. Deze actie vond in de St. Laurentiusklok, het door M.W. van Dam opgerichte parochieblad, een goed instrument. De hele voorpagina werd ingenomen door artikelen over de Wiga. Ze kwamen van de hand van Pastoor Jansen van Gastel, van Pastoor Lips van Stampersgat, van de Geestelijk Adviseur Van Dam, van burgemeester Hofland en voorzitter Akkermans. Het bestuur had in die jaren in Kapelaan Van Dam een hele goede medewerker en meedenker.

In 1949 mochten op de dag van de Ronde van Gastel de winkels de hele dag open zijn. De K.J.M.V. vergaderde frequent en de cafehouders vormden gezamenlijk een afdeling van "Hocres", de Katholieke Bond van Café en Restauranthouders.

De Wiga-aktie 1949 werd ingeleid na een bespreking met Drs. L. van Egeraat, op 25 oktober, in het Rovo-theater. Hij heeft daarna aan een tiental leden lessen gegeven in bedrijfskunde, in Place de Meir. Hij was hierin zeer progressief en de lessen waren mede daardoor attractief en soms sensationeel.

Het 45-jarig bestaan werd op 11 januari 1949 gevierd met H. Missen, zowel in Gastel als in Stampersgat en de algemene ledenvergadering was bij M. Dellepoort te Stampersgat. Ze gingen er met de BBA-bus naar toe en des middags was er een feestvergadering bij Fien Aarsen, Place de Meir. Fr. Akkermans hield in juli een lezing over de geschiedenis van de Middenstand (niet van de Middenstandsvereniging) en gezamenlijk werd in die maand door een 40-tal leden een grote Vak- en Nijverheidstentoonstelling "De Zilveren Schelp" bezocht in Den Bosch. Het was een gezellige dag, vooral mede dank zij de inbreng van Geert van Sprundel.

Samenwerking was er ook tussen de Boerenbond en de Middenstandsvereniging. Ze dienden een gezamenlijke kandidatenlijst in voor de eerste na-oorlogse gemeenteraad.

L. Moerings, Fr. Akkermans, P. Uitdewilligen, G. Hurxkens enz. De eerste na-oorlogse gemeenteraad werd niet direct gekozen, maar de voorzitters van de drie Standsorganisaties, nl. L. Moerings, Fr. Akkermans en Jos van Dongen werden door de burgemeester gevraagd om met anderen zitting te nemen in een voorlopige raad. Dat is de reden dat de oud-voorzitter in de politiek terecht kwam. Hij was lid tot 1962.

De Middenstandsverenigingen zochten steeds naar de juiste organisatieformule. De structurele veranderingen in winkelbedrijven speelden daarin mee. Grotere eenheden en opkomst van de zelfbediening -eerst door de kleine bedrijven- vroegen om aanpassing van organisatiestructuur. Stand en Vakorganisatie hadden hun eigen afdelingen met provinciale en landelijke besturen en eigen contributies. Men zocht naar een compromis en trachtte, door invoering van de z.g. centrale contributie-inning, het wederzijds verplicht lidmaatschap te realiseren. Enkele jaren heeft het gefunctioneerd, maar administratief werd het een fiasco en is daarna afgeschaft. Later werd het landelijk hoofdbestuur mede samengesteld uit afgevaardigden van de vakorganisaties.

De hiervoor genoemde Wiga-actie 1949 werd in de Laurentiusklok weer grandioos aangekondigd op de voerpagnina met artikelen van pastoor en burgemeester. Met 425 gulden aan prijzen. En een etalagewedstrijd. In elke etalage lag een letter die samengevoegd een slagzin vormden. In de maand december verscheen een aardige polemieek in het parochieblad, waarin een zekere "Randerman" protesteerde tegen de hoge contributie van de Middenstandsvereniging. En ook dat "De Klok" ervoor werd gebruikt. Geestelijk Adviseur én redacteur Van Dam gaf in een uitgebreid artikel in twee afleveringen lik op stuk. En toen was het uit!

In 1950 werd er een uitgebreide bestuursvergadering gehouden met vertegenwoordigers van de Bakkersbond, de Aannemers, Schilders, Hocres, Santoscomité en K.J.M.V.

En Stampersgat ging tóch weer zelfstandig werken. Er waren voldoende ondernemers om een eigen afdeling te vormen. Ze begonnen met 26 leden. Niet gek!

In een zeer uitgebreide circulaire (8 pagina's) werd de jaarvergadering van 17 april 1950 aangekondigd. Steeds probeerde het bestuur om ook de dames naar de bijeenkomsten te krijgen, iets was niet gemakkelijk lukte.

In Oudenbosch werd gesproken over de winkelsluitingswet. Daar werd steeds meer aan gedokterd. Ze gingen er met een grote groep naar toe en luisterden naar Diocesane Voorzitter Van Bekhoven, Drs. van Egeraat, directeur Mol en Geestelijk Adviseur Pastoor Vos. Wiga 1950 met 31 deelnemers.

In 1951 was ook de "Hocres" actief. We zien er als voorzitter Jac. van Oosterhout (Pietseweg) en leden M. Rademakers (Onder de Toren), Fr. Slootmans (Concordia), G. Jansen (Stoof), H. Dekkers (Vogelaars), Loos (Daems), J. Roosendaal (Harmoniezaal), A. Rijsdijk (Rust Wat) en D. Ossenblok. Dit jaar werd door de gemeente de bestaande wijkindeling verlaten en huisnummers per straat ingevoerd. Dat gaf administratief nogal wat rompslomp voor de zaken. De Wiga-actie had een nogal ingewikkelde etalagewedstrijd en van de baten ging 100 gulden naar het jubilerende St. Nicolaas-comité.

1952 Stond in het teken van de nieuwe "Winkelsluitingswet 1951". Reeds vanaf 27 mei was er een uitgebreide correspondentie met het gemeentebestuur. Eerst vroegen B & W advies aan Steenberghe i.v.m. zondagsverkoop in Kruisland. En op een ledenvergadering op 24 juni werd de zaak goed doorgesproken. De verlangens werden dan doorgegeven aan B & W nl.: winkels open tot 18 uur en in de zomer tot 19 uur. Zaterdag een uur later! Het merendeel van de leden was vóór zondagsverkoop. Maar in oktober ging er een nieuw voorstel naar B & W met de opmerking: de meeste leden zijn vóór zondagsluiting! Waarom is niet duidelijk, blijkbaar was de opvatting over de zondagsverkoop aan het kenteren. En omdat het raadsbesluit was opgeschort moesten de winkels op zondag dicht. Een verordening, vastgesteld op 2 december 1952 door de raad, stond wel toe dat enkele uitzonderingen mogelijk waren. Later ging de zondagsverkoop toch nog door. Een waarschuwing van secretaris H. Lambregts ging aan de leden uit op 7 oktober 1952: denk erom, zondag de winkel sluiten.

Een vergadering, gepland op 4 februari 1953 werd -uiteraard- uitgesteld vanwege de grote stormramp. Hulp ging voor en vele activiteiten werden ervoor opgezet. Verschillende getroffenen vonden onderdak in onze gemeente en een daarvoor gehouden kollekte bracht een astronomisch bedrag op. Dit jaar stond wel in het teken van het 50-jarig bestaan. Vele plannen werden daartoe gesmeed en uitgevoerd. De secretaris Lambregts werd dit jaar opgevolgd door G. Hurxkens. En er werd een eerste Middenstandsmarkt voorbereid en gehouden op 11 juli. Burgemeester Hofland opende de markt. Evenzo werd -ook voor het eerst- een tentoonstelling gehouden in de beide Patronaatszalen en ze werd een succes. De deelnemers kregen na afloop nog een deel van hun inleggeld terug! De leden met hun huisgenoten werd nog een feestavond aangeboden. Een extra Wiga-actie besloot dit jaar. Een domper op deze successen was het te vroege overlijden van het mede-bestuurslid P.C. Bus op 14 december.

Inmiddels was er ook een Middenstands-meisjesvereniging opgericht m.m.v. Geestelijk Adviseur M.W. van Dam. De K.J.M.V. kwam ook weer regelmatig bijeen en ze hield onder meer een ballonnenwedstrijd ten bate van Santos.

In maart 1954 werd via "De Klok" een actie "U" aangekondigd, voor ledenwerving. Tevens werd een ontwikkelingscursus opgezet die een heel jaar zou duren. Op 6 april werd penningmeester G. Manjé opgevolgd door P. Damen en in plaats van P.C. Bus kwam C. van Ginneken in het bestuur. Dus ook als afgevaardigde van de bouwvakken. Het bestuur zocht en informeerde in die dagen naar een goede feestverlichting. Het herstel van Nederland begon zich nu ook af te tekenen in een groter aanbod van goederen, ook in de winkels. De huizenbouw groeide elk jaar, daarbij gestimuleerd door de landsregering. De concurrentie werd steeds feller en het "zegeltjes-stelsel", dat als klantenbinding al welig tierde in de levensmiddelenbranche, kwam ook opzetten in andere branches. Ze werden dikwijls uitgegeven door speciaalzaakjes, die de verzilvering ervan regelden en er zelf wel bij voeren. Het ging er goed in bij het publiek en de Middenstandsvereniging wilde hierop inspelen door zelf de uitgave ervan te organiseren. Praktisch is dit later hier gebeurd door de Lourdes-zegels.

De Winkelsluitingswet leverde blijkbaar toch nog enkele moeilijkheden op, want er was een overleg met Adjudant Vroklage, commandant van de Rijkspolitie. Dat ging dan over randverschijnselen, zoals het afhelfen van klanten ná 18 uur, het afleveren van goederen door bestelwagens (melkverkopers b.v.).

Dit jaar was er nu voor de tweede maal een Middenstands-jaarmarkt op 23 juli met 24 kramen en een gratis koffieschenkerij.

In juli verscheen een belangrijk rapport van het ETI (Economisch Technologisch Instituut), dat de economische situatie in de gemeente behandelde. Het Brabants Nieuwsblad schreef in haar blad van 15 juli het volgende hierover: De clausule over de Middenstand is verheugend. Een voldoende aantal winkels in een goede samenstelling. De ouderwetse winkeltjes zijn verdwenen, wat van vooruitstrevendheid getuigt... Een week later wees de krant op: het kopen buiten de plaats als gevolg van het feit dat er ergens toch een tekort aan bepaalde goederen was.

Het 10-jarig bevrijdingsfeest werd ondersteund door een etalage-actie.

In 1956 was er voor leden en huisgenoten weer een karnavalsfeest georganiseerd. Met succesvolle medewerking van Geert van Sprundel.

Toch liep niet alles zoals het bestuur het wilde. Op de jaarvergadering klaagde de voorzitter, die ondertussen ook lid van het hoofdbestuur was geworden en daardoor een jaar later lid van de Kamer van Koophandel, dat er nog steeds leden waren die hij in de 10 jaar van zijn functie nog nooit gezien had op een bijeenkomst.

Dit jaar begon de grote Zegelaktie ten bate van de vrouwelijke jeugdverenigingen. Die hadden o.l.v. Kapelaan Van Dam het stoute plan opgevat om het in 1958 jubilerende Lourdes te gaan bezoeken. Ze organiseerden daartoe vele akties en de winkel-zegelaktie was er een belangrijk onderdeel van.

Dat het hiervoor genoemde grotere aanbod van goederen de consument soms verleidde tot té grote aankopen, werd geaccentueerd door een artikel in de Laurentiusklok van 9 maart 1957, waarin werd gewaarschuwd tegen kopen op afbetaling. Dat was terecht en landelijk werden de sterk groeiende aankopen afgeremd door een "Bestedingsbeperking" van de Regering.

Maar een Karnavalsfeest was er weer dit jaar en een lustrum-jaarmarkt in juli. Er werd een grote informatie-avond op touw gezet met als gastspreker Mr. Kamerbeek, de directeur van de Diocesane Bond. En op het einde van dit jaar werd nog een advies uitgebracht aan de burgemeester over de uitbreidingsplannen Dorpscentrum en Markt.

Nadat dan twee jaar door de winkeliers Lourdeszegels waren verstrekt, vertrokken op 27 juli 1958 bijna 50 meisjes met begeleiders per bus naar Lourdes. De reis was een succes en direct daarna werden plannen gemaakt om een dergelijke aktie te herhalen.

Het 11e lustrum van de vereniging werd gevierd met een nog grotere tentoonstelling in de beide Patronaatszalen, de refter en de kapel boven. Extra medewerking en deelname was er van de V.K.A.J. (Vrouwelijke Jeugdorganisatie), Bibliotheek, Boerenleenbank, Ant. Buijs met verzameling dorpsfotokaarten, beeldhouwer Kees Lauwerijssen en Br. Majella met geschilderde portretten. Kapelaan Kloeg, de de zalen verhuurde, wist nog een extraatje te verdienen voor zijn jeugdwerk door de verkoop van drank en kroketten. Met al die aktiviteiten groeide het ledental, zij het langzaam. Maar het bestuur was vooral blij met de steeds vlottere deelname van de leden aan die akties.

Ze hoefden niet meer te soebatten om deelnemers.
Ook de medewerking van geestelijk en wereldlijke overheden was prettig.

Dan komen we in 1959 voor de eerste maal de naam tegen van "Prins Krijn", de Karnavalsprins van de Middenstand; Geert van Spruhdel natuurlijk. En de Grootste Boer was B. Heshof. Een karnavalscostuum werd aanbevolen en eventueel beloond met een prijs. Wel stond erbij op de convocatie: op straat uw jas erover s.v.p. De vereniging liep hierin dus wél voorop. Toch ontstond ook in andere kringen het verlangen om plaatselijk het carnaval te vieren. En het werd de Middenstand soms kwalijk genomen dat niet-leden geen toegang hadden op deze feestavond. Maar ja, het was een verenigingsfeest en de zaal was toch al propvol. Vaste gasten waren wel Pastoor en Burgemeester; deze laatste kreeg op zo'n avond wel eens kritiek te horen van Prins tot Grootste Boer.

En om alles weer recht te trekken kwam op 14 april pater Francino praten over: "Middenstand en moraal". Toch wel netjes!

Op Koninginnedag was er weer een etalagewedstrijd en de nieuwe Diocesane Directeur kwam kennismaken: Drs. J. Marx.

Begin 1960 werd gesproken over een vakantieregeling voor bakkers en kruideniers. De beide branches waren dikwijls gecombineerd. Er zijn verschillende pogingen aangewend om zo'n regeling tot stand te brengen, maar het lukte meestal niet. Beter ging het toen bij de slaggers, die een meer afgerond assortiment hadden. En ze hebben het verschillende jaren klaargekregen.

Het Karnavalsfeest viel dat jaar op schrikkel dag en er werd daarop ingespeeld. Een jaarmarkt met slechts 19 kramen gaf een beeld van de verminderde belangstelling. Het was de achtste maal en de laatste. De Lourdeszegelaktie draaide weer op volle toeren en flinke sommen werden ervoor afgedragen. Alsook een bijdrage aan een schilderij van de Koningin, voor in het nieuwe raadhuis.

Een Comite met o.m. voorzitter Akkermans en de voorzitter van de K.A.B. Jos van Dongen had zich inmiddels al gericht tot het schoolbestuur, omdat zij het nuttig achtten om een MULO-school op te richten in Oud Gastel. En in de raadsvergadering van augustus 1960 werd dit initiatief nog eens onderstreept door L. Jansen en Fr. Akkermans.

Het bestuur zocht naar nieuwe reclamevormen en een speciaal comite werd er voor opgericht o.l.v. L. Koevoets en Adr. Heshof (voorzitter K.J.M.V.).

De zondagsluiting kwam steeds meer op de agenda. Vanuit Stampersgat kwam er in 1961 een verzoek naar B. & W. dit te regelen. En B. & W. vroegen aan de Gastelse Middenstand of zij er ook zo over dachten. Het antwoord was positief. Met enkele uitzonderingen toch nog, zoals Moederdag, Vaderdag, Kermis, Wielerronde. Meer dan 90% steunde nu het voorstel. Tevens werd gevraagd om de avondsluiting op 18 uur te stellen i.p.v. 19 uur. Dit is toen ook door de gemeenteraad zo vastgesteld. En eindelijk waren ze van dat zondagswerk af.

En het was een vreemde zondag, toen de winkels voor het eerste definitief gesloten waren (het was al eens eerder tijdelijk gebeurd). De Commandant van de Rijkspolitie Vroklage pakte die controle die zondag grondig aan. Hij reed die morgen per fiets door het dorp en controleerde alle winkeldeuren of ze wel gesloten waren. Soms was dat niet omdat de bewoner door die deur moest voor zijn gang naar de kerk. Dat leverde dan een discussie op. In alle vriendschap, maar wel duidelijk. Maar door deze rigoureuze aanpak was de pijn kort. En de gevreesde omzetsdaling was er niet en de vrije zondag wel.

We namen dat jaar afscheid van burgemeester Hofland en begroetten burgemeester Th. Andriessen. De jaarmarkt was dus afgeschaft en een Braderie werd opgezet op 22 juni. Het feit dat de winkeliers met hun artikelen vóór eigen zaak konden blijven staan was doorslaggevend geweest. Dit najaar sprak de Geestelijk Adviseur over "Kerngroepvorming".

De politiek, zowel landelijk als plaatselijk, bemoeide zich steeds meer met de Middenstand. En andersom. Er werd b.v. propaganda gemaakt voor M. Herbers uit Steenberg, die op een verkiesbare plaats stond op de lijst van de K.V.P. voor Provinciale Staten. Ook plaatselijk wilde het bestuur meepraten en samenwerking werd gezocht met boeren en tuinders. Maar de derde zetel met de middenstandskandidaat werd niet gehaald.

Het Karnavalsbal werd dit jaar voor het eerst bezocht door de echte Prins Arjaan. Maar de andere bals werden echt concurrenten en het bezoek werd minder.

Een heel ander verschijnsel in 1962 was de "Melksanering".

De melkhandelaren brachten tot nu toe hun produkten elk voor zich in de hele gemeente thuis. Maar nu werd hen een apart deel van de gemeente aangewezen als bezorggebied, uit het oogpunt van efficiency en kwaliteitsverbetering. Om nu eventuele consumenten-klachten op te vangen werd er een neutraal comité benoemd, nl. mevr. Brocatus-Peeters, mevr. Van Kalmthout-Maes, mevr. Van Keep-van Sprundel, mevr. Hagenaars-Dekkers en burgemeester Andriessen. Er waren toen 6 melkslijters: J. Luijten, P. Masseurs, C. Doomen, Q. Broos, A.J. de Bont en J. Tak.

I.v.m. de West-Brabantse Wielercourse met start en finish in Gastel mochten de winkels op die zaterdag tot 21 uur open zijn. Een lezing over "de aftrek van de gehuwde vrouw" w.b. inkomstenbelasting tekende de aanpassing van het belastingstelsel aan de maatschappelijke ontwikkeling. In juni werd een verzoek bij de gemeente ingediend met een heel schema voor de vakantieregeling van bakkers, kruideniers, groentehandelaren, melkslijters en textielhandel. Deze combinatie was ontstaan omdat er zoveel raakpunten waren in die branches. Enkele jaren liep zo'n regeling dan wel, maar niet veel langer.

De Wiga-aktie beviel het bestuur niet meer. Ze was te kleinschalig. Het liefst had men er een loterij aan verbonden met flinke prijzen. Maar de loterijwet stelde als eis dat er een liefdadig doel moest zijn om een loterij te mogen houden. En dat werd gezocht en gevonden. Het Wit-Gele-Kruis was een nieuw gebouw aan het plaatsen, modern en praktisch. Het staat er nog. Zij werd de begunstigde instantie en na een succesvolle aktie mocht ze een bedrag van 1250 gulden ontvangen.

Van de Diocesane Bond ontving men een briefje in februari 1963, dat van de contributie ad f 36,-- per jaar voortaan f 11,50 naar de afdeling ging, nadat deze contributie met f 10,-- was verhoogd.

Op de jaarvergadering van 26 maart 1963 traden af als bestuurslid: G. Hurxken's en C. van Ginneken. In hun plaats kwamen C.J. van Sprundel en J. v.d. Horst. Op deze bijeenkomst werd o.m. gepleit voor eenheid en samenwerking als beste wapen tegen het sterk opkomende grootwinkelbedrijf. En burgemeester Andriessen sprak toen enthousiast over de K.V.P. Het 60-jarig bestaan werd voorbereid door een comité o.l.v. C.J. van Sprundel. Hij werd ook benoemd tot secretaris.

Vorming en onderwijs werd geregeld via een cursus "Voortgezette ondernemersvorming". De nieuwe Diocesane directeur Mr. van Overveld maakte er reclame voor.

In een groot krante-artikel in het Brabants Nieuwsblad van 26 september 1963 werd de afdeling Oud Gastel gunstig beschreven i.v.m. het 60-jarig jubileum. Het feest werd gevierd met H. Mis, feestvergadering, receptie en feestavond (in dezelfde krant stond al een artikel over de Oostelijke rondweg). De Wiga-actie leverde naast een goede verkoop weer 1350 gulden op voor het Wit-Gele-Kruis. C. Geleijns attendeerde het bestuur op de noodzaak tot aanschaf van een feestverlichting.

Inmiddels was er een Kring Roosendaal opgericht van de Middenstandsbond. De Gastelse voorzitter werd daar voorzitter van en hij verwelkomde b.v. Dick de Vree, die kwam praten over "Het Concilie". Het Karnavalsfeest werd dit jaar 1964 extra opgesierd met "Miss Middenstand" met Joke van Sprundel, dochter van Geert, in deze rol. Dit voorjaar werd ook de K.A.B. bezocht op hun receptie vanwege hun 60-jarig bestaan (voorzitter A. van Hassel, secretaris A. van Bavel en penningmeester Jac. Hagenaars, ook oud-bestuursleden van de "Jonge Werkman" uit de dertiger jaren).

Een belangrijk onderwerp van gesprekken was de nogal rigoureuze maatregel van de Minister om de totalevertikale prijsbinding af te schaffen. De drie landelijke Middenstandsbonden dienden b.v. een protest in.

Dit jaar werd de Geestelijk Adviseur benoemd tot Pastoor van de parochie. Het bestuur vreesde dat hij nu minder tijd zou krijgen voor de organisatie.

In de maanden mei en juni 1964 was er geregeld contact met het gemeentebestuur i.v.m. de Marktplannen. Er werd nl. een winkelgalerij gepland naast de nieuwe Rabo-bank gebouwd op de plaats van Het Hof.

Op 13 mei was er een bespreking tussen het bestuur en een gemeenteraadscommissie o.l.v. A. van Hassel met als medeleden mevr. Akkermans-Zandvliet, Vissenberg en C. van Zundert. Daar werden wederzijdse belangen besproken.

MIDDENSTANDSLIED.

Woorden van Dr. J. Noowens.

(Wijze: Aan U. o. Koning der Eeuwen)

Er vaart **een** frissche strooming
Door heel den middenstand;
Yoor eigen haard **en** woning.
Yoor Kerk en **Vaderland**.
De vijanden belagen
't **Zelfstandige** bestaan
Wij willen **niet versagen**) bis
En nimmer ondergaan:)

~~Wij willen zijn met eere~~
De **kern** der maatschappij,
Wij dienen troaw **den Heere**;
De steun der Kerk zijn wij.
Geen rijkdom, dien wij vragen;
Geen **armoe** zij ons lot.
Het brood voor alle' dagen) bis
Door **werken geve** ons God)

Het kapitaal is krachtig,
De vijand zonder tal;
Maar **een dracht maakt** ons machtig
De middenstand staat pal..
Wij willen dapper strijden
Den strijd voor vrouw en kind.
Na lijden komt **verblijden**;) bis
Wie aanhoadt **overwint**.)

Het bestuur had zich tevoren laten informeren door het "Centraal Orgaan tot bevordering van de bouw van Middenstandsbedrijfspannen". Dat gaf wat professionele steun aan het bestuur.

Op een ledenvergadering op 17 juni werd dit besproken met deze commissie, de heer Feber van het Centraal Orgaan, directeur Van Overveld en de Middenstandsconsulent. Het werd een constructieve bijeenkomst.

Aan de Wiga-aktie werd weer gedokterd. In overleg met de gemeente werd een formule gevonden om door deze actie zelf te sparen voor "de verlichting" en toch nog een liefdadig doel te hanteren. Het werd Gastels Fanfare. Deze kreeg na afloop 500 gulden en de rest werd gereserveerd voor die feestverlichting. Er waren dat jaar 42 deelnemers, het bestuur hoefde niet te klagen.

In 1965 werd medewerking verleend aan de viering van 20 jaar bevrijding met een etalagewedstrijd. En een aktiviteit voor kinderen. De vakantieregeling kwam dit jaar rond voor de slagers.

Op de jaarvergadering van 2 juni trad (na vele jaren) H. v.d. Heijden af als bestuurslid. Hij werd opgevolgd door P. v.d. Heijden.

Dit was gepland, want de voorzitter had al ingeseind aan zijn laatste jaar te beginnen. En Paul van der Heijden werd gezien als een geschikte opvolger. Hij kon zich nu inwerken.

Burgemeester Andriessen gaf een uiteenzetting over de Markt-bebouwing en ook het Borgstellingsfonds werd besproken (voorzitter zat in het bestuur ervan). Het was een instituut van alle West-Brabantse gemeenten en de Kamer van Koophandel. Het verstrekke leningen aan kleine bedrijven, die buiten hun schuld in financiële moeilijkheden zaten. Ook het z.g. Saneringsfonds werd door dit instituut geregeld. Dit laatste verzorgde het inkomen na opheffing van een niet zo rendabele zaak. Tot 65-jarige leeftijd. En steeds kwam de aan te schaffen feestverlichting ter sprake, daarbij vooruitlopend op de groei van het Roosendaalse winkelbestand (Nieuwe Markt met V & D).

De gemeenteraadsverkiezing van 1966 werd dit jaar al voorbereid. Het bestuur pleitte in eigen kring tot steun aan de eigen middenstandskandidaat en laakte de kortzichtigheid van sommigen, die uit concurrentie-overwegingen niet op de eigen kandidaat stemden. Ze konden het beter wel doen, want deze z.g. concurrent-kandidaat benadeelde alleen zichzelf door in de raad te gaan zitten!

De Wiga-aktie liep dit jaar mede ten gunste van de Gezinszorg en de Bond van Bejaarden.

Het karnavalsfeest was in 1966 nogal wat minder.

En zoals was gezegd, op de jaarvergadering van 31 maart trad voorzitter P. Akkermans af en Paul v.d. Heijden volgde hem op. Hij bleef in het bestuur; op verzoek.

Op een verzoek van de gemeente werd graag gunstig geadviseerd om een weekmarkt in te stellen. Gastel was er rijp voor.

De samenwerking i.v.m. de gemeenteraadsverkiezing liep niet naar wens. Dat noopte de Middenstand om zelf een lijst te creëren: Lijst der Middengroepen. Enkele boerenvertegenwoordigers werkten er aan mee. En ze haalden 2 zetels (P. Akkermans en J. Gelijns). De voorzitter was dus tijdig afgetreden, want de combinatie van voorzitter én raadslid was riskant.

Een enquête voor een halve-dag sluiting liep uit op een negatief advies van de Kamer van Koophandel: 43 vóór, 25 tegen en 30 geen reactie. Met dit advies in de hand heeft B & W geen verdere stappen ondernomen.

Voor de derde maal werd in 1967 een tentoonstelling opgezet. Nu in een grote tent op de Markt op 13, 14 en 15 oktober. Ze was helemaal bezet, met bar. Door storm en regen ontstond er nogal wat schade bij sommige standhouders, maar de expo was geslaagd. De deelnemers kregen nog 3,50 gulden terug per vierkante meter. En 2 nieuwe leden werden geboekt.

Omdat met carnaval 1968 zaterdagmiddag de winkels dicht gingen i.v.m. de optocht, was er v.rijdag tevoren een koopavond, de eerste. Er werden statuten opgemaakt van een Comité Feestverlichting op 7 februari 1968. Die verlichting werd dan beschikbaar gesteld voor Wiga-akties, Koninginnefeest, bevrijdingsviering e.d. Voorzitter werd L. Koevoets, secretaris W. Hofland. Ook raadslid J. Gelijns zat in dit comite. Er waren met opzet dus ook niet-middenstanders in opgenomen.

Een interessante Kringvergadering werd gehouden in Roosendaal (januari 1969) met een Forum, bezet door mensen uit de Nederlandse Consumentenbond, Groothandel, Kamer van Koophandel en Middenstandsbond. Voor de eerste maal in Nederland trad iemand van de Consumentenbond op voor Middenstanders (voorzitter P. Akkermans en secretaris C. Vos).

Een brandbrief ging in 1969 naar de gemeente i.v.m. de aanleg van riolering in de Kerkstraat, Markt en Dorpsstraat. Maar was het al lastig tijdens de werkzaamheden en kostte het de zaken veel omzet, de stilstand tijdens de winterperiode dreigde catastrofaal te worden voor het noordelijk deel van de Dorpsstraat. En dat was ook zo. Enkele maanden bleef die buurt bijna onbereikbaar door de chaos. Maar ja, de gemeente had het weer ook niet in de hand en tenslotte kwam er toch een eind aan.

In dezelfde periode liep ook een aanvraag van de Middenstand om een koopavond op vrijdag. In de hele regio was dit aan de orde. Het wettelijk aangevraagde advies was echter negatief. Er waren te weinig voorstanders nl. 33. Tegen 16 en geen reactie 27. Dat was anders dan op de ledenvergadering, waar dus blijkbaar voornamelijk voorstanders waren verschenen. En tegenstanders waren meest niet-leden.

Het bestuur concludeerde dat volgens de verhouding 33 tegen 16 de meerderheid toch voor was. En vroeg daarom de koopavond aan. En de gemeenteraad besloot op 25 februari 1970 om die koopavond op vrijdag tot 21.00 uur in te stellen.

Verschillende tegenstemmers waren inmiddels vóórstemmers geworden, omdat ook Roosendaal een koopavond op vrijdag instelde.

Een lang gekoesterdeenvoorbereidewensging op 25 april 1970 in vervulling. Mevrouw Andriessen stelde na de raadsvergadering, met een druk op de knop, de feestverlichting in werking. Jarenlang sparen door de vereniging toonde eindelijk het resultaat. Juist deze dagen werd de verlichting in gebruik genomen, omdat het 5 dagen later Koninginnedag was en het 25-jarig bevrijdingsfeest was daaraan gekoppeld. Bovendien toonde de middenstand dat niet alleen commerciële feesten werden opgesierd.

Voorzitter van het comite, L. Koevoets, memoreerde terecht het vele werk dat eraan vooraf was gegaan, zoals de vele verzoeken aan de huiseigenaar om een kram te mogen slaan in hun eigendom. Maar het was gelukt. Dat deze verlichting tijdens de Wiga 1970 weer functioneerde spreekt vanzelf. En ze wordt nog steeds gebruikt, zij het dat ze hersteld, verbeterd en uitgebreid werd.

Dit jaar 1971 werd voor het eerst de weekmarkt gehouden. Het bestuur hield een enquête onder de deelnemers aan de Wiga-akties. Daarmee kon ze verder bouwen aan de verbetering en aanpassing. Op 30 maart werd in restaurant Daems een drietal leden met de Geestelijk Adviseur, de weledele heer Van Dam gehuldigd vanwege hun 25-jarig bestuurslidmaatschap: C. Geleijns, B. Heshof en P. Akkermans.

C. Geleijns nam toen afscheid van het bestuur en hij werd opgevolgd door J. v.d. Berg.

Een belangrijk verschijnsel werd mede ook regionaal besproken: het zich steeds meer vestigen van macro's of cash and carry-bedrijven aan derandvan de bebouwingen, dit dan i.v.m. de parkeermogelijkheden. Ook landelijk werd dit probleem onderkend en na vele vormen van misbruik (door de pasjes-systemen) werden toch grenzen gesteld aan deze z.g. "weidewinkels". De overheid werkte hieraan niet altijd con amore mee. Wel mocht worden gezegd dat de middenstand hierin ook de hand in eigen boezem moest steken.

Een poging om dit jaar weer een tentoonstelling op te zetten mislukte. Geen animo. Halverwege 1971 werden statuten notarieel opge maakt van de plaatselijke afdeling. Er waren ook weer enkele gesprekken met de gemeente over Marktplan, verfraaiingdorpstraten en verlichting.

De vormingsplicht voor werkende jongeren raakte ook de belangen van de bedrijven en dit werd besproken op 1 februari 1972.

In dit jaar werd al gesproken over het 700-jarig bestaan van de gemeente. Maar ook werd opgemerkt dat de middenstanders zich meer moesten melden voor functies in de gemeenschap. Het bleek een teerpunt, kwetsbaar als ze zijn. Het bestuur bestond nu uit: Geestelijk Adviseur M.W. van Dam, voorzitter P. v.d. Heijden, secretaris C.J. van Sprundel ook penningmeester, notulist J. v.d. Berg en de leden B. Heshof, L. Koevoets, Jos de Wolf en P. Akkermans.

Bij de nabeschouwing over de Wiga 1972 werd gesproken over uitbreiding van de verlichting. Men opperde zelfs het plan om een permanente torenverlichting aan te schaffen, maar aanlegkosten van 20 mille en onderhoud van jaarlijks 7.000 gulden was toch te veel voor een club van 50 leden.

De grote feestdag op Hemelvaart 1975 werd een succes door twee activiteiten: 1. de optocht o.l.v. A. Vromans en
2. de Middeleeuwse markt.

Dank zij de grandioze medewerking van een 40-tal middenstanders, gekleed in een middeleeus kostuum -versterkt door een aantal oude ambachten- werd die markt een overdadig bezocht feest. Als show volledig geslaagd, financieel werd het voor vele deelnemers een sof. Maar het was toch gezellig. Ook de etalages waren aangepast door extra versiering en antieke gereedschappen. De versierende vlaggetjes werden door de brandweer opgehangen en later aan een naburige winkeliersgroep verkocht.

De z.g. fiscale oudedagsreserve kon een belastingvoordeel opleveren en dit werd op een vergadering behandeld.

De Wiga-aktie werd dit jaar administratief verzorgd door de heer L. van Baal van de Amro-Bank. Het werd jammer gevonden dat enkele grotere winkeliers hun deelname aan de Wiga beëindigden. Het parkeren in Kerk- en Dorpsstraat werd een steeds groter probleem en er ging een verzoek uit naar de gemeente ter verbetering. De Stichting Vastelaovedzotten kreeg een bijdrage uit de Wiga-inkomsten voor een geluidsinstallatie. En uit Hoogerheide kwamen enkele zakenmensen poolshoogte nemen over de Wiga-akties, die al zoveel jaren liepen.

Dat het bestuur alert kan zijn en moet zijn, bleek in het eerste halfjaar van 1976. Een groot filiaalbedrijf probeerde onder meer of minder valse voorwendselen een distributie-eenheid en-gros en-detail te vestigen in de Steenstraat. Dus buiten het winkelgebied. Dat was niet alleen dreigend voor de bestaande zaken, maar strookte absoluut niet met de Rijks- en Provinciale voorschriften inzake detailhandelverkoop. Het bestuur riep de landelijke organisatie en de Kamer van Koophandel te hulp. Een brief vanuit de Middenstandsvereniging naar Gedeputeerde Staten werd daar welwillend ontvangen en beantwoord. Zij gingen een onderzoek instellen. Het liep uiteindelijk gunstig af, ook voor dit filiaalbedrijf, achteraf gezien. De gemeenteraad had overigens het plan wel goedgekeurd.

De Laurentiusklok, informatie en mededelingenblad voor vele verenigingen, was inmiddels van drukker veranderd. Een poging om de Middenstandsvereniging te laten participeren in de kosten liep op niets uit.

Dat het aantal winkeliers en ook ambachtsbedrijven de laatste jaren verminderde weerspiegelde zich ook in de ledenlijst van de nu genoemde N.K.O.V. Oud Gastel. Wel kan gesteld worden dat verreweg het grootste deel was aangesloten.

Nu de gemeente het plan Centrum-Meireweikes pousseerde kwam naast andere ook een bezwaarschrift van de Gastelse NKOV, die nu een z.g. DPO eiste. Dit is een Distributie Planologisch Onderzoek. Het was een wettelijke eis en dus terecht. En de gemeente vroeg daarvoor prijs aan.

Bovendien werd met argwaan gekeken naar het toenmalige uitbreidingsplan Centrum-Meireweikes. Waarin vanaf de Markt tot het nieuw te creëren Raadhuisplein een mogelijkheid werd geschapen tot oprichting van een tiental winkels e.d. De latere rigoureuze ommezwaai wat deze plannen betreft heeft een en ander vrijdeld. Het was de bedoeling dat de winkels aan de rand van het dorp, dan naar dit centrum zouden komen. Maar juist deze winkels waren al aan het stilvallen. Ze hadden geen behoefte om hun zaak voort te zetten, laat staan te verhuizen naar zo'n dure plek. Want de grondprijs daar werd op basis van een onbekend voorschrift voor zakenpanden verdubbeld!

Een lastige verbetering kwam dit jaar omdat er een cijfer extra voor het telefoonnummer kwam.

Weer eens dit jaar werd het idee geopperd om de bestaande middenstandsvereniging, die een afdeling was van de landelijke N.R.K.M. om te zetten tot een plaatselijke winkeliersclub en uit het grote verbond te treden. Gelukkig wist het bestuur deze teruggang te voorkomen en de steun en adviezen van de deskundigen van de landelijke bond bleven dus bereikbaar.'

Er was weer een steeds terugkerend vraagstuk voor de Middenstandsvereniging. Iets wat ze nooit begrepen hebben is de houding van sommige verenigingen, in het dorp. Ook in 1973 weer. Een alleszins respectabel plaatselijk orgaan in de welzijnssector vierde een mooi jubileum. Ze vroeg aan de Vereniging en zakenlieden om gratis prijzen, dure advertenties voor hun programma en een jubileumgeschenk. Maar de prijzen voor hun loterij kwamen van de Macro met name, de grote middenstandsconcurrent!

En weer eindigde het jaar met een Wiga-actie. Nu al voor de 26e maal in successie met 28 deelnemers. In verband met de energiebesparing brandde de feestverlichting dit jaar mondjesmaat.

Op provinciaal niveau sprak de Bredase Bond met die van Den Bosch. Over een fusie. Het duurde nogal een tijd, maar nu waren de concept-statuten toch wederzijds aangenomen. En dit werd vastgelegd in Tilburg. Eerste provinciale voorzitter was A. Verschuur uit Heusden. Daarna werd de bond omgebouwd tot N.K.O.V. (Nederlands Katholiek OndernemersVerbond) Zuid (Zeeland, Brabant en Limburg).

De concurrentie van het grootwinkelbedrijf was een steeds terugkerend agendapunt.

De loterijvergunningen kwamen voortaan van de Kamer van Koophandel (voorheen de gemeente).

Op een ledenvergadering in september 1974 werd medelid Jan de Veth herdacht. Hij was een onbaatzuchtig medewerker van de Wiga-akties en verzorgde jaren muziek en licht. Dat maakte hem tot een van de betere leden. En dat werd gezegd.

Vele van de bijeenkomsten in de eerste helft van 1975 stonden in het teken van het 700-jarig bestaan. En op een vergadering in februari werd de deelname geregeld.

Een verzoek van de Fanfare om deel te nemen aan hun jubileumviering in 1977 werd gehonoreerd met een Braderie op 21 mei. Met 27 deelnemers. W. Hofland assisteerde bij de organisatie. De opzet was goed maar het weer werkte niet mee.

De landelijke reorganisatie van de NKOV ging inmiddels door. En plaatselijk kwamen gelukkig steeds meer jongere krachten naar voren: Van Kalmthout, Van Rijsbergen en Van de Kar. Vanwege de Wiga werd nogal gediscussieerd over de verlichting en men dacht over een lichtornament bij iedere deelnemer. Want de kwaliteit was achteruitgegaan en het vormde een voortdurende zorg.

Na herstel kon alles toch nog een 5-tal jaren mee.

Een nieuw fenomeen diende zich weer aan: detailhandel in het "buitengebied". Een stilgevalen confectiebedrijf werd overgenomen door een tapijthandel. En hoewel de gemeente had gesteld als eis: geen detailhandel, ging dit laatste toch gebeuren. De gemeente had vergeten sancties vast te leggen. Het heeft een 7-tal jaar bestaan.

Bij de gemeenteraadsverkiezing 1978 was de samenwerking boeren-middenstanders niet optimaal. De vrijgekomen plaats van Akkermans werd niet bezet door een middenstander. Die kwam nu pas op de derde plaats en viel juist af.

In 1978 kwam er een nieuwe winkelsluitingswet tot stand en alle winkels moesten een lijstje met de openingstijden voor het raam hangen. Het maximum was 52 uur. De contributie werd ook weer opgetrokken, nogal sterk zelfs, maar dit leverde minder problemen op dan vroeger.

De oudere bestuursleden hadden de wens te kennen gegeven om uit te treden en plaats te maken voor de jongeren. In de oktobervergadering van 1978 werden B. Heshof, P. Akkermans, L. Koevoets en J. de Wolf opgevolgd door Chr. van Kalmthout, C. Bellemans, W. van Rijsbergen en L. van Baal. De afgetreden bestuursleden werden in februari 1979 met alle eerboden bedankt op een speciale avond.

De Regionale NKOV toonde ook belangstelling voor het Streekplan West-Brabant.

Op 29 en 30 september 1979 werd in Het Veerhuis een grote tentoonstelling georganiseerd, voorafgegaan door een modeshow. Het werd een mooie en grote manifestatie.

Op 15 oktober 1979 werd via een notariële akte de statuten vastgelegd van de "Middenstandsvereniging Oud Gastel". Het woord katholiek was er niet meer bij en hiermede tekende zich ook af het verschijnsel van de laicisering van de maatschappij.

Hadden we in 1978 afscheid genomen van burgemeester Andriessen, in begin 1979 begroetten we zijn opvolger J. Berkhout.

Toen op 20 november 1979 de nieuwe rondweg oost werd geopend ontlastte dat Kerk- en Dorpsstraat gedeelĳk van doorgaand verkeer. Toch werd dat door sommige winkeliers met gemengde gevoelens bekeken. Ook hun klanten uit Fijnaart e.o. konden nu zo gemakkelijk om Gastel heen naar Roosendaal.

Vandaar het herhaalde verzoek aan de gemeente om goede parkeerplaatsen in de kom en gemakkelijk bereikbare winkels voor het auto-rijdend publiek.

Dat de Middenstandscentrale een goede steun was bij ingewikkelde vraagstukken bleek weer toen het KNOV in januari 1980 verscheen met een vakkundig rapport over de Ruimtelijke Ordening in Oud Gastel. Natuurlijk wordt zo'n rapport gezien vanuit zakelijk oogpunt, maar het kan naast het "officiële" gemeenterapport worden gelegd en daarmee goede diensten bewijzen.

Door het verschijnen van de landelijke politieke partijen in de gemeenteraad van 1978 ontstonden ook fellere politieke discussies in de Middenstandsverenigingen. Zoals op 2 september 1980. Het bestuur is wel zo verstandig geweest dit af te remmen in de vereniging, want het kan dodelijk zijn.

De Wiga had dit jaar een begrotingsgetal van 12750 gulden. Heel wat anders dan in 1947!

Er werd een stuurgroep gevormd uit vertegenwoordigers van de gemeente, Kamer van Koophandel, Rijksconsulentschap, KNOV, plaatselijke ondernemers en Bureau Van Heesewijk. Deze laatste stelde het rapport samen. Dit rapport bevatte een aantal feitelijke gegevens zoals vloeroppervlak, winkels, soorten goederen, vestigingsklimaat en het bevatte uiteraard een aantal suggesties b.v. parkeerplaatsen. Het zag geen noodzaak tot nieuwe vestigingen, maar het adviseerde wel aan de winkeliers om bij te blijven en te moderniseren.

De feestverlichting werd dit jaar ook gebruikt bij het jubileum van Sportclub Gastel.

Zowel de zakenmensen als de bewoners van de Markt werden op 28 oktober 1981 bijeengeroepen om te overleggen over de Marktreconstructie. Vele facetten kwamen aan de orde, zoals parkeren, weekmarkt, kermis, bushalte en verfraaiing. Wensen: kermis moet blijven, evenals de weekmarkt, langparkeerders weg, evenals vrachtwagens, andere opstelling van de bussen en verfraaiing is welkom.

Intussen werd er door de gemeente gewerkt aan het sub-centrum Veerkensweg. De pastorie was aangekocht en later omgebouwd tot een riant raadhuis met voldoende ruimte voor alle diensten. Het postkantoor werd ernaast geprojecteerd, de schippersschool omgebouwd tot bibliotheek. Het Veerhuis werd vergroot met een sporthal. De Joannes-school werd afgebroken om plaats te maken voor woningen.

Het wegtrekken van raadhuis en postkantoor werd met argusogen bekeken. Twee centra voor een kleine plaats als Gastel, was dat nou een goede planologie? En kon dat niet nadelig werken? Na 1986 ziet het er naar uit dat dit wel meevalt, maar in 1982 was het nog een vraag.

Op DONDERDAG 14 FEBRUARI 1924 zal wederom een

HANZEDAG

gehouden worden, waarbij uw aller medewerking wordt verzocht.

DAGVERDEELING.

's Morgens om 8 uur: gezongen H. Mis ter eere van den H. Jozef om den zegen Gods te vragen voor den R. K. Middenstand. Alle leden worden verzocht hierin tegenwoordig te zijn en hiervóór zooveel mogelijk ter H. Tafel te naderen.

Om half 1^o vóórmiddags:

JAARVERGADERING

ten huize van den Heer Jan Aarsen.

AGENDA:

Opening. — Notulen. — Jaarverslag. Secretaris. — Rekening en verantwoording Penningmeester. — Verkiezing drie bestuursleden, wegens periodieke aftreding der Heeren: **Fr. A. Akkermans**, A. C. Akkermans en L. P. Melsen, welke direct herkiesbaar zijn. — Subsidie teekenschool. — Rondvraag.

Des namiddags om half 2:

ten huize van Mej. Bernaerts-Kerckhof, VERGADERING BOUWVAKPATROONS, spreker de Heer **J. C. v. d. BOOM**, Dir. Dioces. Hanzebureau;
ten huize van den Heer P. Luijten, n.m. 3 uur, VERGADERING DER KLEERMAKERS, spreker de Heer **Jac. Jongeneelen**.

Om 5 uur precies; in de Harmoniezaal

GROOTE PROPAGANDAVERGADERING

waarop eenieder wordt uitgenoodigd.

LEZING MET LICHTBEELDEN door de WelEdele ZeerGel, Mevr. Dr. **J. H. Schagen van Soelen**, over DE TUBERCULOSE EN HARE BESTRIJDING, ten bate van S. A. N. T. O. S. afgewisseld door preekbeurten van den Heer **J. P. de Brabander**, te Utrecht; en den Heer **J. C. v. d. Boom**, te Breda.

Wij verzoeken alle leden daadwerkelijk mede te helpen om dezen dag te doen slagen.

Namens het Bestuur der „Hanze“

FRANS AKKERMANS. Voorzitter.

A. W. SMOOR, Secretaris.

Het bestuur wenste een Commissie Middenstandszaken in de gemeente. Er was met de gemeente ook overleg over een gezamenlijk publiciteitsadvertentieblad. Maar het liep op niets uit.

Een nieuw elan en de wil daartoe tbonde zich op de bestuursverkiezing van 2 februari 1983. Voorzitter P. v.d. Heijden en secretaris C.J. van Sprundel traden af om jongeren hun kans te geven de taken over te nemen. Een soortgelijk verschijnsel dus als in 1978. Nu traden als nieuwe krachten aan: Chr. van Kalmthout, L. v.d. Kar, H. van Oosterhout en G. van Zunderd. Chr. van Kalmthout werd voorzitter, W. van Rijsbergen secretaris en L. v.d. Kar penningmeester, J. v.d. Berg notulist en leden: C. Bellemans, H. van Oosterhout en G. van Zunderd. Er werd toen o.m. vastgesteld, dat de besluiten van bestuurs- en ledenvergaderingen naar alle leden zouden worden toegezonden.

Op een goed bezochte bijeenkomst op 30 maart 1983 werd o.m. het door de gemeente aangeboden plan "Herinrichting dorpskern" kritisch besproken. Het werd vergeleken met een eigen rapport van de NKOV. Er werden een aantal suggesties opgesteld voor de gemeente.

Dit plan werd ook medebesproken -en dat toont de brede visie- met enkele niet-aangesloten zakenmensen. En het bestuur kreeg ook van hen het recht namens hen te spreken. Een informatieve bijeenkomst met enkele raadsleden op 16 juni completeerde de "inspraak". Later bleek dat door een financieringstekort niet het hele plan kon worden uitgevoerd.

En er was dit jaar nog een controverse met de politieke groepering De Werkgroep over een artikel in hun propagandablad.

Financieel draaide de vereniging uitstekend. Dat bleek uit het jaaroverzicht. Een flink banksaldo (van eigen gespaard geld) plus een kostbare lichtinstallatie.

Januari 1984 kwam er weer een kleine wijziging in de winkelsluitingswet. De z.g. 10-dagen regeling (vrije verkoop buiten de normale 52 uur) werd vervangen door een 14-dagen regeling. Er was nu een mogelijkheid om 4 dagen per jaar ook 's zondags te verkopen b.v. met braderie, beurs of jaarmarkt.

De vereniging ging ook professioneler werken. Convocaties werden met notulen naar de Leden gezonden en er gingen meer of minder regelmatig "Nieuwsbrieven" uit met allerlei informatie zoals correspondentie, over kontakten met de overheid, mededelingen etc.

In februari 1984 werd een brief gezonden naar de gemeente waarin werd gevraagd om structureel overleg via een gemeenteraadscommissie Midden- en Kleinbedrijf, Het landelijke "KNOV" wilde graag assisteren bij bezoeken aan B & W e.d. En B & W zag dit overleg wel zitten b.v. eenmaal per kwartaal. Er werd ook al gesproken over computergebruik. Ondertussen had de afdeling, daarbij geassisteerd door deskundig advies van de KNOV, juridische adviezen doorgegeven aan enkele leden in een procedure tussen hen en de overheid (V.d. Kastele en Kempenaars).

Ondertussen was de gemeente begonnen aan de reconstructie en verfraaiing van de Markt en omgeving.

Het plan was mooi, maar kostte parkeerplaatsen. Er was een begeleidingscommissie benoemd van o.m. zakenlui en bewoners. Regelmatig kwam deze commissie bijeen en het dient gezegd dat de middenstandsdelegatie o.l.v. de voorzitter Van Kalmthout wel van zich liet horen. Het werd niet altijd in dank afgenomen.

In enkele onderdelen kreeg de vereniging wel haar zin.

In oktober kwamen weer statuten gereed van de "Gastelse Ondernemers Vereniging", want zo ging de organisatie voortaan heten. In het begin van de tachtiger jaren was het nog NKOV (Nederlands Katholiek Ondernemers Verbond) dat later opging in het KNOV (Koninklijk Nederlands Ondernemers Verbond). Door deze samensmelting was een groter en sterker geheel ontstaan.

Een enquête van de Rabo-bank over het advertentie-bereik van de Laurentiusklok viel gunstig uit.

Ook het bestuur hield een enquête in januari 1985 over de reconstructie van de dorpskom. En de verbeteringen werden wel mooi gevonden, maar de mindere parkeerplaatsen konden geen genade vinden in de ogen van de winkeliers. De klanten klaagden erover en over de lastige "paaltjes" en dat hoort een winkelier niet graag! Dat kost nl. geld. De gemeente wees daarentegen op de grote parkeermogelijkheden aan de Parkstraat en de Dreef.

Dit voorjaar werd het bestuur versterkt met een nieuwe secretaris: Th. Kuypers, die deze taak professioneel aanpakte.

En eindelijk na ruim 80 jaar de eerste vrouw in het bestuur, mevrouw W. Kempnaars-Melsen. Het werd tijd!

En de reconstructie werd voltooid. Inmiddels was een pracht van een kopie van de oude dorpspomp op de Markt geplaatst, deels geschonken door de Rabo-bank en omliggende bedrijven en enkele particulieren. Het idee kwam van een speciaal comite onder voorzitterschap van F. van Merrienboer (voorzitter Heemkundekring en wethouder). En in 1985 werd de reconstructie en de pomp aan de gemeenschap aangeboden via een Braderie, georganiseerd door de G.O.V., genoemd de Marterei. De pomp werd ingewijd met assistentie van Fr. Vogelaars, die er bier uit tapte!

Ook verschillende verenigingen gaven acte de presence.

Mede dank zij het mooie weer werd het een waarachtig feest. Voor herhaling vatbaar, dacht het bestuur en maakte direct plannen voor 1986. In de Nieuwsbrief van juli kwam een verslag hierover.

En weer sluit een Wiga-St. Nicolaas-aktie het jaar af. Met een uitgebreide feestverlichting.

Nu na 83 jaar is "De Hanze", de Gastelse Ondernemers Vereniging, nog springlevend, eigentijds en ad-rem. Dat hoort zo! Mag het dan wezen dat men het doet voor "eigen gewin", feit is dat een aktieve en levendige middenstandsvereniging vertier en sfeer brengt in een oud dorp en dat daarmee telkens weer vernieuwt. En samenwerking met de hele gemeenschap is nodig en gaat verder. Naar de honderd jaar? Waarom niet. Het zit erin.

Zomer 1986.

P.F.A. Akkermans.

Geraadpleegde bronnen: Middenstandsarchief, gemeente-archief,
Laurentiusklok, De Grondwet, Brabants Nieuwsblad.

DE BEVRIJDING VAN DE NEDERLANDSE DWANGARBEIDERS
IN DUITSLAND 1945

In de maand mei van 1985 was het veertig jaar geleden dat de Tweede Wereldoorlog op het grondgebied van Europa werd beeindigd. Zowel de binnen- als buitenlandse nieuwsmedia herdachten dit feit op een bijzondere wijze. Door middel van documentair filmmateriaal, verslagen in kranten, publicaties in tijdschriften etc. werden de oorlogsgruwelen nog eens speciaal in herinnering gebracht.

Vooral de oudere generatie, die de Duitse onderdrukking vijf lange jaren aan den lijve had ervaren, volgde met meer dan gewone belangstelling de aan de bezetting en bevrijding van ons land gewijde televisie- en radiouitzendingen.

Met veel interesse werden de over die onderwerpen gepubliceerde verhalen in kranten en tijdschriften gelezen.

Die door de media gebrachte, echt gebeurde, verhalen kregen een extra dimensie doordat ze werden verteld door mensen die er rechtstreeks bij betrokken waren geweest.

Meestal ging het om uitzonderlijke gebeurtenissen die bij de bevrijding van steden en dorpen binnen Nederland hadden plaats gevonden. Over de bevrijding buiten het Nederlandse grondgebied, met name in Duitsland zelf, is weinig geschreven. Bijna geen aandacht is besteed aan hetgeen in Duitsland gebeurde bij de opmars van de geallieerde legers en de verovering door deze van die gebieden, waar enkele miljoenen buitenlanders, afkomstig uit alle door de nazi's bezette landen, waaronder duizenden Nederlanders, als dwangarbeiders moesten werken en hun bevrijding op eigen wijze beleefden. Merkwaardigerwijs werd tot op heden deze grote groep mensen bij de oorlogsherdenkingen totaal vergeten.

Op 7 mei 1943 gaf Hitler bij verordening bevel voor de Arbeidsinzet. Dit betekende dat alle Nederlandse mannen tussen de 18 en 35 jaar verplicht waren zich te melden om in Duitsland te gaan werken. Het niet opgevolgen van dit bevel zou ten strengste worden gestraft. Zeker een half miljoen Nederlanders werd door de "Arbeitseinsatz" gedwongen in de Duitse (oorlogs)industrie te werken onder omstandigheden die verre van plezierig waren.

Ver van hun gezinnen, ouders, familieleden en vrienden waren zij verplicht mee te werken aan de produktie van oorlogsmateriaal. Ook werden zij wel ingezet bij andere industrieën en instellingen zoals de posterijen, de spoorwegen en zelfs in de landbouw. De dwangarbeiders kwamen vaak onder erbarmelijke omstandigheden te werken. Zij werden ondergebracht in kampen (Lager) die meestal gelegen waren op of in de nabijheid van het fabrieksterrein. De houten barakken waren smerig en niet vrij van ongedierte. Het eten was slecht en weinig. Bombardementen op oorlogsindustrieën vonden regelmatig plaats. De daarbij gelegen barakkenlagers bleven zelden gespaard. Naar schatting werden zelfs vijf- tot tienduizend Nederlandse mannen het slachtoffer van geallieerde bombardementen op Duitse doelen.

Omtrent het juiste verloop van de oorlogsgebeurtenissen bleven zij onkundig. Ze waren aangewezen op de Duitse berichtgeving en die was eenzijdig, propagandistisch, leugenachtig, vals en dus niet geloofwaardig. Een dergelijke situatie vormt dikwijls de voedingsbodem voor de menselijke fantasieën. Voornamelijk die over het verlies van de oorlog door Duitsland en de komende triomf van de bevrijding met zijn festiviteiten. De enorme voorraden levensmiddelen en genotsartikelen die door de geallieerde legers werden meegevoerd en op bevel van Koningin Wilhelmina aan de dwangarbeiders moesten worden uitgedeeld. Het was allemaal fantasie.

Ook uit Gastel en Stampersgat waren er een groot aantal jongens en mannen voor de Arbeidsinzet naar Duitsland getransporteerd. Zij werden over het gehele Duitse rijksgedebiet verspreid te werk gesteld. Een van de Gastelaars kwam terecht bij een groep van 16 andere Nederlanders, die waren gelegeerd in een achter het woonhuis staande timmerwinkel aan de hoofdstraat van het dorp Holzdorf. Een agrarische gemeente met ca 2000 inwoners, gelegen aan het riviervtje de Schwarze Elster op ongeveer 50 km ten oosten van de Lutherstad Wittenberg. Aan de westzijde van het dorp lag de belangrijke spoorlijn van Breslau - Falkenberg naar Berlijn. Ongeveer tweehonderd meter van het "Lager" verwijderd was een overweg met vlak daarbij een tamelijk groot station. De meeste leden van de groep waren als ongeschoolde, en daarom voor bijzondere functies ongeschikte, arbeidskrachten te werk gesteld in de landbouw. De overigen verrichtten allerlei werkzaamheden in een houtzagerij, een stalhouderij en zelfs in een bierbrouwerij.

In de agrarische sector golden geen vastgestelde werktijden. De daarbij betrokken landgenoten konden dan ook meestal niet voor 7 uur 's avonds in het lager terugkeren.

Anders lag dat bij de drie werkers van de houtzagerij die, uitzonderingen daargelaten, hun werkzaamheden om half zes konden beeindigen. Vlak naast de spoorlijn voerde in noordelijke richting een weg van het dorp langs de houtzagerij naar de verderop gelegen boerderij van Steinecke.



De arbeidsinzet - Nederlandse arbeiders in Duitsland in de kantine.

Vrijdag 20 april 1945

Gewoontegetrouw keerde het groepje van de houtzagerij op 20 april tegen zes uur langs deze weg terug naar het lager in het dorp. Het trio was nogal verrast op dat tijdstip nabij de overweg een aantal dorpsbewoners verzameld te zien, dat in een opgewonden discussie gewikkeld was over het door de burgemeester en Ortsbauernführer zojuist gegeven sein "Panzeralarm".

Dat betekende dus direct gevaar voor een aanval van vijandelijke tanks op het dorp. Bovendien was het tevens een bevel voor de Volkssturm (een groep plaatselijke 65-plussers) om de vooraf aangewezen strategische punten te bezetten en overal de vijand tegenstand te bieden.

De houtzagers beseften opeens hoe onkundig ze waren omtrent het verloop van de oorlogshandelingen. Plotseling was het front nabij. Ze voelden instinctief aan dat ze als buitenlanders, bij de komende gevaren, voor hun eigen veiligheid zouden moeten zorgen.

Toen later op de avond alle landgenoten in het lager waren verzameld werd de situatie diepgaand besproken. Wij besloten gezamenlijk de nacht door te brengen op de buiten het dorp gelegen boerderij van Steinecke. De tankaanval kon immers worden verwacht via de hoofdstraat op het station. Bij Steinecke kon in de schuur worden geslapen. Daar waren reeds talrijke inwoners van het dorp, voornamelijk vrouwen en kinderen, aanwezig. De nog voorhanden zijnde Duitse mankracht, bestaande uit 65-plussers en invaliden, was immers ingedeeld bij de Volkssturm (een soort burgerwacht) en werd gedwongen militaire tegenstand te bieden.

Het was koud 's nachts. Beurtelings hielden wij met twee man de wacht. Ondanks huilende kinderen en ruziende vrouwen kon toch nog wat worden geslapen. De verwachte Russische tankaanval bleef uit.

Zaterdag 21 april 1945

Nergens is er deze dag gewerkt. Het grootste gedeelte van de dag hebben wij doorgebracht in het lager 'aan de hoofdstraat. 's Avonds zijn wij teruggekeerd naar Steinecke.

Om bedacht te zijn op mogelijke gebeurtenissen tijdens de nachtelijke uren hebben wij onderling een regeling getroffen, om beurtelings de wacht te houden. Het was weer erg koud en met de regelmatige wachtaflossing kwam niemand aan slapen toe. Ook in deze nacht is er geen tankaanval gekomen. Jan Ries en Willem zijn blijven slapen in het lager. Met nog twee man heb ik afgesproken om de volgende nacht hetzelfde te doen. Ik heb mij voorgenomen in mijn zakagenda dagelijks een paar aantekeningen te maken van wat er nu zoal gebeurt. Het kan misschien nuttig zijn als geheugensteun bij het maken van een verslag.

Zondag 22 april 1945

Wij waren vroeg wakker deze morgen. Met zijn drieën, Henk, Kees en ik, togen wij van Steinecke naar het lager in het dorp. Eindelijk konden wij ons daar eens behoorlijk wassen en scheren. Bovendien moest de toch al schamele kleding hoognodig worden hersteld.

Jan, Ries en Willem vertrokken in de loop van de voormiddag naar Steinecke zodat wij maar met drie man achterbleven.

Het liep tegen twaalf uur, de tijd waarop Kees en ik op de zagerij zouden gaan eten. Op het moment dat ik, op bed gezeten, mijn schoenen aantrok, passeerde er 'eenaantal vreemde vrachtwagens in de richting van het station. Plotseling stopte de colonne en binnen enkele seconden was het lager omringd door Russische soldaten. Deze schoten in alle richtingen met mitrailleurs en automatische karabijnen. We waren totaal verrast en schrokken geweldig. Snel lieten wij ons op de grond vallen. Blijkbaar schoten de Duitsers, die bij de overweg en het station in stelling lagen, terug. Mogelijk zaten we als ratten in een val. De Russen brachten een stuk pantserafweergeschut in stelling en bleven doorvuren. Even plotseling als het schieten was begonnen hield het ook weer op. Toen kwamen er met het geweer in de aanslag drie Russen binnen. Henk, Kees en ik kwamen behoedzaam tussen de bedden te voorschijn en staken onze armen omhoog. De soldaten spraken ons in het Russisch aan en hielden daarbij de geweren in de aanslag.

Van het gesprokene was slechts het woord "deutsch" verstaanbaar. Het antwoord dat wij Nederlanders waren werd niet begrepen en de Russen bleven op scherpe toon het "deutsch, deutsch" steeds herhalen, terwijl ze de geweren griezelig dicht op onze neuzen richtten.

Een onderofficier kwam in het lager en maakte een einde aan de moeilijke situatie. Hij stuurde de soldaten naar buiten en sommeerde ons mee te komen. Langs een haag van soldaten met legervoertuigen bracht de onderofficier ons naar een magazijn bij de kruidenierswinkel van Lehmann. Alle mannen uit het dorp waren daar samengebracht. Het aanwezige gezelschap bestond uit Duitsers, Fransen, Nederlanders, Italianen en Polen. Wij troffen er ook onze landgenoten Jan, Herman, Jozef en Toon aan.

Na een paar uur kregen de Fransen en Nederlanders bevel naar buiten te gaan. Er moest met drie man naast elkaar worden opgesteld en binnen enkele minuten vertrok de uit circa 35 man bestaande groep, onder begeleiding van een tiental Russische soldaten, in de richting van

het dorp Grosz Corga. Het werd geen aangename wandeling.

De Russen liepen een hoog tempo en bleven regelmatig, ook over onze hoofden, in alle richtingen schieten. Er viel natta sneeuw, af en toe afgewisseld met een hagelbui.

Na een zestal kilometers kwamen we bij een, aan de rand van Grosz Corga gelegen, boerderij. Hier was een Russische commandopost ondergebracht. Een hoge officier in een keurig uniform sprak ons in perfect Duits toe en zei dat wij bevrijd waren. Verder dat wij moesten terugkeren naar Holzdorf, daar mondvorraad ophalen voor 8 dagen en dan direct gezamenlijk op pad gaan naar de verzamelplaats Schlieben. Van daaruit zouden we worden gerepatrieerd via Odessa.

Wij togen op de terugweg en gingen eerst langs Steinecke om de daar achtergebleven bagage op te halen. Bij onze werkgever Holzdampfsagerwerk Ernst Sättler kregen Kees en ik nog wat te eten. Tegelijk vorderden wij de voorgeschreven 8-daagse mondvorraad op. Het was niet veel en wij zouden er misschien twee dagen mee toe kunnen komen.

Na het eten gingen we naar het lager in de veronderstelling dat er nog een wandeling van ongeveer 20 km naar Schlieben gemaakt moest worden. Het ging niet door omdat er nogal wat bezwaren waren. Wij zouden namelijk tegen de stroom van de nog steeds doortrekkende Russische troepen in moeten lopen en daardoor slecht vooruit komen. De weersomstandigheden waren nog steeds slecht. Waar zouden we de nacht moeten doorbrengen?

Wij besloten het vertrek uit te stellen tot de volgende morgen en deze nacht in het lager te blijven. De deur zou niet worden afgesloten om forceren en misschien erger te voorkomen. Dit had tot gevolg dat tijdens de nachtelijke uren we veel bezoek kregen van onze op doortocht zijnde Russische bevrijders. De verschijning van zwaar bewapende, onverstaanbare militairen in een schaars verlicht vertrek bracht vanzelfsprekend angstgevoelens teweeg. Nachtjagers beschoten vanuit de lucht het station, zodat we tussendoor ook nog onder de bedden moesten gaan liggen.

Maandag 23 april 1945

Na een onrustige nacht stonden wij 's morgens toch tijdig gereed om, zoals afgesproken, naar Schlieben te gaan.

Over de nabij gelegen hoofdstraat zagen wij groepen buitenlanders

met wagens en handkarren voorbijtrekken in westelijke richting. Een groep Franse passanten vertelde dat Wittenberg door de Russen was veroverd en daardoor de weg naar de rivier de Elbe was vrijgekomen. Zij wilden direct naar huis.

Om half negen stopte er voor ons lager een met twee paarden bespannen wagen, waarop een groep Nederlanders was gezeten, afkomstig van het 15 km oostelijk van Holzdorf gelegen dorp Schonewalden. Zij waren geenszins van plan zich in Schlieben te melden en wilden meteen naar het westen om de Elbe over te steken en te trachten op eigen gelegenheid Nederland te bereiken. Wij besloten het voorbeeld van de Schonewalders te volgen en Schlieben te laten voor wat het was. Gisteren hebben wij nog afgesproken om zolang mogelijk bij elkaar te blijven omdat wij gezamenlijk eventuele problemen gemakkelijker aan zullen kunnen.

Henk, Willem en Herman zijn bij brouwer Voigt een luchtbandenwagen en twee goede paarden met het benodigde haver en hooi gaan vorderen. Op het station hebben Frits en Ries een kleine bagagewagen gehaald die aan de achterzijde van de paardenwagen kan worden vastgemaakt. Nadat de koffers op de aanhangwagen waren gepakt hebben wij met zijn allen plaats genomen op de grote wagen en de aftocht uit Holzdorf begon. Wij passeerden de overweg en het vlak daarbij gelegen ons zo bekende cafe van Förster. Liesbeth, Förster's dochter, stond boven voor het raam en zwaaide ons vaarwel toe.

Er zijn tussen zondagmiddag en maandagmorgen veel vreemde dingen gebeurd in Holzdorf. De Russen hebben zich aan de Duitse meisjes en vrouwen vergrepen. Daar zijn doden bij gevallen. Huizen werden opengebroken en inboedels vernield. De Duitse mannen zijn weggevoerd en niet teruggekeerd. Een aantal inwoners heeft bij de intocht van de Russen uit angst zelfmoord gepleegd. De stoottroepen dronken spiritus en schoten in het wilde weg.

Deze, aan het oorlogsbedrijf schijnbaar eigen gebeurtenissen, zijn voor ons als beschaafde mensen onvoorstelbaar.

Onze tocht verliep tamelijk voorspoedig. Er was veel militair verkeer op de weg. Een stroom snelle Russische voertuigen reed langs de zich uiterst rechts van de weg in dezelfde westelijke richting bewegende massa vluchtelingen. Soms ontstonden er gevaarlijke opstoppen die gevaarlijke situaties veroorzaakten. De Russen grepen echter niet in.

Wij reden door het dorp Schweinitz. De sporen van een vuurgevecht waren overal zichtbaar. Er lag een dode "Volkssturmer" langs de weg vlakbij een houten versperring.

Onze tocht ging verder naar het dorp Jessen. Aan het begin hiervan was een kleine opstopping. Wij hielden halt voor een opengebroken cafe, dat waarschijnlijk als voorraadmagazijn voor de Duitse militairen had gediend. In de gelagzaal lagen, op langs de wanden staande tafels, allerlei levensmiddelen, kleren, schoenen, militaire uitrustingsstukken, enz. Alle op doortocht zijnde nationaliteiten vulden hier hun karige rantsoenen aan. Wij bleven hierbij niet achter en namen levensmiddelen mee.

Nadat Jessen was gepasseerd kwamen wij op de weg die ons rechtstreeks naar Wittenberg zou voeren.

Na enkele kilometers werden wij door de Russen aangehouden en teruggestuurd. Wij bevonden ons zonder het te weten in het frontgebied. Wittenberg was nog in handen van de Duitsers. De Volkssturm bood zelfs hier en daar nog tegenstand. We keerden om en reden de weg terug. Het begon inmiddels flink te regenen en wij moesten een schuilplaats zoeken. Via een zijweg kwamen we na een half uurtje in Rühlsdorf terecht. Daar installeerden wij ons op een boerderij. Hier konden paarden en wagen worden gestald en wijzelf in de schuur droog overnachten. De paarden werden in de schuur achter het stro verborgen om inbeslagname door de Russen te voorkomen. Willem en Herman maakten voor ons nog wat eten klaar en na de maaltijd gingen we naar de schuur. Van vermoeidheid zijn wij op ons strooien leger snel in slaap gevallen.

Dinsdag 24 april 1945

De gehele nacht was het donderen der kanonnen te horen. Wittenberg ligt onder Russisch artillerievuur. In die stad bieden de Duitsers nog steeds tegenstand. Vanmorgen werden wij al vroeg gewekt door een bijzonder lawaai op het erf. Een zestal Russische soldaten kwamen de paarden vorderen. Er ontstond nogal wat tumult toen zij niet begrepen dat wij ook het paardentuig en enkele wagens wilden meenemen. Direct begonnen zij met wapens te dreigen. Wij waren pas gerust toen ze met paarden en wagens vertrokken. Onze paarden hadden we tussen de pakken stro in de schuur goed verborgen. Zo trachtten we te voorkomen dat ze voortijdig in beslag worden genomen. We hebben immers nog een hele reis voor de boeg.

Even nadat de vorderaars waren vertrokken kwam een Russisch officier te paard het erf opgereden. Het was een correcte kerel die in gebroken Duits naar onze nationaliteit informeerde. Zijn geografische kennis omtrent Nederland bleek hem totaal in de steek te laten. Gemakshalve hebben we maar tijdelijk de Franse nationaliteit aangenomen omdat dit land bij de Russen wel bekend is.

Op ons verzoek schreef hij op een blocnotevelletje dat wij Franse burgers waren op weg naar huis en dat de Russische militairen ons ongehinderd moesten laten passeren.

Voorlopig kunnen we niet verder reizen. Daarom is er tijd genoeg om Ruhlsdorf, het dorp waar we toevalligerwijs terecht zijn gekomen, eens nader te verkennen. De stroom vluchtelingen groeit nog steeds aan. Wij hebben hier groepen vrijgelaten tuchthuisgevangenen, zigeunerinnen en mensen uit concentratiekampen ontmoet. Ze waren geheel uitgeput. Zoiets hadden wij nog nooit gezien en het is dan ook onvoorstelbaar dat dit kon bestaan.

Een paar honderd meter van onze boerderij verwijderd staat een groot landhuis. Aan het daarachter gelegen erf zijn schuren en grote stallingen voor vee en paarden. Het complex wordt door de dorpsbewoners "Rittergut" genoemd en is als een hereboerderij te beschouwen. De bewoners zijn gevlucht voor het oprukkende Russische leger. Bij hun onderzoek naar en opsporing van verborgen nazi's hebben de Russen de toegangsdeur van het landhuis opengebroken. Iedereen heeft nu vrije toegang en ook wij, op zoek naar eten maar ook uit nieuwsgierigheid, zijn het huis binnen gegaan. Wij kwamen in een statige hal, die toegang gaf tot een aantal gelijkvloers gelegen stijlvol ingerichte vertrekken. Er lagen dikke tapijten op de vloer, waarop bruinleren zitmeubels en eikehouten tafels waren geplaatst. Langs de wanden stonden van dezelfde houtsoort een aantal prachtig bewerkte servieskasten vol porcelein. De ruimten tussen de kasten waren opgevuld met schilderstukken van verschillende afmetingen. In het midden van het grootste vertrek stond een Bechsteinvleugel.

Achter de woonvertrekken lag de goed ingerichte keuken. Hier was ook de toegang tot de kelder waar, naar ons aller verwachting, wel levensmiddelen zouden zijn opgeslagen. Een bezoek aan deze ruimte bracht al gauw aan het licht dat anderen ons voor waren geweest. Op de vloer lagen nog wel de restanten van weckflessen, die eens gevuld waren met gebraden vlees, groenten en vruchten. Wij troffen niets eetbaars aan.

De Fransen, onze vroegere collega's uit Holzdorf, sleepten met flessen wijn door het huis en hadden, zoals ze grinnikend vertelden, de wijnkelder georganiseerd.

Via de brede eiken trap in de hal kwamen wij op de eerste verdieping. Rond een royale overloop waren de slaapkamers en de badgelegenheid gegroepeerd. Ook deze vertrekken hadden een luxueuze inrichting. Met een kleinere trap op de overloop kon men de vliering bereiken. Wij beklommen deze trap in de hoop misschien in het bovenste gedeelte van het huis toch nog iets eetbaars te vinden. Er stonden op die zolder een tiental nieuwe grote kisten. Blijkbaar waren er al andere bezoekers geweest. Alle kisten waren opengebroken en de inhoud lag verspreid over de zoldervloer. Het bleken meest oude boekwerken te zijn, gebonden in leren met metaalbeslag versierde banden. Ook lag er een groot aantal passe-partouts met kleine gekleurde afbeeldingen naast in gotische letters handgeschreven teksten. Het waren perkamenten fragmenten met miniatures uit oude gebedenboeken, kerkmissaals en bijbels. Op deze fragmenten ontdekten Henk en ik de jaartallen 1519, 1532, etc. en zagen ook de opgedrukte stempels met de tekst "Lutherhalle Wittenberg".

Wij begrepen hier wel uit dat deze verzameling deel uitmaakte van een museumcollectie in Wittenberg en waarschijnlijk wegens oorlogsomstandigheden tijdelijk in Ruhlsdorf was ondergebracht.

Intussen liep het nog steeds aangroeiende internationaal gezelschap, op zoek naar voedsel, over de antieke boekwerken en perkamenten heen en vertrapte, zonder het te weten, een kostbaar en eeuwenoud cultureel erfgoed.

Zonder levensmiddelen zijn wij teruggekeerd naar ons tijdelijk onderkomen in de hoop dat onze andere landgenoten wel iets eetbaars hadden kunnen vinden. Het geluk was met ons. Herman en Willem hadden beslag weten te leggen op een voorraadjie aardappelen. Die werden in het wasfornuis van de boerderij gekookt en we konden weer eten. Henk, Herman en ik, de kleine groep die het Rittergut had bezocht, vervolgden 's namiddags de verkenningstocht. Niet ver van het landhuis bezochten wij een cafe, waarvan de voordeur was opengebroken. Ook hier waren waarschijnlijk anderen ons voor geweest, want we vonden niets eet- of drinkbaars. Wij brachten ook een bezoek aan de (aan de andere kant van het dorp gelegen) school met een aangebouwde onderwijzerswoning.

Van de school en woning waren eveneens de deuren geforceerd. In de huiskamer van de woning troffen we de nog gedekte tafel aan. Kennelijk waren de bewoners zeer haastig vertrokken. Levensmiddelen echter, waarvoor wij op pad waren, werden ook hier niet gevonden. In het één-lokalige schoolgebouw vermaakte zich een aantal Polen en Fransen met het beurtelings werpen van flessen zwarte en rode inkt naar het tegen een wit geschilderde wand hangend portret van Hitler. Wij slenterden terug naar ons kwartier en troffen het grootste gedeelte van onze landgenoten aan in de keuken van de boerderij. De stemming was nogal somber en ze bespraken de moeilijke situatie waarin wij terecht waren gekomen. Momenteel bekommert niemand zich om de buitenlanders. Noch van de Duitsers, noch van de bevrijders krijgen wij te eten of enige andere verzorging. Wij zullen dus onszelf moeten redden. Er is meteen een plan opgesteld om morgenochtend een poging te ondernemen het nodige voedsel dan maar te veroveren. Daarna heeft ieder zijn slaappleats in het stro opgezocht.



Terug uit de hel - terug uit de concentratiekampen

Woensdag 25 april 1945

Zoals afgesproken hebben wij vanmorgen een verrassingsaanval uitgevoerd op het kippenbestand van het Rittergut. Alle loslopende kippen zijn gevangen en geslacht. De hele troep zat op het erf kippen te pluimen. Herman en Willem, onze koks, zorgden voor de verdere afwerking. Het was een fantastische maaltijd. Onze Franse vrienden uit Holzdonf, die verblijven in de bijgebouwen van het Rittergut, hebben op hun eigen wijze voor het eten gezorgd. Onder toezicht van beroepsslager Jean Pairesse is een kalf en een varken geslacht. Zij hebben ons een deel daarvan gegeven. De meeste Fransen waren vandaag in een vrolijke stemming. Zij hebben de wijn, buitgemaakt in de kelder van het landhuis, overvloedig gekeurd.

Met een groepje van vijf man maakten wij nog een kleine wandeling door het dorp. In het landhuis, de school en andere verlaten gebouwen zagen we dat er veel vernield was aan meubilair en interieur. In de verte, richting Wittenberg, was ook vandaag nog zwaar artilleriegeschut te horen. De stad is nog niet gevallen.

Donderdag 26 april 1945

Ruhlsdorf is inmiddels aangegroeid tot een internationaal oord. Er verblijven hier Fransen, Belgen, Italianen, Polen, Tsjechen, Russen, Nederlanders, enz. Wij zien echter weinig Russische soldaten. Dag en nacht is het gedreun van de zware artillerie te horen. De beschieting van Wittenberg blijft aanhouden. De stad is nog steeds in Duitse handen, dus kunnen wij niet verder. In Wittenberg ligt de brug over de Elbe die een belangrijke schakel vormt bij onze trek naar huis. Ten westen van de Elbe zijn de Amerikanen in opmars.

Om beurten gaan enkele van onze jongens er met gevorderde fietsen op uit om te zien hoe de stand van zaken is nabij de frontlijn. Meestal komen ze terug met sombere berichten. De Duitsers, vooral de s.s., houden nog steeds stand in de gevechtssector Wittenberg.

Vrijdag 27 april 1945

Vandaag een goed bericht. Wittenberg is gevallen en door de Russen bezet. In de omgeving wordt echter nog gevochten, want de s.s. biedt hardnekkig tegenstand. Nu is het artillerievuur niet zo hevig meer. Veilig is het allesbehalve en daarom moeten wij weer wachten met het vertrek.

De strijd om Wittenberg heeft nog vier dagen geduurd. Over het eten hebben we niet te klagen. Alle dagen wordt er vlees en spek gegeten. Samen met onze Franse lotgenoten hebben wij gisteren nog een varken geslacht. Herman bakt brood voor ons en Willem behandelt het vlees. Iedere dag wordt met 7 koffiemolens tarwe gemalen voor het nodige meel. Voor de meesten van ons schijnt het eten wel wat zwaar te zijn. Na een periode van Duitse watersoep kunnen onze magen het vet slecht verdragen.

De Fransen organiseerden deze middag een voetbalwedstrijd op een wei achter het Rittergut. Uit het landhuis hebben wij een ameublement gehaald en op het erf van de boerderij neergezet. Daar kunnen wij bij goed weer gezellig met zijn allen de aardappelen schillen en het graan malen. Wij hebben zelfs een koffergrammofoon buitgemaakt om tijdens het huiswerk wat plaatjes te draaien. Het schijnt dat in Jessen en de andere dorpen uit onze vroegere omgeving het leven zijn gewone gang weer gaat. Russische vrouwelijke politie handhaaft de orde. Iedereen moet aan de slag. Was de omgeving van Wittenberg nu maar gauw veilig dan konden wij naar huis. Nog steeds verzamelen zich hier uit alle richtingen de buitenlanders om zo snel mogelijk de Elbe over te steken.

Er is deze voormiddag een voor ons onbekend persoon in Wittenberg geweest. Die vertelde dat de stad er na een vierdaagse beschieting vreselijk uit ziet. Er liggen veel dode Russische soldaten. De Russen gaan met boten over de Elbe want de brug is opgeblazen door de Duitsers. De Amerikanen hebben de Elbe nog niet bereikt. Het is merkwaardig dat niemand enthousiast is over de bevrijding en onze bevrijders. Was het dan niet allemaal propaganda wat er over de Russen werd gezegd. Onvoorstelbare dingen zijn er gebeurd. Zonder de minste reden zijn mensen opgepakt en doodgeschoten. Al een paar dagen loopt er hierin het dorp een Rus in burger rond met een jachtgeweer. Dat schijnt de plaatselijke politie-agent te zijn. Soms is alles wat er zo gebeurt heel onwerkelijk.

Bij het avondeten vernamen wij dat de internationale voetbalwedstrijd van deze middag in een gelijkspel is geëindigd.

Na de maaltijd zijn we met een man of vijf gaan wandelen. Onderweg werden we overvallen door een fikse regenbui. Bij het schuilen onder een afdak hebben wij onze landgenoten van Schonewalden ontmoet. Zij waren, vergezeld van een aantal Fransen, op weg naar het schoolgebouw.

Ook wij gingen daar eens kijken. De piano van de schoolmeester werd uit de huiskamer gesleept en in het schoollokaal geplaatst. Iemand speelde populaire muziek en de Poolse en Oekraïense vrouwen en meisjes begonnen spontaan te dansen. Het is een internationaal bal geworden. De anderen sliepen reeds toen Nol en Frits, vermoeid van het dansen, als laatsten binnen kwamen.

Zaterdag 28 april 1945

Vanmorgen hebben de Fransen een koe geslacht. Wij kregen er als goede vrienden een flink stuk van. Voormiddags zijn Herman, Henk en ik eens gaan kijken in de kerk. Het is een klein Luthers kerkje met een oud traporgeltje. Daarna hebben we nog eens rondgekeken in het landhuis van het Rittergut. Er is daar in korte tijd veel vernield. Van de mooie Bechsteinvleugel is slechts kachelhout over. Een van de Schonewalders ontdekte per toeval een geheime bergplaats op een slaapkamer. Er hing een officiersuniform in en er stonden een paar pakken waspoeder. Ongeveer 12 uur was er middageten. 's Namiddags is door een paar man de heetwatermachine (Dämpfer) leeggemaakt en uitgeschuurd. Nu kan er weer schoon warm water worden verkregen voor het provisorisch baden.

Na het avondeten zijn wij met een aantal landgenoten nog eens naar de school gaan kijken. Er was weer volop muziek en een groot gezelschap amuseerde zich met dansen.

Jan, een van onze vertrouwensmannen, is vandaag met de fiets naar Wittenberg geweest. Hij heeft een boel geruchten meegebracht. Wij zouden o.a. terug moeten naar onze oude standplaats Holzdorf of naar een verzamelkamp bij Annaburg. De Amerikanen zijn nu in Torgau aan de Elbe doch niemand kan er naar toe. De collega's van Schonewalden zijn teruggeweest op hun dorp. Er is daar Russische vrouwelijke politie voor ordehandhaving. Schonewalden is één groot hospitaal geworden. In alle woningen en gebouwen zijn gewonde Russische militairen ondergebracht. Servische krijgsgevangenen worden door de Russen aangewezen om de gewonden te verzorgen.

Deze middag kwam er een Pool vergezeld van een Russische onder-officier om de baas van de boerderij te arresteren.

Zonder resultaat, want de vogel was allang gevlogen.

Zondag 29 april 1945

Het was erg koud vandaag en wij hebben onze toevlucht gezocht in de woonkamer van de boerderij. De meesten van ons hebben deze morgen iets meer aan hun uiterlijke verzorging gedaan. Eens goed geschoren en gewassen. Daarna een bakje ersatz (surogaat) koffie gedronken.

Om 8 uur vanmorgen zijn Jan, Jaap en Frits met de fiets naar Holzdorf gereden om eens te zien hoe daar de toestand is. Over het eten valt nog steeds niet te klagen. Er is brood genoeg en we krijgen elke dag vlees. Zo kunnen we het hier nog wel een poosje volhouden.

Deze avond werd er door een onbekende groep een cabaret-uitvoering in de school gegeven. Ik ben er met een paar man uit nieuwsgierigheid naar toe gegaan, doch voor de aanvang van het bal zijn wij weggegaan.

Maandag 30 april 1945

Vandaag is alles, voor zover er sprake van kan zijn, op een normale manier verlopen. Wat eten en drinken betreft komen we niets tekort. Wij hebben vandaag wasdag gehouden. Er is een lijn gespannen over het erf waaraan onze onder- en bovenkleding hangt te drogen. Er is verder geen nieuws.

Dinsdag 1 mei 1945

Jan, Piet en Jaap hebben op de fiets hun onderzoekstochten voortgezet. Zij kwamen terug met allerlei geruchten. Zo zou Hitler dood zijn. Ook Mussolini zou terechtgesteld zijn. Berlijn zou voor 3/4 bezet zijn door de Russen. Officiële bevestiging van deze geruchten is niet verkregen. Wel zitten er hier in de omgeving nog Duitse militairen die actief zijn. Waarschijnlijk zijn het los van hun vroeger onderdeel opererende kleine groepen S.S.'ers. Zij schieten op alles wat in hun nabijheid komt. Voorzichtigheid is derhalve geboden.

Woensdag 2 mei 1945

Onze vertrouwensman Jan is vandaag in Wittenberg geweest. Hij is teruggekomen met goede berichten. Bij Zerbst is door de Amerikanen een pontonbrug geslagen over de Elbe. Wij moeten dus naar Zerbst.

De weg is nu ook vrij van militaire transporten. Vanavond zullen we zoveel mogelijk mondvoorraad en ook voer voor de paarden gereed maken om morgen zo vroeg mogelijk te kunnen verstrekken.

Donderdag 3 mei 1945

Vanmorgen zijn wij om 7 uur met onze paarden en wagens vertrokken in de richting Wittenberg. In het begin verliep alles uitstekend. Echter bij het binnenrijden van Wittenberg raakte een voorband van onze wagen lek. Willem Hein en ik moesten erop uit om reparatiemateriaal te zoeken want we hadden geen reserveband. Wij gingen naar alle Russische wagens die in de buurt geparkeerd stonden in de hoop wat reparatiespullen te kunnen bemachtigen. Zonder resultaat. Een vriendelijke Rus bood een potje gluton aan. De aanwending hiervan bij de reparatie van de band werd geen succes. Voor afwisseling zorgde een Russisch onderofficier. Hij nam acht man van onze groep mee om een zestal half gezonken boten uit de Elbe op de wal te trekken. Inmiddels hadden de overige collega's de buitenband met stro opgevuld en deze weer terug om het wiel gelegd.

Wij vervolgden onze tocht dwars door Wittenberg in de richting Coswig. De stad was zwaar beschadigd door de artilleriebeschietingen. In de buitenwijken hingen veel rode vlaggen uit de ramen en aan de huizen. Onafgebroken trokken Russische militaire colonnes door de stad. Vanuit Wittenberg reden Jan, Willem en Rien vooruit om voor ons een onderkomen te zoeken. Ze slaagden erin te Coswig een nachtkwartier te vinden. We arriveerden om ongeveer 19 uur op een boerderij. De bewoners ontvingen ons gezelschap een beetje stroef. Eerst zijn de paarden verzorgd en daarna hebben we van onze meegenomen voorraad gezamenlijk nog een boterham met gehakt gegeten. Een beetje later werd het stro opgezocht voor de nachtrust. Het is een vermoeiende dag geweest.

Vrijdag 4 mei 1945

In het holst van de nacht werden we gewekt door een aanhoudend vreemd lawaai op de aangrenzende weg. Door de kieren van de schuurdeuren zagen we honderden Russische zware tanks en ander rollend materieel in oostelijke richting voorbijtrekken. Zou dit een massale aanval zijn op Berlijn?

Coswig was eerst bezet door de Amerikanen, daarna door de Russen. De grens tussen de bezettingszones van Amerikanen en Russen loopt ongeveer 4 km hier vandaan. Deze zonegrens kan niet zonder meer worden gepasseerd. Daarvoor is een bewijs nodig van de Russische commandant. Toch willen wij naar Roszlau aan de Elbe.

Jan, de vertrouwensman, is reeds vroeg naar de Russische stadscommandant gegaan om voor onze groep een passeerbewijs te krijgen. Daarvoor hebben wij onze namen en geboortedata op moeten geven. Het blijkt allemaal niet zo eenvoudig te zijn en ons oponthoud hier zou wel eens langer kunnen duren dan we verwacht hebben. De collega's van Schonewalden schijnen 3 km verderop te zitten. Bij geruchte is vernomen dat ze door Russische soldaten 's nachts zijn overvallen en geplunderd. Geen aangenaam bericht.

Laat in de namiddag is Jan teruggekomen van de stadscommandant. In plaats van een bewijs om de zonegrens te passeren bracht hij het bericht mede dat wij onverwijld naar Cottbus dienden te vertrekken. De Russische commandant zal brood verstrekken en een lijst met onze namen meegeven. Voor de rest moeten we zelf maar zien hoe in Cottbus te geraken. Wij worden naar het oosten gestuurd maar moeten naar het westen. Ondanks het gevorderde uur in de namiddag hebben we toch de paarden ingespannen en in gezelschap van onze landgenoten uit Schonewalden zijn wij richting Wittenberg teruggedreden. Verder dan Gribo, een dorp voor Wittenberg, zijn we niet gekomen. Na de inrichting van een nachtkwartier op een boerderij werd met de Schonewalders nader overleg gepleegd over de te volgen koers. Hierbij rijpte het plan om te trachten bij de Russische stadscommandant in Wittenberg de benodigde papieren te verkrijgen om toch de demarcatielijn aan de Elbe te kunnen passeren.

Zaterdag 5 mei 1945

Vanmorgen in alle vroegte zijn onze vertrouwensman Jan en een man van de groep Schonewalders met de fiets naar Wittenberg gereden om ons plan uit te voeren. Met een klein groepje hebben we wat rondgekeken in het dorp en een paar woningen waarvan de deuren waren geforceerd bezocht. Dit leverde slechts een doosje lucifers op. Om half drie had Herman, onze kok, de warme maaltijd gereed. Tegen vijf uur is Jan teruggekomen met goede berichten. De Russische commandant van Wittenberg heeft een schriftelijke vrijgeleide gegeven om via Roszlau naar Dessau te gaan. Morgen zullen wij weer in westelijke richting vertrekken.



Amsterdam - 5 mei 1945.

Zondag 6 mei 1945

Voor dag en dauw zijn we met het gespan uit Gribo vertrokken. Het regende zachtjes en het dorp bood een trieste aanblik.

Buiten de bebouwde kom, in een open loods, zagen wij een aantal opgehangen personen. Onze stemming daalde en we begonnen aan de waarde van de Russische papieren te twijfelen. In een stromende regen werd in een ruk doorgereden naar Roszlau. De groep Schönewalders reed voorop en bracht ons naar een vernielde spoorbrug over de Elbe. We beseften dat we verkeerd zaten. Dit kon de door ons bedoelde brug zeker niet zijn. Nu we echter bij de doorlaatpost stonden was het te laat om terug te keren. Onze vertrouwensman Jan was met de fiets voorafgereden naar Zerbst om via de daar aangelegde pontonbrug de overkant van de Elbe op een gemakkelijke manier te bereiken. De Russische wachtposten bij de spoorbrug controleerden onze papieren en wij konden doorgaan naar de vernielde brug.

De Duitsers hadden bij hun terugtocht twee van de uit meerdere overspanningen bestaande brug aan de beide kadezijden vernield. Het middengedeelte was intact gebleven. De door midden gebroken stalen geraamten lagen in het water.

Langs deze weg zouden wij de overzijde moeten bereiken. Door het vormen van een menselijke ketting kon de bagage over de metalen brokstukken eerst 25 m naar beneden in het water en daarna naar boven op de intact gebleven overspanning worden gebracht. Aan de andere zijde moest op dezelfde wijze worden gehandeld. Het was een inspannende en levensgevaarlijke onderneming.

Bij de controle van de papieren zijn onze paarden en wagens door de Russen in beslag genomen. Bijna alle levensmiddelen hebben wij achter moeten laten. Toen wij eenmaal over de brug waren moest op Jan worden gewacht die naar Zerbst was gereden. We besloten om in het eerstvolgende dorp te overnachten.

Nu we geen wagens meer ter beschikking hadden moesten wij zelf onze bagage dragen. Over een slechte modderige weg gingen wij zwaar beladen op weg en kwamen in het dorp Waltersee. Het was overvol met zwervende buitenlanders, waaronder veel ongure individuen. Nadere informatie bracht aan het licht dat er in dit soort niemandsland regelmatig 's nachts overvallen en plunderingen van bagage plaats vonden. Wij namen geen risico en gingen door naar Dessau. Verder dan een voorstad kwamen we niet. De brug over het door de stad stromende riviertje de Mulde was opgeblazen en de aan de overzijde staande Amerikaanse wachtposten lieten niemand door.

Ook hier hebben zich veel buitenlanders verzameld die naar het westen willen. Alle huizen zijn door bombardementen verwoest en men leeft in de kelders. Ook onze groep heeft voor de nacht een kelder betrokken. Het is er koud, stikdonker en vreselijk benauwd. Van andere landgenoten, die daar al enige tijd zitten, hebben wij vernomen dat op onbepaalde tijdstippen door de Amerikanen aan kleine groepen buitenlanders wordt toegestaan via de vernielde brug naar de overzijde te gaan. Wij zullen morgen ons geluk beproeven.

Maandag 7 mei 1945

Vanmorgen om 6 uur waren we al present om het eerst bij de brug te zijn. Het was behoorlijk koud. We hadden geluk. Om 10 uur arriveerden er aan de overzijde twee Amerikaanse vrachtwagens. De wachtpost wenkte ons over te komen. Langs de vernielde brug klauterden wij naar de overkant. De groep is gelukkig nog compleet. Wij reden door een stad die alleen uit puinhopen bestond. Alles is totaal verwoest.

De legerwagens brachten ons naar een "lager" van de Junckers vliegtuigfabrieken. Daar zijn we ondergebracht in houten barakken. Tijdens het middageten is de pal naast de onze staande barak totaal afgebrand. We moesten met al onze spullen weer gaan vluchten omdat onze barak ook gevaar liep. Gelukkig bleef hij gespaard zodat we voorlopig toch weer een dak boven het hoofd hebben. In dit barakkenkamp hebben wij ook veel Nederlanders ontmoet. De meesten zijn van elders hierheen gebracht. Tot laat in de nacht hebben we met elkaar gesproken en nieuws uitgewisseld.

Dinsdag 8 mei 1945

Onverwachts moesten wij vandaag het barakkenkamp van Junckers verlaten. Onze groep valt buiten de verzorging van het Junckers-bedrijf. Thans zijn wij door de Amerikanen ondergebracht in een gebouw nabij de Hindenburgkazerne waar o'ok andere nationaliteiten zijn verzameld. Gisteren is de oorlog officieel beeindigd. Niemand kan het zich nog voorstellen.

Onze nieuwe behuizing blijkt geen vooruitgang te zijn. Wij zijn nu afhankelijk van de Amerikaanse militairen. Twee keer per dag krijgen we zeer weinig te eten. Rookwaren worden ook niet verstrekt. Er doen weer allerlei geruchten de ronde. Wij zouden spoedig naar huis gestuurd worden en wel per auto of per vliegtuig. Voorwaarde is dat er groepen van 25 man worden gevormd. Wij zijn te gering in aantal voor een dergelijk transport. Daarom zullen we waarschijnlijk eerdaags naar een kamp bij Leipzig worden gebracht om vandaar uit naar Nederland vervoerd te worden. Het blijven echter maar geruchten.

Na lange tijd hebben we weer een bad kunnen nemen.

Deze namiddag bezochten wij met een paar man het vliegveld bij de Junckersfabriek. Meer dan 150 vliegtuigen van allerlei typen liggen geheel of gedeeltelijk vernield verspreid over het vliegveld. Vanwege de honger is heel de groep vroeg gaan slapen.

Woensdag 9 mei 1945

Vandaag was het een drukke dag. We moesten met alle man corvée-diensten verrichten en alle kamers in het gebouw opruimen en schoonmaken. Het is schitterend weer. Na het volbrengen van onze taak hebben wij met een paar man, in gezelschap van wat landgenoten van de Junckersfabriek, een bezoek gebracht aan de stad Dessau.

De ravage is niet te beschrijven. Zover het oog reikt ligt alles in puin. Geen huis staat meer overeind. Er moet een hevige brand gewoed hebben, want de gevelresten en het puin zijn zwartgeblakerd. Wij zijn op zoek gegaan naar een nog in bedrijf zijnde bierbrouwerij. Er was geen bier en onverrichterzake zijn we teruggekeerd op onze basis.

In de kantine van de Junckersfabriek is er voor vanavond een bal georganiseerd. Onze groep kan er niet naar toe vanwege de door de Amerikanen ingestelde avondklok, die om 20 uur ingaat.

Donderdag 10 mei 1945

Het is Hemelvaartsdag. In de verte kan men klokgelui horen van een nog heel gebleven kerk ergens in de stad. Het is bijzonder mooi weer. De meeste van onze landgenoten houden zich bezig met het verstellen van de kleding en het op orde brengen van de bagage in verband met een mogelijke snelle aftocht. Weer een hongerdag vandaag. Eerst om half vijf werd er eten verstrekt. Daarna ging een aantal jongens op verkenning in een naburig dorp. Daar was bier verkrijgbaar en tegen betaling kon een glas worden gedronken.

Er zijn weer andere geruchten in omloop. Wij zouden snel afgevoerd worden om na een korte vakantie als militair naar Japan te worden gezonden om daar te vechten. De Amerikanen vinden dat heel gewoon. Bij de hier aanwezige Nederlanders is hierover weinig enthousiasme te bespeuren. De oorlog duurt al zo lang. Nog steeds kunnen we niet naar huis.

Vrijdag 11 mei 1945

De weeromstandigheden schijnen gunstig te blijven en het was weer warm vandaag. Vanmorgen kregen we wat meer te eten. Bijna alle jongens van onze groep zijn bezig geweest met het wassen van ondergoed. Het droogt nu snel. Om half vier is er weer een behoorlijke portie eten verstrekt.

Na het eten zijn Herman, Frits, Nol, ik en nog een paar anderen een wandeling gaan maken naar het naburige dorp om een glas bier te kunnen drinken. Daarna bracht dezelfde groep nog een bezoek aan onze landgenoten in het kamp van de Junckersfabriek. Er was geen nieuws. Vóór 8 uur, de avondklok, waren we weer in ons gebouw.

Onze vertrouwensman heeft een radiotoestel georganiseerd. Veel levert het niet op want de Duitse zenders functioneren niet en Hilversum kunnen we niet ontvangen. Morgen zien we verder.

Zaterdag 12 mei 1945

Het weer blijft prachtig. De meeste kamergenoten waren vanmorgen vroeg op omdat ze een douche wilden nemen. We kregen van de Amerikanen daarvoor geen gelegenheid en hebben ons toen maar aan de gemeenschappelijke wastrog gewassen.

Na het eten zijn wij met een paar man de stad ingegaan om in een, nu door de Fransen beheerd, voormalig Duits legermagazijn naar wat kleding om te zien. Een paar witte Duitse werkbroeken en wat leren riempjes konden we meenemen.

Vanmiddag was er geen water zodat het wasprogramma kwam te vervallen. Om kwart voor zes kregen we weer wat te eten.

In de kantine van de Junckers werd er om 14 uur een variétévoorstelling gegeven. Van onze groep is er niemand heengegaan. Gewoontegetroouw hebben wij een bezoek gebracht aan onze Nederlandse kennissen in het Junckerskamp. Wij troffen daar een landgenoot aan, die uit het concentratiekamp was gekomen. Het was net een geraamte met een huid vol wonden en littekens. De man was vier jaar opgesloten geweest.

Vernomen dat de Belgen, ondergebracht in een naast het onze staande gebouw, vannacht om 3 uur zullen vertrekken naar Leipzig om vandaar per trein naar België te reizen.

Waren wij ook maar zover.

Zondag 13 mei 1945

Een extra warme dag vandaag.

Vanmorgen waren we weer vroeg op. Met een groepje katholieke landgenoten zijn wij om 9 uur in de stad Desau naar de kerk gegaan. Het kerkgebouw was voor een groot gedeelte verwoest. Alle ruiten waren er uit, het dak er af en een deel van de muren was ingestort. Toch was de kerk propvol, meestendeels buitenlanders. Na de mis nog een bezoek gebracht aan de biertent. Tevergeefs want er was geen bier. Met het oog op de maaltijdverstrekking waren we weer tijdig in ons kwartier terug. Om half vier was er eten. Rond vijf uur gingen we met het bekende ploegje naar onze vrienden in de Junckersbarakken.

Gezamenlijk hebben we een wandeling gemaakt en de uitkijktoren aan het ven beklommen.

Bij onze terugkeer in de barakken was de balavond in de kantine reeds begonnen. Uit nieuwgierigheid gingen we er even naar binnen. Het was al negen uur geweest, dus na het ingaan van de avondklok, eer wij naar ons eigen onderkomen teruggingen. Prompt werden we aangehouden door de Amerikaanse politie die ons dreigde met opsluiting. Met zijn allen hebben we nog even rustig bij de radio gezeten. Wij leven nu in een soort vakantieoord. Niets te doen dan eten, slapen en wat wandelen. Zelfs met het rookwerk gaat het goed.

Zaterdag kregen wij 60 Duitse sigaretten, 3 sigaren en een pakje tabak.

Uit zojuist gehoorde berichten blijkt, dat niet alle Belgen vorige nacht vertrokken zijn. Wanneer zijn wij aan de beurt?

Maandag 14 mei 1945

Vanmorgen na het eten kwam er plotseling bericht dat we moesten vertrekken. Met legerwagens zijn wij naar Kothén gebracht. Ook de Fransen en Belgen moesten mee vertrekken. Het lag in de bedoeling ons vanuit Kothén per vliegtuig over te brengen naar Frankrijk.

Wij zijn niet vertrokken want er was voor ons Nederlanders niets georganiseerd. Wel zijn er hier nog 102 landgenoten bijgekomen zodat we nu in totaal met 150 man zijn.

Kothén is een vliegveld. Vandaag zijn er geen vliegtuigen vertrokken. De Amerikanen gaven ons bevel zo lang maar onderdak te zoeken in de langs het vliegveld staande barakken. Daarin is het ontzettend vuil, het stinkt geweldig en er zit volop ongedierte. Het afval ligt buiten onder de ramen, in de gangen en op de kamers, soms meer dan een halve meter hoog. Onze groep Holzdorfers is bij elkaar in een barak. Wat er verder gaat gebeuren is volkomen duister. Sinds vanmorgen hebben we geen eten meer gekregen. Dat ziet er niet best uit. Wij zullen zelf weer voor mondvoorraad moeten zorgen.

Dinsdag 15 mei 1945

Jaap, Willem en Herman zijn op zoek gegaan naar levensmiddelen. Zij hebben een voorraadmagazijn ontdekt van de Weermacht. Met een oud Fordje brachten ze het nodige voedsel naar de keuken die aan de ingang van het vliegveld ligt. Wij hebben dus weer te eten.

Herman en Willem koken voor ons. Vandaag aten we appelmoes met vlees. Misschien een beetje vreemde combinatie. Als we allemaal meehelpen krijgen we zeker meer variatie in het menu. De Amerikanen bemoeien zich niet met onze voedselvoorziening.

Woensdag 16 mei 1945

Onze koks hebben vanmorgen een heerlijke pap gekookt. We hadden weer behoorlijk te eten. Verder moest de hele ploeg van voormiddag aardappelen schillen voor de avondmaaltijd. In een boven de keuken gelegen vertrek kunnen we eten zodat we daarvoor niet speciaal terug hoeven naar de barakken.

Tijdens de maaltijd kwam de vertrouwensman Jan mededelen dat wij ons ogenblikkelijk klaar moesten maken voor vertrek. Met onze bagage werden we weer op een militaire vrachtwagen geladen. Op verzoek van de Amerikaanse commandant bleven onze koks Willem en Herman achter om voor de keuken te zorgen. Bij het vertrek ontstond er een woordenwisseling tussen Herman en Jaap. Niemand, behalve de betrokkenen, wist wat er aan de hand was. Onze groep is nu uitgebreid met nog een aantal Belgen. De vrachtwagens brachten ons naar weer een barakkenkamp in Polenz (bij Leipzig). Dit is een verzamelkamp voor Nederlanders en Belgen. Er gaan geruchten, dat we van hier uit per trein naar Nederland vervoerd zullen worden. Deze morgen schijnen er al 250 vertrokken te zijn.

Vanavond was er lof in de kerkbarak. De katholieken van onze groep zijn er naar toe geweest. Niet lang daarna heeft iedereen vol goede moed zijn strozak opgezocht.

Donderdag 17 mei 1945

Deze dag is begonnen met minder mooie geruchten. Er wordt hier verteld, dat alle mannen vanaf lichting 1927 bij thuiskomst onder de wapenen zullen worden geroepen. Dit is noodzakelijk om de Jappen uit Nederlands Indie te verdrijven. Ook zijn er geruchten dat wij morgen allemaal weg zullen gaan. Wie weet waarheen.

In de nabijheid van dit kamp is weer een vliegveld. Wij zijn er met een paar man voormiddags een kijkje gaan nemen. Over het gehele vliegveld verspreid liggen alle mogelijke typen vernielde Duitse vliegtuigen. Ongeveer op het middaguur kregen wij te eten.

Namiddags ben ik met Nol, Henk en Herman in het naburige bos een wandeling gaan maken. Toen we terugkwamen had Ries, die nu onze kok is, gekookt. Het was een behoorlijke maaltijd. Wel moest het kookgerei worden afgewassen. Daar hebben zich enkelen vrijwillig voor opgeofferd.

Deze avond is er bericht gekomen dat we morgen om 5 uur gereed moeten zijn voor vertrek. Hopelijk nu naar huis.

Vrijdag 18 mei 1945

Vanmorgen werden wij al om half vier gewekt. Om vijf uur klaarstaan en daarna afmars naar het vliegveld. Alles onder commando van Amerikaanse militairen. Wij moesten in groepen van 50 man opstellen.

Iedere groep was bestemd voor één vrachtwagen. Het was een benauwde situatie. Op de wagen stonden wij met 50 man opeengeperst en niemand kon zich verroeren. Langs de totaal door bombardementen vernielde voorsteden reden wij Leipzig binnen en de uit circa 60 vrachtwagens bestaande colonne stopte bij het centraal station. Via de vrachtgoederenloods kwamen wij terecht bij twee gereedstaande goederentreinen. In iedere goederenwagon werden we met 34 man verladen. Er lag een pak geperst stro in de wagon. Waarschijnlijk bedoeld om op te slapen. Als mondvoorraad werden er per 2 man verstrekt: een Duits brood, een blikje vlees en een blikje kaas. De Amerikanen hebben alles goed georganiseerd.

Binnen een half uur tijd zijn twee goederentreinen, elk van meer dan 70 wagons, voor het vertrek gereed. Onze Holzdorfgroep is nu helaas uiteengevallen. Met een paar man daarvan zijn wij tussen een aantal vreemden terecht gekomen. Wij gaan het onbekende tegemoet. Op dit ogenblik passeren wij Naumburg. De spoorbanen zijn zwaar beschadigd en slecht berijdbaar. Daarom komen we slechts langzaam vooruit.

Om 10 uur vanavond hebben we Erfurt bereikt. Onze kleine Franse goederenwagon is overbevolkt. Henk, Nol en ik hebben een hoekje kunnen veroveren om onze bagage te deponeren. Met een beetje passen en meten is het misschien mogelijk om eens even te gaan zitten. Van slapen zal wel niets terecht komen.

Zaterdag 19 mei 1945

Afgelopen nacht toch nog een beetje geslapen. Het regende en het dak van ons Frans wagonnetje lekte als een zeef. Alles is doorweekt.

Van vermoeidheid konden we niet meer staan en zijn zittend onder onze overjas in de regen in slaap gevallen. Het duurde wel niet lang, maar we hebben wel wat gerust. De trein heeft de hele dag doorgereden. Er is onderweg veel te zien. Vandaag passeerden wij Fulda. De stad is zwaar beschadigd door bombardementen. Het weer is opgeklaard en wij rijden door een prachtig landschap waar wij, ondanks de abnormale omstandigheden, toch nog van kunnen genieten. Op dit moment om ongeveer 19 uur zijn wij gearriveerd in Frankfurt am Main. Men zegt hier dat er vanavond in Offenbach eten zal worden verstrekt. Waar wij naar toe gaan is nog steeds onbekend. Het gaat nog steeds heel langzaam, soms zelfs stapvoets, want de rails zijn onbetrouwbaar en de seinen werken niet.



De Amerikanen in Berlijn - 1945.

Zondag 20 mei 1945

Inderdaad hebben wij vorige nacht in Offenbach eten gekregen van het Amerikaanse leger. Per man 6 blikjes met rantsoenen ontbijt, middagmaal en souper. Vandaag is het Eerste Pinksterdag. Het is bijzonder warm. Vannacht hebben we nog een beetje kunnen slapen.

Bij Mainz zagen we twee grote krijgsgevangenkampen, de een met Duitsers en de andere met Hongaren. Onze reis gaat waarschijnlijk naar Frankrijk.

Vanmiddag om 3 uur is op het station Lauterecken-Grimmbach een goederentrein, geladen met aardappelen, als gevolg van het ontbreken van goed werkende seinen, achter op onze stilstaande trein gebotst. De drie achterste wagons werden totaal vernield. Voor zover nu bekend zijn er 8 personen op slag gedood. Er zijn veel zwaar en ook licht gewonden. In onze wagon is alleen Henk gewond aan zijn rechteroog. Nol en ik hebben hem naar de in de stationswachtkamer geïmproviseerde verbandplaats gebracht. Amerikaanse militairen hebben de gewonden direct naar dichtstbijzijnde hospitalen vervoerd. Nadere gegevens omtrent het verblijf van de gewonden zijn niet verstrekt. Wij zullen ons over Henk zijn bagage ontfermen.

Ondanks alle narigheid hebben we vanmiddag toch nog gelegenheid gehad om ons te wassen en te scheren aan een pomp langs de spoorbaan. Dat was weer lang geleden. Als maaltijd ontvingen wij een blik harde biscuits en een blik bonen in tomatensaus. Na dit ongeluk heeft niemand trek in eten.

De trein heeft zich weer langzaam in beweging gezet.

Maandag 21 mei 1945

Het is vandaag 2e Pinksterdag en onze trein staat stil voor Saarbrücken. We hebben weer een ellendig stuk achter de rug. Dikwijls stilstaan en langzaam rijden.

Vannacht is er van slapen niets terecht gekomen. Er viel weer veel regen en het lekte overal in onze wagon. De hele dag is het buig gebleven. Hoe lang zal deze reis nog duren. Alle medereizigers zijn op van vermoeidheid. Vanmiddag om ongeveer 4 uur zijn wij eindelijk Saarbrücken gepasseerd. Op dit moment, om 18 uur, is de Franse grens nog niet bereikt. Juist voor Saarbrücken hebben wij weer Amerikaanse rantsoenen gekregen. Per man 5 maaltijdblikjes.

Om 22.05 passeerden we de Franse grens. In het eerstvolgende grensstadje zijn we vriendelijk ontvangen. Van het Franse Rode Kruis kregen we zelfs een pakketje levensmiddelen.

Wij zijn nu aangekomen op het station Thionville en onze trein wordt op een zijspoor gezet.

Dinsdag 22 mei 1945

De gehele nacht is de trein in Thionville blijven staan. We hebben getracht wat zittend te slapen. Iedereen in onze wagon voelt zich gammel. Vanmorgen moesten wij verhuizen naar een andere wagon. Er worden wagons afgekoppeld.

Om ongeveer half elf zijn we weer uit Thionville vertrokken. Waarschijnlijk rijden we in noordelijke richting. Ons transport gaat de Luxemburgse grens over. Om half twee houden we halt op het station van de stad Luxemburg. Het is hier een schitterende omgeving. Door het Luxemburgse Rode Kruis wordt ons koffie en wit brood aangeboden. De bevolking is erg vriendelijk en behulpzaam.

Weer vertrokken uit de stad in onbekende richting. In Arlon wordt weer gestopt. De ontvangst op dit station is bijzonder goed. Wij krijgen weer wit brood en bier aangeboden.

Tijdens het oponthoud op dit station zagen we de aanhouding van een aantal Franse S.S.-ers. Dankzij bescherming van de Belgische politie werd molesteren van die verraders voorkomen.

Vermoedelijk gaat ons transport via Luik naar Maastricht. Na het vertrek uit Arlon was de eerstvolgende stopplaats Jemelle. Vandaar ging het verder in de richting Namen. Precies 12 uur middernacht arriveerde ons transport in deze stad. Het Belgische Rode Kruis nodigde ons uit naar de stationswachtkamer te komen en bood het gehele gezelschap wit brood, een bord met erwten, gebakken lever en een glas bier aan. Het was een feestelijk ontvangst.

Om half twee 's nachts is de reis voortgezet in de richting Luik.

Woensdag 23 mei 1945

Na het nachtelijk oponthoud te Namen zijn de meeste medereizigers, teruggekeerd in de wagons, in slaap gevallen. We werden eerst wakker toen vanmorgen de trein om half zes onverwacht Maastricht binnencame. Het station lag er verlaten bij. Buiten het dienstpersoneel van de spoorwegen was er niemand aanwezig. Er werd bekend gemaakt dat Limburgers, wonende beneden Roermond, de trein moesten verlaten en naar huis konden gaan. Wij rijden nu weer terug richting België. Weer duiken er geruchten op. Onze trein zou naar een kamp in Eindhoven gaan. Verder zouden de provincies boven de grote rivieren voor ieder verkeer afgesloten zijn in verband met een daar heersende vlektyphus-epidemie. Ook zou de spoorbrug over de Rijn bij Mainz zijn

ingestort met een trein Nederlanders er op.

Van Maastricht zijn we terug over België in Hasselt terecht gekomen. Na een kort oponthoud reed de trein verder en passeerde de Nederlandse grens. De eindbestemming is Weert geworden. Op dit station moest ieder de trein verlaten. Behalve personeel van de N.S. en een paar repatrieringsfunctionarissen was niemand aanwezig. Deze functionarissen brachten de gehele treinlading Nederlanders naar een repatrieringsgebouw. Daar werden wij allen provinciegewijs gesorteerd.

Per provincie was er een ruimte beschikbaar met wat stro op de grond. Dit moest dienen als slaappleats. In een groot lokaal kregen wij brood met jam te eten. Voordat wij definitief weg kunnen moeten er eerst nog van ieder persoon een vragenlijst worden ingevuld en een "displaced persons" kaart aangelegd.

Om vlugger naar huis te kunnen heb ik mij met nog een paar man vrijwillig aangemeld om bij de administratie behulpzaam te zijn. 's Nachts hebben wij doorgewerkt aan de lijsten voor Brabanders en Groningers. Die kunnen het eerst vertrekken. Voorlopig mag nog niemand naar de overige provincies. Om 2 uur vannacht waren de lijsten klaar en konden we nog even in het stro uitrusten. Er schijnt morgenochtend half acht een trein naar Eindhoven te rijden. Die zullen we trachten te halen.

Donderdag 24 mei 1945

Alle Brabanders waren vanmorgen met pak en zak om half acht aanwezig op het station. Inderdaad kwam er een oud personentreintje voor de richting Eindhoven. De beschikbare zitplaatsen waren in een minimum van tijd bezet. Wij stelden ons tevreden met een staanplaats in de bagagewagen. Op het station Eindhoven moest worden overstapt. Een aantal reisgezellen verliet hier de trein. In de overstaptrein konden we een zitplaats veroveren in een echte coupe.

Op de stations Tilburg en Breda stapten weer een groot aantal repatrianten uit. Slechts met vijf man gingen we door naar Roosendaal. Wij zijn nu eindelijk op weg naar huis. Hoe zullen we het aantreffen? De trein nadert Roosendaal en in de verte zien we de Gastelse kerktoren. Hij staat er nog en dat geeft een gevoel van gerustheid. Gastel moet voor het ergste gespaard zijn gebleven.

Wij passeren de overweg op Kalsdonk. De H. Hartkerk is nog helemaal intact. Het eindpunt komt in zicht en de trein stopt om tien voor een op het zwaar door bombardementen gehavende station Roosendaal.

Iedereen moet hier de trein verlaten en er ontstaat een hevig gedrang naar de uitgang. Op het stationsplein, vlak voor de uitgang, staat een groot aantal mensen te wachten en uit te zien of hun verwanten misschien deze keer zijn meegekomen.

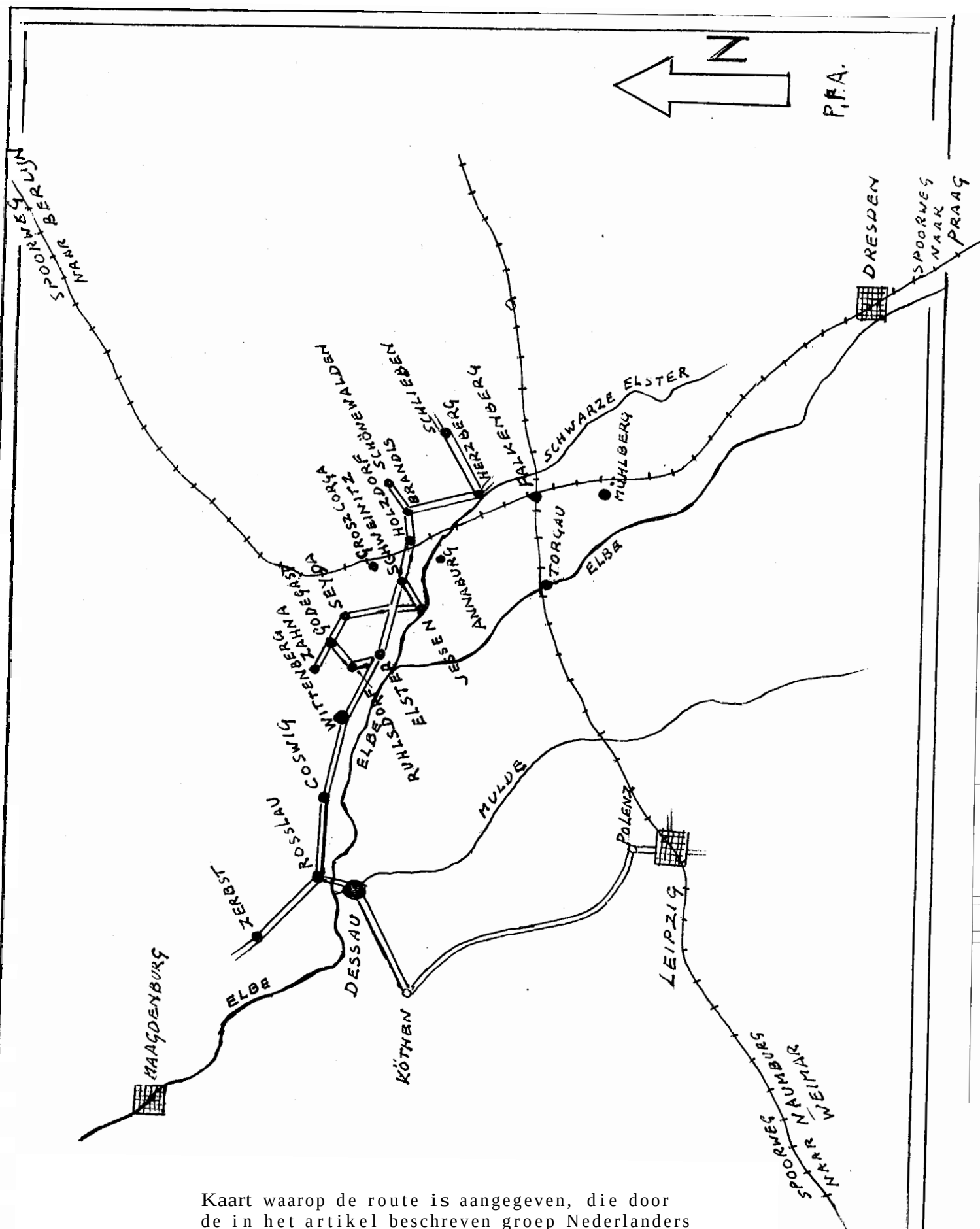
Met een overvolle bus van de vertrouwde B.B.A. ben ik om half twee in Gastel. Eindelijk nu echt thuis. Na de vele omzwervingen is dit pas de echte bevrijding. Tijdens het gedwongen verblijf in Duitsland hebben wij onderling menig keer getracht ons de bevrijding voor te stellen. Zoiets als een feestelijke gebeurtenis met veel muziek en volop eten en drinken.

Onze voorstelling week wel af van de werkelijkheid. Het werd geen feest, geen fanfare. We waren een maand onderweg geweest en ruimschoots geconfronteerd met angst, honger, dorst, levensgevaar.

Massa's slachtoffers hebben we gezien en steden vol puin. Dat zal altijd in onze herinnering blijven. De slaverij van de Duitse "Arbeitseinsatz" is voorgoed teneinde. Laten wij deze, in zijn vele facetten gruwelijke, periode zo spoedig mogelijk vergeten.

De gegevens van dit verhaal zijn ontleend aan door de hierin genoemde Gastelaar gemaakte aantekeningen in een zakagenda. Zijn mondelinge aanvulling op de dikwijls summiere vermeldingen was onontbeerlijk voor de juiste weergave van de gebeurtenissen. Aantekeningen en toelichting vormden samen de basis voor de samenstelling van deze publicatie.

H.C.J. Zandbergen.



Kaart waarop de route is aangegeven, die door de in het artikel beschreven groep Nederlanders werd gevolgd van Holzdorf naar Leipzig.

DE GESCHIEDENIS VAN OUDE GASTELSE FAMILIES

De familie DE POTTERE, aantekeningen uit het Geslachtsboek.

In het vorige jaarboek van onze heemkundekring stond een verhaal over het Gastelse kasteeltje Grimhuizen, dat was gelegen aan de nu nog bekende Slotstraat (tegenwoordig de boerderij Slotstraat 1).

In dit artikel zal nader worden ingegaan op de vroegere bewoners van dit Slot. Een van de oudste eigenaars was wellicht Jan van der Leek, heer van Breda. Hij is in 1394 gestorven en in de Grote Kerk van Breda begraven.

De bekendste bewoners zijn wel geweest, die van de adellijke Familie De Pottere (vandaar ook de "De Potterestraat" in onze gemeente).

Een bekend lid van die familie was o.a. Jan Babtist De Pottere. Hij was kanunnik (kloosterling) in een klooster in het Zonienbos bij Brussel in België en leefde van 1626 tot 1684.

Van zijn hand verscheven verschillende boeken over het leven van Heiligen (o.a. over de heilige Gertrudis, patrones tegen ratten en muizen!).

Voor ons is echter het meest interessant het "Geslachtsboek", dat hij over zijn familie schreef. Het bevat drie onderdelen: het Geslachtsboek, het Geboorteboek en het Sterfboek. Deze boeken zijn later door familieleden aangevuld, het laatst door kapelaan Roovers van Oud Gastel. Toen berustte het boek bij een nakomeling van de familie De Pottere, nl. mej. Elisabeth Bruininkx. Zij was een dochter van de Gastelaar Jacobus Bruininkx en woonde ca 1930 op het St. Catharinagesticht te Bergen op Zoom.

Wijlen Broeder Theophile Nijman heeft het boek in 1928 en 1938 mogen inzien en het (gedeeltelijk) overgeschreven.

Na het overlijden van mej. Bruininkx in 1939 zijn de boeken door een familielid meegenomen naar Gelderland, vertelde hij mij later. Er moeten echter nog twee copieën van zijn. Het zou de moeite waard zijn deze op te sporen voor nadere bestudering en het eventueel copieren ervan. Zij vertegenwoordigen een rijk stuk Gastelse geschiedenis.

Zoals bekend heeft wijlen Broeder Theophile veel gepubliceerd over de geschiedenis van ons dorp. In zijn artikel in het jaarboek van de Oudheidkundige kring "De Ghulden Roos" te Roosendaal heeft hij in 1958 een artikel geschreven over oude West-Brabantse families, met name de familie De Pottere.

Ouderen onder de lezers herinneren zich waarschijnlijk ook zijn toneelstuk "De Heer van Grimhuizen". Dit toneelstuk werd opgevoerd in 1938, ter gelegenheid van het 40-jarig regeringsjubileum van Koningin Wilhelmina en het dito ambtsjubileum van burgemeester A. Mastboom.

Welke personen komen er in het Geslachtsboek voor?

Het zijn de volgende families De Pottere:

1. Enkele De Pottere's uit de vroegste tijden (vóór 1500).
2. Franciscus de Pottere; hij leefde van 1486-1579.
3. Lodewijk de Pottere, grootvader van de schrijver; hij leefde van 1523-1608.
4. François de Pottere, vader van de schrijver; hij leefde van 1564-1639.
5. Henricus de Pottere; hij leefde van 1631-1696.
6. Johan Babtist Maria de Pottere, hij leefde van 1669-1752.

Hij was de laatste De Pottere van het mannelijke geslacht, die gewoond heeft op het slotje Grimhuizen. Hij had nl. vijf dochters!

Bovenstaande De Pottere's bekleedden in het verleden belangrijke functies in onze gemeenschap o.a. Burgemeester, Drossaart, Rentmeester, secretaris van de Polder, Schout of Schepene.

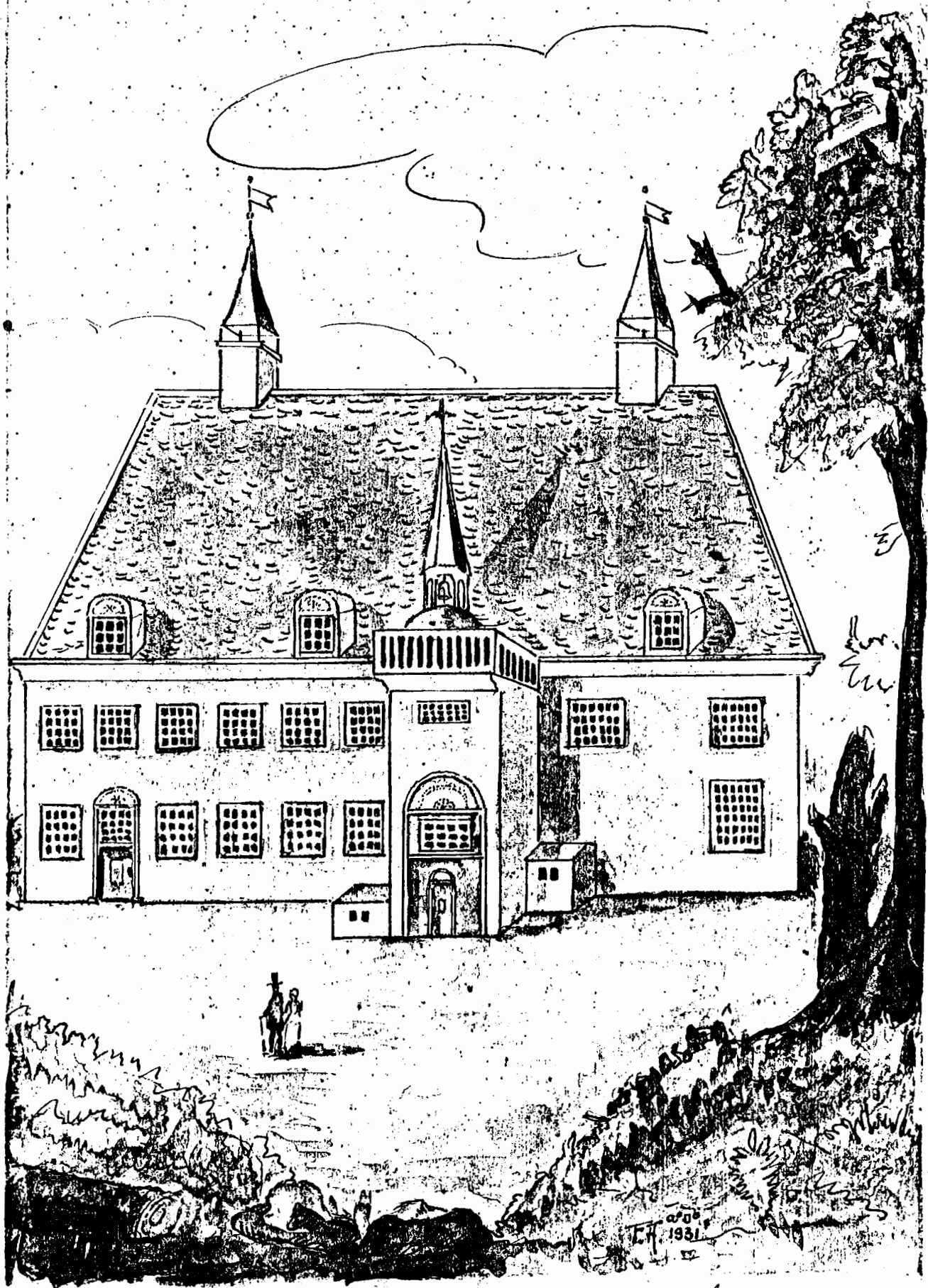
Dit alles onder de Markies van Bergen op Zoom.

Het taalgebruik in het Geslachtsboek is plechtig en hoogdravend.

In Lodewijk de Pottere (1523-1608) begroetten wij de eerste Gastelse De Pottere.

In 1574 kocht hij het Slotje Grimhuizen van zijn schoonvader François van der Zande, die hier schout (een soort burgemeester) was.

Hieronder volgt de, in de huidige spelling gestelde, tekst van het Geslachtsboek, zoals dit door de op Grimhuizen geboren kanunnik Jan Babtist de Pottere destijds is neergeschreven.



Kasteeltje Grimhuizen-naar een tekening van de heer F.Akkermans-1931.

Geslachtsboek van de zeer oude en voortreffelijke familie met name

DE POTTERE

Eerste Hoofdstuk

Van de stad Bergen op Zoom, geboorteplaats van mijn voortreffelijke, zeer geroemde en lofwaardige voorouders en Maiores, met name De Pottere en van wat landsvolk zij gebouwd is.

De oude onoverwinbare en vermaarde Brabantse koopstad Bergen op Zoom (later een Markiezaat, Hof en Raad) is in 422 gebouwd door de Franken, een zeer strijdbare Duitse volksstam. Zij is lang door de Franken bewoond gebleven.

Van deze zeer adelrijke, dappere en strijdbare Duitsers is in het jaar 1293 een Jonkheer Jan de Pottere geboren, wiens adeldom afkomstig is van een zijner voorvaderen, Herman de Pottere, die in 1093 in den Adelstand verheven is door Godfried van Bouillon, Hertog van Neder-Lotharingen, die later ook koning van Jeruzalem werd, alwaar hij in het jaar 1100, den 18 juli, in het eerste jaar van zijn regering, overleed.

Jan de Pottere was een edelman van ere, die in 1288 bij den slag van Woeringen tegenwoordig was (strijd tussen Jan van Brabant en de hertog van Gelre).

Hij is grootvader geweest van Jan de Pottere Willemszoon en Jan de Pottere Hermanszoon, zijnde twee gebroeders.

Tweede Hoofdstuk

Van mijnen oud-grootvader François de Pottere van Borghem (is Bergen op Zoom).

Mijn oud-grootvader François de Pottere de Borghem is een zeer eerlijke prijzenswaardige, achtbare man geweest.

Hij was voorstander der burgerlijke rechten en privileges en helper der verdrukte weduwen, wezen en onnozele armen Borghemmers (inwoners van Bergen op Zoom). De dappere man heeft ook veel bijgedragen om het lot der Borghemmers te verzachten tegen de Spaanse soldaten, die de burgers kwelden en last veroorzaakten (onder de 80-jarige oorlog).

Hij stond in hoog aanzien bij de Markies van Bergen op Zoom, die hem dikwijls meenam naar het Wouwse Kasteel, waar de Markies bijna gehele zomers resideerde. Niet alleen werd deze verblijfplaats een lustoord, waar men naar hartelust jagen en vissen kon, maar tevens werd er beraadslaagd over allerlei zakelijke aangelegenheden, waarbij de raad van Francois de Pottere niet in de wind geslagen werd. Daar hij zeer familiair met de Markies omging is niet te betwijfelen. Eens op de jacht zijnde had deze zijn "neusdoek" vergeten en vroeg hij die van De Pottere te gebruiken. De grootste familiariteit alsdan in onze familie bekend.

Na een welbesteed en God aangenaam leven geleid te hebben, stierf Francois de Pottere in het jaar 1579 den derde februari te Bergen op Zoom, in de ouderdom van 93 jaren. Hij ligt aldaar in de Minderbroederskerk, bij het hoogaltaar, aan het gestoelte, begraven.

Derde Hoofdstuk

Van mijn grootvader Lodewijk de Pottere, stadhouder van de koning en Dijkgraaf van de Fijnaart.

Lodewijk de Pottere was stadhouder en dijkgraaf van "den finaert" (Fijnaart) en de koning.

Hij was een eerlijk, deugdzaam en geroemd man en had een dappere, manhaftige en ingeboren aard, die een graaf van Holland eens stoutmoedig antwoordde op diens vraag een dijk door te steken, dat hij geen landverrader was en daardoor bij hem in ongenade viel.

Hij was een praktisch man, die goed door de bril van die tijd kon zien.

Hij had een "zoete" stem, die men bijna een half uur ver kon horen. In een brand te Fijnaart in zijn huis, is behalve een arme jongen, ook een geslachtsboek van de familie gebleven, benevens vele andere boeken en papieren.

In dien tijd zond hij zijn zoon François naar Delft om daar te studeren.

Lodewijk de Pottere heeft ook een reis gemaakt door Frankrijk en Duitsland en keerde over Schotland terug.

Dat hij veel aalmoezen gaf, is in de Fijnaart wel gebleken. Als er verlopen mensen waren, verschoppelingen, die aan de dijken lagen, bijna van honger omkomende, dan deed hij, wat in zijn macht lag, deze te helpen, "bizonders de mannen van Gastel".

Eens nam hij het tafellaken, met alle spijzen die erop lagen en gaf het aan de bedelaars.

Hij is 85 jaar oud geworden en is in het jaar 1608, de 20ste februari, gestorven.

Hij werd begraven in de kerk van Gastel, tussen de trappen van het koor en het wijwatersvat (weinig naar het zuiden) in de kelder van Francois van der Zanden, zijn schoonvader, die schout en dijkgraaf was van Gastel.

Vierde Hoofdstuk

Van mijn zeer .geeerdevader Francois de Pottere, penningmeester van Nieuw Gastel.

Mijn vader Francois de Pottere was een zeer deugdzaam, verstandig en eerlijk, maar vooral een "voorzorgend" man.

Hij was een helper der verdrukke weduwen en wezen, een navolger zijner voorouders.

Op charitatief gebied heeft hij veel gedaan voor behoeftige mensen. Zijn schuur was een hospitaal en bedelarenhuis voor allen, die daar hun avondmaal en ontbijt hadden. De zieke werd geroosterd en gesmeerd brood toegediend.

De arbeiders, die bij hem in dienst stonden, konden te allen tijde hun loon ontvangen en zo nodig behoefden zij de zaterdag niet af te wachten.

Hij was ook een hoog vereerder en bijzonder vriend van de orde van Minderbroeders en Capucijnen (priesters).

Steeds logeerden Minderbroeders en Capucijnen te zijnen huize, daar nergens geen plaats voor hen was. "Sittende onder sijne linde wagtende hij hen met goede devotie".

In zijn jonge tijd was hij een groot liefhebber van jagen. Hij ving eens zoveel hazen, dat een sterk paard ze met moeite voorttrok! Francois de Pottere trouwde op 40-jarige leeftijd.

Hij was kras, want 75 jaar oud zijnde, kon hij nog goed horen en lezen zonder bril, maar verwisselde het leven in hetzelfde jaar met de bleke dood.

Op zijn begrafenis waren de arme mensen in zo'n grote getale gekomen, dat onder het uitdelen van spijs en drank, de vorsten met een "houweel" in de hand een weg moesten banen, om er weer uit te komen!

Ik hoop en vertrouw daarom vast, dat hij door zijn grote aalmoezen de hemel verdiend heeft, aangezien een glas koud water in Gods naam te drinken gegeven, niet onbeloond blijft. Zo heeft hij de H. Roomse kerk voldaan,

Hij ligt met zijn geeerde moeder zaliger, juffrouw Joanna van Steenhuis in de voormelde kelder bij hunne vader en grootvader, François van de Zande, begraven. R.I.P. Amen.

De nakomelingschap zij er op gewezen, dat mijne voorvaderen, allen tesamen, godsdienstige, christelijke, apostolische, Roomse mannen zijn geweest en ook aldus zijn gestorven.

Er is ook een Jan de Pottere, admiraal op zee, geweest; een Maximiliaan de Pottere, raadsheer van het Hof van Holland.

De Pottere's, die in Zeeland hebben geweest, zijn eveneens van onze familie.



Familiewapen de Pottere.

Een blauw veld, waardoor een gouden balk, waar drie rode rozen op staan.
Op het veld staat boven en onder iedere roos een wit visje, zijnde een "snoeksken".
Op dit schild een moor en helm.

De wapenspreuk 'is: "BOVEN ALLES BEMIN GOD".

"Deze Geslachtsboek, alsook de Geboorte en Sterfboek zijn geschreven door Joannis Babtista de Pottere, Kanunnik regulier van Seven-Borre, gelegen in het Zonienbos, onder het dorp Lande en de Meijerije. Dan Rhode 8 april 1678."

Tot zover voorlopig de schrijver van het boek.

Huwelijken van de De Pottere's

1. Franciscus de Pottere (1486-1579) was gehuwd met Elisabeth Mof-feth uit Schotland. Hun zoon was Lodewijk de Pottere.
2. Lodewijk de Pottere (1523-1608) was gehuwd met Elisabeth van den Zande. Hun zoon was François de Pottere.
3. François de Pottere (1564-1639) was voor de eerste maal gehuwd met Maria Brouwers (overleden 1620) en voor de tweede maal met Johanna van Steenhuis (overleden 1658).
Kinderen uit zijn eerste huwelijk waren:
 - Elisabeth, 1611-1681, gehuwd met Karel H(ubr)chts, drossaart van Merxem.
 - Jacoba, 1613-1667, gehuwd met Jon Otgens, schout te Hoeven.
 - Ludovicus, 1618-1677, gehuwd met Johanna de Groodt te Brussel.
 - Barbara, 1620-1625, overleden aan de pest.Kinderen uit zijn tweede huwelijk waren:
 - Henricus, 1623-1623
 - Godefridus, 1624-1624
 - Jan-Babtist, 1626-1684, kanunnik en schrijver van de boeken.
 - Henricus, 1631-1696, gehuwd met Johanna van Steenhuis.
4. Henricus de Pottere, 1631-1696, gehuwd met Johanna van Steenhuis. Zij hadden elf kinderen:
 - Johanna Maria, 1651-..... kloosterling.
 - Lucia Barbara, 1653-1729, begijn te Turnhout.
 - Franciscus, 1655-1694, pater Franciscaan.
 - Maria Barbara, 1657-1719, verder onbekend.
 - Joseph Theodoor, 1659-.... eveneens pater Franciscaan.
 - Ludovicus Augustinus, 1661-1705, pater Franciscaan.
 - Anna Adriana, 1664-.... verder onbekend
 - Adolf Franciscus, 1666-1680, overleed op 14-jarige leeftijd te Turnhout.

- Herman Godfried, 1667-1710, gehuwd met Petronelle van Severdonk (1664-1702).
 - Johannis Babtist Maria, 1669-1752, gehuwd met Maria Catharina Otgens.
 - Isabella Cornelia Rutgera, 1671-1709, gehuwd met Marinus Bierstegers, dokter te Oudenbosch.
5. Johannis Babtist Maria de Pottère, 1669-1752, gehuwd met Maria Catharina Otgens. Zij hadden dus vijf dochters (1686-1769)
- Johanna Adriana, 1716-1781, gehuwd met Johan George Ratte uit Dorsten, Duitsland. Hij was verver van beroep en schepen van Gastel.
 - Henrica Lucia, 1716-1716.
 - Maria Antonia Josepha, 1717-1804, ongehuwd.
 - Anna Barbara, 1719-1782, gehuwd met Alardus Brouwers, dokter te Oudenbosch.
 - Francisca Anna, 1722-1800, gehuwd met Dielis Seegers te Gastel.

Met de dood van bovengenoemde Jan Babtist was de naam De Pottère in mannelijke lijn uitgestorven in Gastel.

Het Slot Grimhuizen werd aangekocht door Pieter Andries van Mattenburg, rentmeester van de Markies van Bergen op Zoom.

Na hem werd George Hendrik van Ricevourt eigenaar. Daarna Willem Plevier, wiens dochter trouwde met Louis de Salengre, kapitein van de Hollandse Dragonders in de Franse tijd (1795-1813).

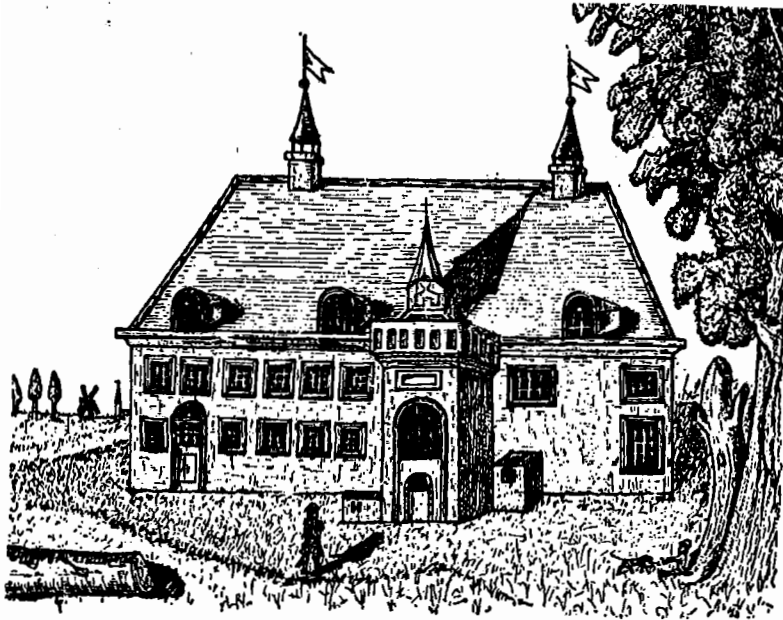
Rond 1830 heeft hij het slotje Grimhuizen voor afbraak verkocht!

Op het wapen van de familie De Pottère ziet men een blauw veld, waar- door een gouden balk loopt, waarop drie rode rozen staan.

Op het veld staat boven en onder iedere roos een vis (snoek) met er boven op een helm. Boven de helm een geblinddoekte Moor, die een sjerp draagt, ook met drie rode rozen.

De wapenspreuk was: SUPER OMNIA DEUM GRATIA,
dit betekent: Bemin God bovenal.

Achter op de tekening, waarvan u hier een copie ziet, staat het volgende geschreven:



"Dit is het Slotje Grimhuizen, nagetekend van een waterverftekening, gemaakt door zekeren C.H. Slokkers in 1837, op den 29sten juni.

Deze tekening staat in het Geslachtsboek der familie De Pottere en is (was) in ondergetekend jaar in het bezit van de heer B.J. Wassen.?

Nagemaakt voor het Geslachtsboek van de heer Bruininkx te Gastel door W.A. Sterneberg S.J. 1910."

We gaan nu verder met het tweede deel, het GEBORTEBOEK.

De kanunnik schrijft aldus;

Geboorteboek van de zeer oude en voortreffelijke familie, met name

DE POTTERE

Een jaar heeft 12 maanden

52 weken met 1 dag

365 dagen met bijna 6 uur

8766 uren

525950 minuten

31557000 seconden of momenten

"O Christen mens, in zonden blijft niet verhard of versteend, want zoveel tijd tot zaligheid heeft den goeden God niet verleend."

JANUARI

Louwmaand. De naam is ontleend aan de Romeinse tweehoofdige God Janus, die met het ene hoofd het verleden voorbij zich zag trekken en met het andere de toekomst aankomen.

Januari heeft 31 dagen, 744 uren.

De maan heeft 30 dagen, 720 uren.

FEBRUARI

Sprokkelmaand. De naam is ontleend aan de oude Romeinen, die boetededen voor de rust der overleden zielen, waarvoor zij offeranden opdroegen.

Februari heeft 28 dagen, 672 uren.

De maan heeft 29 dagen, 696 uren.

In het jaar 1631, den 5den februari is Henricus op Grimhuizen geboren.

In het jaar 1653, den 3den februari is Lucia Barbara op Grimhuizen geboren.

In het jaar 1664, den 2den februari is in Hoeven Anna Adriana geboren.

In het jaar 1666, den 6den februari is in Hoeven Adolfus Franciscus geboren.

In het jaar 1715, den 15den februari is op Grimhuizen Johanna Adriana de Pottère geboren.

In het jaar 1686, den 24sten februari is Maria Catharina Otgens, huisvrouw van Jan Babtist de Pottère in Hoeven gedoopt.

MAART

De naam is ontleend aan Mars, de god van de oorlog. Placht de eerste maand van het jaar te zijn, totdat Huma de twee voorgaande eerst heeft gesteld.

Maart heeft 31 dagen, 744 uren.

De maan heeft 30 dagen, 720 uren.

In het jaar 1618, den 28sten maart is Ludovicus op Grimhuizen geboren.

In het jaar 1623, den 3den maart is Henricus op Grimhuizen geboren.

APRIL

De naam is ontleend aan "openen", zinspelende op het openen der bloemen en kruiden.

April heeft 30 dagen, 720 uren.

De maand heeft 29 dagen, 696 uren.

In het jaar 1613, den 10den april is op Grimhuizen Jacoba geboren.

In het jaar 1669, den 7den april is Joannis Babtist Maria in Hoeven geboren.

MEI

De naam is ontleend aan Maia, moeder van Mercurius, aan dewelke de kooplieden sacrificien (giften) deden.

Mei heeft 31 dagen, 744 uren.

De maan heeft 30 dagen, 720 uren.

In het jaar 1611, den 26sten mei is Elisabeth op Grimhuizen geboren.

In het jaar 1626, den 20sten mei is Joannis Babtist op Grimhuizen geboren (dit is dus de kanunnik en schrijver zelf)

In het jaar 1719, den 1sten mei is Anna Adriana Barbara op Grimhuizen geboren wegens zwakheid des kinds door den Eerwaarde Heer Pastoor G.C. van Leemputte gedoopt.

JUNI

De naam is ontleend aan de Godin Juno, aan wie die maand offerande geschiedde.

Juni heeft 30 dagen, 720 uren.

De maand heeft 29 dagen, 696 uren.

In het jaar 1722, den 30sten juni is op Grimhuizen Francisca Anna de Pottère geboren.

JULI

.....

AUGUSTIUS

Oogstmaand. Zij werd eerst Sextilus genoemd, daarna augustus, niet omdat Augustus Caesar in die maand was geboren, maar in die maand Consul was geworden, getriomfeerd had, Egypte overwonnen en aan de burgerlijke oorlogen een einde gemaakt had.

Augustus heeft 31 dagen, 744 uren.

De maan heeft 30 dagen, 720 uren.

In het jaar 1657, den 14den augustus is Maria Barbara in Hoeven gedoopt.

SEPTEMBER

Gerstmaand. De naam is ontleend aan de septen, als zijnde de 7den maand na maart, dewelke Dominianus Germanicum wou noemen en Commodus Herculum, doch tevergeefs.

September heeft 30 dagen, 720 uren.

De maan heeft 29 dagen, 626 uren.

In het jaar 1655, den 12den september is Franciscus in Hoeven geboren.
In het jaar 1659, den 20sten september is Josephus Theodorus in Hoeven geboren.

OKIOBER

Wijnmaand. De naam is ontleend aan okto, dus 8sten maand na maart. Alhoewel Dominianus verzocht had deze naar hem te mogen noemen.

Oktober heeft 31 dagen, 744 uren.

De maand heeft 30 dagen, 720 uren.

In het jaar 1620, den 23sten oktober is Barbara op Grimhuizen geboren.
In het jaar 1716, den 17den oktober is Henricus Lucia de Pottère geboren.

NOVEMBER

Slachtmaand. De naam is ontleend aan novum, dit is 9den maand na maart. Commodus wilde deze maand Exerperatorium noemen.

November heeft 30 dagen, 720 uren.

De maan heeft 29 dagen, 696 uren.

In het jaar 1651, den 9den november is Johanna Maria op Grimhuizen geboren.

In het jaar 1661, den 2den november is Ludovicus Augustinus op Grimhuizen geboren.

In 1667, den 22sten november is Hermanus Godefridus in Hoeven geboren.
In 1717, den 27sten november is Maria Antonia Josepha de Pottère op Grimhuizen geboren.

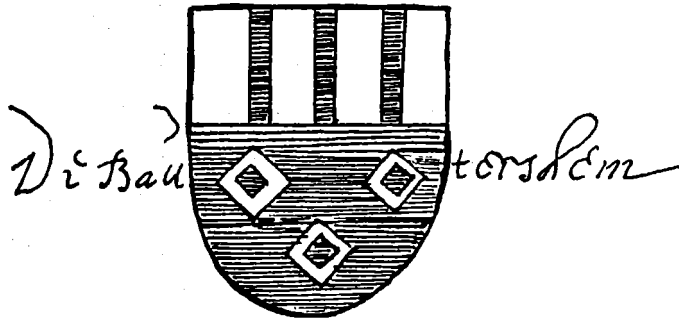
DECEMBER

Wintermaand. De naam is ontleend aan decem, of 10den maand na maart. Commodus (Romeins Keizer) wilde vergeefs deze maand Amazonius noemen.

December heeft 31 dagen, 744 uren.

De maan heeft 30 dagen, 720 uren.

(Hierna volgen in het geboorteboek de zo geheten tafels van annotatie of aantekeningen. Onder de namen van de ouders worden de namen en geboortedata van de kinderen nog een keer herhaald. U vindt hetzelfde enkele bladzijden terug onder de huwelijken van de De Pottere's. Daarom zal ik het hier weglaten. F.v.M.)



De Bautoerskem - familiewapen.
Dezelfde 3 tekens als in gemeentewapen!

De schrijver vervolgt dan met het Sterfboek en schrijft aldus:

Sterfboek van de zeer oude en voortreffelijke familie, met name

DE POTTERE.

JANUARI

In het jaar 1574, den 26sten januari is te Bergen op Zoom overleden
mijn grootmoeder Elisabeth van den Zande.

In 1623, den 28sten januari is overleden mijn oom Henricus de Pottere.

In 1624, den 4den januari is mijn moeie (tante) Elisabeth de Pottere
overleden.

In 1702 (andere schrijver), den 1sten januari, tussen 6 en 7 uur 's avonds is onze zwagerinne juffrouw Petronella Maria van Severdonck, huisvrouw van onzen broeder Dr. Herman Godefridus de Pottere, overleden, omtrent 38 jaar oud en ligt begraven in onzen kelder alhier (onder de kerkvloer) omtrent de deur van "de choor".

EEBRUARI

Franciscus de Pottere de Borghem (Bergen op Zoom) is in 1579 den 3den februari "desen bedroefden en bedruckten waerelt gepasseert ende overleden" en ligt aldaar in de Minderbroederkerk "komende van den hoogen en grooten autaar aan de rechten hand" voor het gestoelte begraven, in den ouderdom van 93 jaren.

Ludovicus de Pottere, stadhouder van de Fijnaart en de Heiningen is in 1608, den 28sten februari in de Fijnaart overleden, in de ouderdom van 85 jaren en ligt in de kerk van Gastel, tussen de trappen van het koor en het wijwatersvat (weinig naar het zuiden) in de kelder van François van de Zande, begraven.

In 1680, den 15den februari is Jonker Adolfus Franciscus de Pottere te Turnhout "sijnde aldaer in de eerste scole" overleden en ligt in de kelder van Jonker Adolf van Steenhuis, zijn grootvader, in Turnhout bij de Minderbroeders, begraven.

MAART

Franciscus de Pottere, penningmeester van Nieuw Gastel en Heerjansland is in het jaar 1639, den 9den maart op het Slotje van Grimhuizen overleden, in den ouderdom van 75 jaren en ligt in de vroeger gemelde kelder bij zijn vader en grootvader, den voornoemde François van de Zande begraven.

In 1762, den 4den maart is Johanna Francisca Seegers overleden, een kind zijnde.

APRIL

In het jaar 1616, den 5den april is mijn moeie (tante) Francisca de Pottere overleden.

In 1800, den 26sten april, is Francisca Anna de Pottere overleden, in den ouderdom van circa 78 jaren.

MEI

In het jaar 1623, den 4den mei is mijn broeder Henricus op het Slot Grimhuizen overleden.

In 1694 (andere schrijver), den 27sten mei is alhier onder Gastel, op het slot Grimhuizen overleden, "onzen lieven broeder, den Zeer-eerwaarde Pater Franciscus de Pottere, Minderbroeder Recoles, in den ouderdom van 38 jaren, in zijn leven lector der Philosophie en Theologie en gardiaan. '

In 1702, den 31sten mei tussen 12 en 1 uur 's middags is ons nichtje Johanna Antonia de Pottere overleden en begraven in de kelder van de kerk van Gastel.

In 1710, den 27sten mei, 's morgens tussen 9 en 10 uur is onze Zeer-eerwaarde broeder Dr. de heer Hermanus Godefridus de Pottere, weduwnaar van wijlen Juffrouw Petronella Maria van Severdonck, op het Slotje Grimhuizen overleden, in den ouderdom van 43 jaar en ligt begraven in de kerk alhier bij de deur van het koor.

In 1752, den 8sten februari, is de heer Johannis Babtist de Pottere op het slotje Grimhuizen overleden, in den ouderdom van omtrent 84 jaren en ligt begraven in den voornoemden kelder.

In 1769, den 13den juni is Juffrouw Maria Catharina Otgens, zijne huisvrouw overleden, in den ouderdom van 83 jaren en ligt begraven in de kerk van Essen (Belgie).

In 1804, den 3den mei is Maria Anthonia Josepha de Pottere in het Dorp van Oud Gastel overleden en ligt aldaar op het kerkhof begraven. Zij heeft al haar zusters overleefd en schijnt de laatste der edele en christelijke familie de Pottere geweest te zijn.

Verdwenen is haar naam, verdwenen het voorvaderlijke Slot Grimhuizen!

JUNI

In het jaar 1677, den 20sten juni is mijne halven broeder Ludovicus, Raadsheer van zijne koninklijke hoogheid, in de souvereine Raad van Brabant te Brussel, overleden. Hij ligt te Brussel in de "capella parochiale" bijkans achter de preekstoel in de ommevang (komende van het hoogaltaar aan de rechterhand begraven.

Johanna Maria de Groodt, zijne huisvrouw, is te Brussel overleden, den 29sten februari 1680.

In 1709, den 19den juni des namiddags, tussen 4 en 5 uur is onze waarde zuster, Juffrouw Isabella Cornelia Rutgera de Pottere, huis-

vrouw van de heer Marinus Joſephus Biersteekers, overleden in den ouderdom van 38 jaren. Ligt begraven in onze kelder in de kerk van Gastel.

JULI

In het jaar 1624, den 1sten juli is Godefridus, mijn broeder, op Grimhuizen overleden.

In 1681, den 2den juli is mijne halve zuster Elisabeth overleden.

AUGUSTIJS

In 1583, den 19den augustus is Cornelis de Pottere, mijn oud-oom overleden (is jongeman gebleven).

In 1782, den 28sten augustus is Anna Adriana Barbara de Pottere, huisvrouw van Alardus Brouwers, doctor te Oudenbosch, gestorven aldaar en ligt te Essen begraven.

SEPIEMBER

In het jaar 1667, den 27sten september is mijn halve zuster Jacoba gestorven.

In 1684, den 20sten september is de Zeereerwaarde Heer Johannis Babtist de Pottere, Kanunnik regulier (kloosterling) van Seven-Borre gestorven in den ouderdom van 59 jaren (dit is de schrijver zelf dus).

In 1781, den 30sten september is Johanna Adriana de Pottere overleden, oud zijnde 66 jaren, huisvrouw van Johan George Ratte.

OKTOBER

In het jaar 1625, den 18den oktober is mijn halve zuster Barbara op het Slotje Grimhuizen overleden, oud 10 jaren min 6 dagen, aan wiens rechterhand de drie middelste vingers even lang waren, waarmede zij geboren was!

In 1658, den 18den oktober is mijne geeerde moeder, Juffrouw Johanna van Steenhuis op Grimhuizen overleden en ligt in de genoemde kelder bij mijn vader zaliger begraven.

In 1696, den 26sten oktober 's avonds omtrent kwart voor tien, is onze geeerde vader de Heer Hendrick de Pottere op Grimhuizen overleden in de ouderdom van 66 jaren en ligt in onze kelder in de kerk alhier begraven.

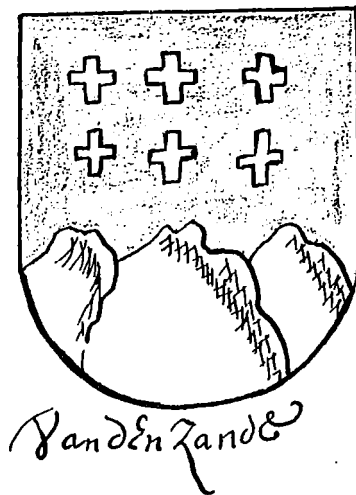
NOVEMBER

In het jaar 1703, den 7den november 's avond-tussen 7 en 8 uur is onze geeerde moeder Juffrouw Johanna van Steenhuis op het slot Grimhuizen overleden in de ouderdom van 77 jaren en ligt begraven in de kelder alhier.

DECEMBER

In het jaar 1780, den 1sten december is Johannis Babtist Seegers overleden, oud zijnde 15 jaren.

In 1716, den 12den december is Henricus Lucia de Pottere overleden, nog geen twee maanden oud zijnde.



Van den Zande - familiewapen

Verder schijnen er in het oorspronkelijke Geslachtsboek nog losse brieven en aantekeningen gezeten te hebben van de schrijver, o.a. een "modelle" om Grimhuizen te veranderen.

Onderstaande brief schreef de Kanunnik aan zijn nichtje, die begijn was geworden in Turnhout.

Beminde Nichte,

Juffrouw Lucia Barbara de Pottere, Begijntje, zult gelieven mijnen kleinen arbeid in dank te nemen, en voor mij te bidden, dat den allergoedertierenste Jesus, door de verdienste van de Heilige Maagd Gertrudis zijne beminde bruid, mij hier in dit tijdelijk leven te geven zijn goddelijke gratie en in het eeuwige zijne hemelse glorie.

Oom Joannis Babtista de Pottere
Can. Septem Fontanes anna 1677.

Tot slot eindigt de kanunnik-schrijver het Geslachtsboek met

"WAARSCHOUWINGHE VOOR DE NAKOOMELINGEN"

"Soo wie van sigselve geen begriip heeft, om in de voorsseide Boecken iets aan te teekenen, dat hij het door eenen doet doen, die verstand ofte begriip daarvan heeft en dat men altijd eerst een schetse ofte blad maekt aler men in het goed aantekent en dat hetselve geschied in hunne teegenwoordigheid."

FINIS.

F. van Merrienboer,
31 augustus 1986.

Geraadpleegde lektuur:

1. Aantekeningen in schriften van Broeder Theophile Nijman (+ 1940)
2. De Ghulden Roos Roosendaal, jaarboek nr. 18-1958, blz. 96-115.
3. Tijdschrift Taxandria-1897, W.J.F. Juten, "Over de Familie de Pottere".

N.B. De op de eerste pagina van dit artikel genoemde kapelaan was Hugo Roovers. Hij was van 1869-1873 kapelaan te Gastel.

EEN AANVULLING OP DE INVENTARISATIE VAN DE
GASTELSE VOLKSTAAL

Op het door mij in het Jaarboek 1985 van de Heemkundekring Het Land van Gastel gepubliceerde artikel over de Gastelse volkstaal kwamen tal van reacties binnen. Het is verheugend op deze wijze te kunnen constateren dat een groot gedeelte van de Gastelse bevolking, waaronder zeker ook jongeren, zich blijft of begint te interesseren voor het eigen dialect. Van diverse belangstellenden, ook buiten Gastel, kreeg ik zelfs woordenlijstjes toegezonden. In de door mij voortgezette inventarisatie van ons Gastels heb ik die verkregen aanwinsten mede verwerkt.

Evenals vorige keer kon ook nu niet altijd worden bepaald of er bij sommige woorden sprake is van specifiek Gastels dialect. Mogelijk zijn er een aantal regionaal of zelfs provinciaal gebruikelijk.

De onderstaande lijst is zeker niet volledig. Daarom zijn aanwinsten voor de woordenlijst, bij de redactie van dit jaarboek, zeer welkom.

A

aaremoei	= armoede
aftrappe, ut ...	= weggaan
airke	= deuntje; stukje muziek
akkum	= als ik hem
aktop	= priktol
alevel	= toch wel
alfsegat	= met de Franse slag
alverlieng	= half en half
aojeloos	= melig
aoiug	= flauw van de honger
aongere	= aandrogen
aonrikkemedere	= aanbevelen
appelesien	= sinaasappel
arrebarg	= herberg

B

baankje	= bankbiljet
baol	= jute zak
baone	= misèren (bij rikken)

batraof	= bengel; deugniet
benneke	= mandje
bezijs	= er naast
bieboer	= imker
blokke paose	= Beloken Pasen
boender	= pannenborstel
bouwe	= prakken (eten)
brat	= slechte sajjet
brieze	= gejaagd heen en weer lopen
broene (fig.)	= je neus stoten
buketuin	= beukenhaag
bul	= waardeloos voorwerp; ook lap
burries	= twee stangen aan een wagen voor het inspannen van trekdier
butte, èrepels ...	= aardappelen rooien
bijja of bijjot	= wel ja

D

dabbe	= wroeten in de grond (hond)
dalleke	= sukkelen
del, flaauwen ...	= overgevoelig persoon
destag	= dinsdag
die, de ...	= aanduiding van een vrouw
dieje, den ...	= aanduiding van een man
dimstig	= nevelig
dot	= haardracht
dotse	= opzettelijk op elkaar botsen
douwkaar	= handkar
dubbele trits	= extra betaling
duraole	= wieden
durmekaore	= gemiddeld
durslag	= drevel
durweere	= goed weer in aantocht
duvver	= echter, evenwel

E

èèrd, den ...	= huiskamer
eimeluk	= venijnig; stiekem

ekke	= hek
emme	= hebben
ennigte	= enige
errebezies	= aardbeien
esènd	= boomstronk

F

Fendert	= Fijnaart
flère	= flaneren
flitterke	= flenterje; dun plakje
fôôle	= liefkozen
funtere	= stiekem uithoren

G

geneuk	= kale opschepperij
geneukmaoker	= opschepper
genog, ut gao ...	= het valt mee
gepse, um gaon ...	= er vandoor gaan
geraoktèd	= attaque; beroerte
gerizzeleveert zijn	= gereed zijn
gertje	= buigzaam houten stokje
goeje genaode	= uitroep van ontzetting
gienderwijd	= daarginds
gienènd	= daar achteraan
gienekaant	= die kant
greet	= gulzig

J

jissis van meraante	= uitroep van verbazing
---------------------	-------------------------

K

kakstoel	= kinderstoel
karmenaaie	= karbonade
kasjuweel	= uitzonderlijk
kasjesvênt	= marskramer
kernaolie	= gemeen vrouwspersoon
kerremelk	= karnemelk

Kerremelkstraot	= Vierschaarstraat
kleppe	= kwaadspreken
klos	= onbelompte vrouwenfiguur
knoraop	= knolraap
kek	= zoals
krip	= bepaald soort rundvlees

L

Lêêgestraot	= Lagestraat
-------------	--------------

M

massiesee	= marechaussee; politieman
maoje	= maden
medaolie	= medaille
mekaan(s)t	= bijna
molleke	= collectezakje (in kerk)
mosse	= morsen; knoeien
mospot	= vies etensrestje; iemand die knoeit
murmerere	= klagen
musterd	= bussel droge takken

N

neffe	= naast
neuk, aon de gaon	= er tussen uit gaan
neuk, ut ebbe	= chagrijnig zijn
neuk, un krijge	= een klap krijgen
neuke	= chagrijnen
nuffele	= prutsen; knutselen
nuske	= kusje

O

onstraand	= brutaal
ontaord	= erg; zeer veel
oplawaai	= flinke klap
overaand	= om de beurt
overtijd	= een tijdje geleden

P

paosblomme	= narcissen
peeje dunne	= bieten uitdunnen
pêêrespul	= circus
pêêretju	= paardenvlees
peestertjes	= bietenstaartjes
penninge	= perziken
pieneke	= pinnetje
plat kiend	= baby; wiegekind
ploster	= pleister
poetjespap	= melk met stukjes brood
puke	= friemelen

R

rondloper	= zwerver
-----------	-----------

S

Saanterbuite	= Standdaarbuiten
schoelie	= schobbejak
schuddekul	= slechte koffie
schuif	= lade
schufke, ut ... krijge	= geen absolutie bij het biechten
sjartels	= jarretelles
siester	= sisser
simmenaorie kufke	= brosse herenkapsel
sjeet	= sajat
sjoe	= 2½ cent-stuk (munt)
slechte	= eggen
spaoi	= spade
spreekore	= grammofoon
steeg	= dwars
stèèrtpan	= steelpan
stôter	= rol beschuit
stui	= voorhoofd

T

tarroew appels	= tarwe appels
----------------	----------------

tietei	= kippenei
tietekot	= kippenhok
tik	= oorsmeer
toot	= mond; ook gezicht
traonike	= treuzelen
tutter	= fopspeen
tuttere	= drinken

U

uster	= unster; weegwerktuig
-------	------------------------

V

vaarf of vaarw	= verf
vaoderonze	= het Onze Vader bidden
verabschere	= afspreken; regelen
verinnewere	= vernielen
verschene	= voorbij; verleden

W

waai, un zotte ...	= lichtzinnig persoon
watjeko	= een klap
weesjedonders	= wis en waarachtig
wiskaante	= aan weerskanten
wittenie	= stopwoord; weet je niet
wijt	= ver

Z

zekere, ne ...	= slome figuur
ziengzolder	= zangkoor in de kerk
zurreg	= leunstoel

Spreekwoorden, uitdrukkingen en gezegden

Bij het onderzoek naar de dialectwoorden rees de gedachte of het wellicht mogelijk zou zijn een overzicht samen te stellen van in Gastel en Stampersgat vroeger gebruikte of thans nog in zwang zijnde spreekwoorden, uitdrukkingen en gezegden. Ook aan dit onderdeel van onze volkstaal dient de nodige aandacht te worden geschonken. Evenals de afzonderlijke woorden moet ook dit worden geregistreerd.

Vooraf was het noodzakelijk op dit terrein eerst zoveel mogelijk materiaal te verzamelen. Het bleek geen eenvoudige opgave te zijn. Vooral de verklaringen van de spreekwoorden, uitdrukkingen en gezegden baarden veel zorg. De oorzaak hiervan lag in het feit dat in een aantal gevallen er van sommige uitdrukkingen meerdere verklaringen zijn te geven. Ook hier kon niet altijd worden bepaald of het gezegde gezegde origineel Gastels was. Waarschijnlijk zullen sommige spreekwoorden, uitdrukkingen en gezegden, zij het in een andere vorm, ook in het gewest en soms zelfs provinciaal worden gebruikt. Dit kan beter door taalkundigen worden onderzocht.

Het overzicht is zeker niet volledig. Ook in dit geval kunnen aanvullingen worden ingezonden aan de redactie van dit jaarboek.

- Gemotdekatnie op ut spek biene (je moet de kat niet op het spek binden) = je moet iemand niet de gelegenheid geven om verkeerde dingen te doen.
- Zo moei zijn as ne geslepten oond (zo moe zijn als een gesleepte hond) = vreselijk moe zijn.
- Un kiend in de Mark gevalle en allebei zun aandjes verbrand (een kind in de Mark gevallen en allebei zijn handjes verbrand) = een gezegde om tegenover anderen de waarheid te verdoezelen.
- Un kiend opgete en de klompkes laote ligge (een kind opgegeven en de klompjes laten liggen) = een gezegde als ontwijkend antwoord op al te nieuwsgierige vragen.
- Un pèèrd in de wieg en nog plek zat (een paard in de wieg en nog plaats zat), = een uitroep wanneer iemand schromelijk zit te overdrijven.
- Nun olifaant in de bedstee en nog nie dur d'oonderlaoge (een olifant in de bedstede en nog niet door de onderlagen) = uitroep wanneer een verteller duidelijk zit te liegen.
- Van gin out pijle wete te maoke (van geen hout pijlen weten te maken) = er geen raad mee weten; ook blut zijn.
- Ne plaanke jas aonmete (een planken jas aanmeten) = een lijk-kist maken.
- Un alfke in tweeje bijte (een halfje in twee bijten) = buitensporig gierig zijn.

- Daor gaode gin ellef ure mee luije (daar ga je geen elf uur mee luiden) = daar kan je niet mee doen wat je wilt.
- Nen bessem ingeslikt emme (een bezem ingeslikt hebben) = die is zo mager als een bezemsteel.
- Die kan achter ne schrepelsteel schuile (die kan achter een schrepelsteel schuilen) = iemand die buitengewoon mager is.
- Die ee bij staarke wiend waaiverlet (die heeft bij sterke wind waaiverlet) = iemand heeft grote uitstaande oren.
- Die ee vooraon gestaon bij ut neuze dêêle (die heeft vooraan gestaan bij het neuzen delen) = iemand heeft een grote neus.
- Die is zo kwaad as un ekke (die is zo kwaad als een hek) = die is zeer boos.
- Die is zo zot as nepientop (die is zo zot als een tol) = een puber die jongens- of meisjesgek is.
- Die eet un flienke brom in (die heeft een flinke brom in) = die is dronken.
- Lust ut nie, dan motter oewen kop mar bijlège (lust je het niet dan moet je er je kop maar bijleggen) = eten wat de pot schaft, iets anders krijg je niet.
- Aongebraand en nie gaor, oudoe moel en fret maor (aangebrand en niet gaar, houd je moel en vreet maar) = je moet het negatief commentaar op het eten achterwege laten.
- Êêrst ôôm en dan Ôôms kienders (eerst oom en dan ooms kinderen) = ouderen gaan voor jongeren.
- Om êên kunde de wêreld nie aote (om een kun je de wereld niet haten) = bij een tegenvaller in de liefde niet bij de pakken gaan neerzitten.
- Ge kun wel leve van êne Goed mar nie van êne mêns (je kunt wel leven van een God maar niet van een mens) = de mensen moeten'elkaar ook materieel helpen.
- Zun tong vergete emme (zijn tong vergeten hebben) = te verlegen zijn om te praten.
- Die is meej un grammefoonnaold ingent (die is met een grammofoonnaald ingeent) = iemand die ononderbroken doorpraat.

- Ze kunne beter over oew praote dan over oew luije (ze kunnen beter over je praten dan over je luiden) = van roddelen moet men zich niets aantrekken.
- Un plaank (of un bord) vor oewen kop emme (een plank of een bord voor je kop hebben) = iets niet willen of kunnen begrijpen.
- Ge wor nôôit overréje door un rijtuig maar altij dur un bèerkaar (je wordt nooit overeeden door een rijtuig maar altijd door een beerkar) = je wordt altijd beledigd door mensen die zelf niet deugen.
- De waoreid komt aon ut licht al motte de kraaie um uitbrenge (de waarheid komt aan het licht al moeten de kraaien hem uitbrengen) = bij leugens en bedrog komt hoe dan ook de waarheid altijd aan het licht.
- De lieges uit oew mouw schudde (de leugens uit je mouw schudden) = heel vlot kunnen liegen.
- Liege da ge zwart ziet (liegen dat je zwart ziet) = bewust zeer sterk liegen.
- Zo pot, zo pan (idem) = ze doen voor elkaar niet onder; zijn beide hetzelfde.
- Op ieder potje past un dekseltje (idem) = voor iedere man is er wel een geschikte vrouw.
- Die eet alle blommekes overvloge (die heeft alle bloemetjes overgevlogen) = die heeft veel meisjes het hof gemaakt.

*Op weg naar Brabant wordt de wereld warmer,
Inniger leven doet zich aan mij voor.
Vanuit de lage hoeven dringt het door
Het rekt zich uit in de gestrekte armen.*

*Van populieren, duizelend van licht.
Dit licht, ik kom het in de mensen tegen,
Ik zie het in hun oogopslag bewegen
en **rimpels** krijgen op een oud gezicht.*

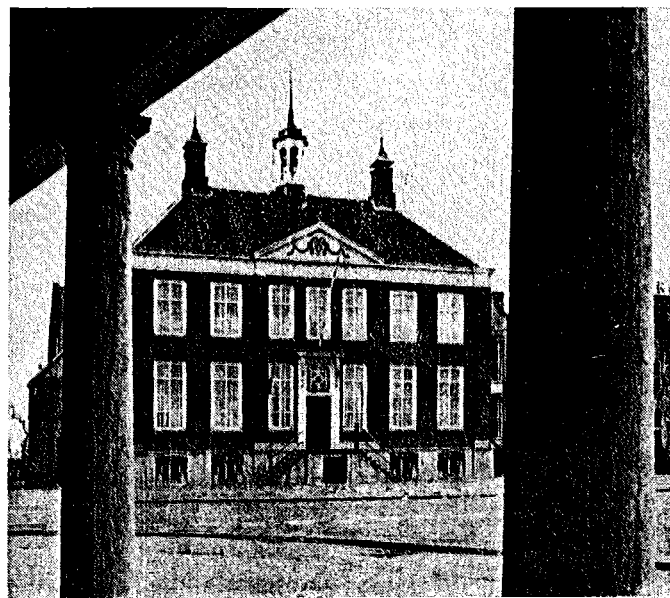
*En nergens is het kinderlijk **geluid**
Zo zuiver afgestemd op vogelzingen,
En nergens komen de gewone dingen.
Zo openhartig voor zichzelf uit.*

*En nergens ligt een glimlach zo gereed
Als waar de wereld land van Brabant heet.*

- Die is zo lêêluk as de nacht (die is zo lelijk als de nacht) = die is lelijk van uiterlijk.
- Aon un schooierslijf past alles (aan een schooierslijf past alles) = iemand die om kleding verlegen zit let niet op maat of mode.
- Un vrouwenaand en ne pèèretaand meugen nôôit stilstaon (een vrouwenhand en een paardetand mogen nooit stilstaan) = van vrouwen wordt verwacht dat ze altijd actief bezig zijn.
- Dat is iets naor oewen taand (dat is iets naar je tand) = eten wat je bijzonder lekker vindt.
- De deugd in ut midde en de rommel aon de kaant (de deugd in het midden en de rommel aan de kant) = de belangrijkste persoon dient met respect behandeld te worden.
- Die eet den aord aon gin vremde (die heeft de aard aan geen vreemden) = hij is net als zijn ouders.
- Ge zie ginnen appel van nen perebôôm valle (je ziet geen appel van een pereboom vallen) = ieder kind heeft de karaktereigenschappen van zijn ouders.
- Zun ores op gaon zette (zijn horens op gaan zetten) = zich laten gelden.
- Un keel opzette (een keel opzetten) = hysterisch schreeuwen.
- Op un ouwe fiets mottet lère (op een oude fiets moet je het leren) = op bescheiden wijze aanvangen om iets te bereiken.
- Zunne jas er vor uittrekke (zijn jas er voor uittrekken) = er hard voor gaan werken.
- De fijne zijn de mijne zee den duvel, want de groffe krijg toch wel (de fijnen zijn de mijne, zei de duivel, want de groven krijg ik toch wel) = juist die heel vrome personen zijn het minst betrouwbaar.
- Iemaand lachend de taanden uittrekke (iemand lachend de tanden uittrekken) = een persoon op humoristische wijze de waarheid zeggen.
- Aa wij wete waar zullie ut van doen is ut voor ulle te laat (als wij weten waar zij het van doen is het voor hun te laat) = het twijfelen aan de financiële mogelijkheden van anderen.

- Ut is nen hêêle goeie, edder al is mee gedeeld (het is een hele goede, heb je er al eens mee gedeeld) = men leert iemand eerst goed kennen als het eigenbelang in het geding is.
- Mar dan zèk ut oew duvver (maar dan zeg ik je het daarom) = uitroep "dat moet je meemaken".
- Ge ziet oewen pêêr (je ziet je peer) = je moet lichamelijk veel afzien.
- Ge sjouwt oew eige ut vas af (je sjouwt je eigen het vas af) = je draagt je een ongeluk.
- Die zupt as nen eggel (die zuipt als een eggel) = dat is een alcoholist.
- Die speul gère zatmanneke (die speelt graag zatmanneke) = die is regelmatig dronken.
- Ut zal mijne kop wel afdure (het zal mijn kop wel afduren) = ik zal het niet meer meemaken.
- Voor nen ouwe kôôpte nen nieuwe (voor een oude koop je een nieuwe) = voor geld is ook liefde te koop.
- Ut is allemaol êên tut mem (het is allemaal een tout même) = het is allemaal hetzelfde.
- Ut is koekkoek êne zang (het is koekkoek een zang) = het is bijzonder eentonig.
- Ge mot niks afslaan as vliege en bliendaoze (je moet niets afslaan als vliegen en blindazen) = je moet overal aan mee kunnen doen.
- Fendertse rouw draoge (Fijnaartse rouw dragen) = de onderjurk komt onder de bovenjurk uit.
- Die kêk met un êên ôôg naor Willemstad en mee ut aander of de Klundert in braand staot (die kijkt met het ene oog naar Willemstad en met het andere of Klundert in brand staat) = die kijkt erg scheel.
- Ut oog in de kop ebbe (het hoog in de kop hebben) = verwaand zijn.
- IJ kan ginne puit biechte al ligt ie op zun uitereste (hij kan geen geen puit biechten al ligt hij op zijn uiterste) = hij heeft geen rooie cent.

- Ut is ier te brêêd en daor te laank en veul is nie genoeg (het is hier te breed en daar te lang en veel is niet genoeg) = het is nooit goed.
- G'oeft er nie om te treure, daor zijn er mêêr as kerktorens (je hoeft er niet om te treuren er zijn er meer als kerktorens) = om een verloren liefde niet blijven treuren want er zijn nog genoeg anderen.
- Ik zaag de lucht vor un krèèntebrôôd aon (ik zag de lucht voor een krentebrood aan) = ik was totaal in de war.
- IJ mot eve zun ôôge verschiete (hij moeten even zijn ogen verschieten) = hij moet een dutje doen.



Gemeentehuis Etten-Leur

- Ik weet van niks, ik kom van Ette (idem) = zich opzettelijk onnozel houden.
- Die van niks wete emme ze in Breda ut liefste (die van niets weten hebben ze in Breda het liefste) = die zich onwetend voordoen zijn meestal plegers van strafbare feiten.
- Ik zijn er nie bij gewiest menêêr Van Moll (ik ben er niet bij geweest mijnheer Van Moll) = ik ben onschuldig; ik heb niets gezien.

- Die is zo loomp dattie brôôd mee un lange ij schrijft (die is zo loomp dat hij brood met een lange ij schrijft = die is ontzaglijk dom.
- Wij aren ut over de twee platte kienders van Kruslaand (wij hadden het over de twee platte kinderen van Kruisland) = een dooddoener om al te nieuwsgierige vragenstellers af te poeieren.
- 'K eb ut zo druk as ne pruikemaaker meej êêne klaant (ik heb het zo druk als een pruikenmaker met een klant) = a. ik ben heel druk bezig; b. met de drukte valt het wel mee.
- Daor zulde ginne vette reuzel van laoje (daar zul je geen vette reuzel van laden) = het eten is bijzonder schraal.
- Ik zijn ut dertiende varke (ik ben het dertiende varken) = ik ben weinig in tel.
- Tegen un pèèrd kunde nie gaope (tegen een paard kun je niet gapen) = tegen zoveel onbegrip is niet te redeneren.
- Nen boer blef nen boer en daaridum om dan ist nog nen boer (een boer blijft een boer en draai je hem om dan is het nog een boer) = een persoon die in zijn levensstijl voor geen verandering of verbetering vatbaar is.
- Wa nen boer nie kent da fret ie nie (wat een boer niet kent dat vreet hij niet) = iemand die niet van vreemde voedingsmiddelen houdt.
- IJ ging van zonne sus (hij ging van zijn sus) = hij raakte bewuste-loos.
- Da witte nie dèènk (dat weet je niet denk) = uitroep om een gesprek af te breken.
- Die is locht op katrijntje alle weke ne zaoterdag (die is licht op katrijntje alle weken een zaterdag) = die is zeer luchthartig.
- Un kiend over d'alve deur emme (een kind over de halve deur hebben) = een buitenechtelijk kind hebben.
- Oonder taofel deur geve (onder tafel doorgeven) = in het geheim een extra bedrag betalen boven de officiële prijs.
- Die eet un stem om ne gang te witte (die heeft een stem om een gang te witten) = hij heeft een lelijke zangstem.

- Die eet un stem om koks te kloppe (die heeft een stem om cokes te kloppen) = een lelijke zangstem.
- Da nukt de baoker nie at kiend mar gezoond is (dat neukt de baker niet als het kind maar gezond is) = het gaat niet om details maar om de hoofdzaak.
- Ik kan nie deurpraote want daor zijn latte opt dak (ik kan niet doorpraten want daar zijn latten op het dak) = ik kan niet alles zeggen omdat er kinderen bij zijn.
- Wa nuk mijn nen bos peeje 'k eb toch gen kenijne (wat neukt mij een bos peen ik heb toch geen konijnen) = wat kan het mij schelen.
- Ge kunt er gin pijl op trekke (je kunt er geen pijl op trekken) = je kunt er niet van op aan.
- We ète èrepels van de mêêt en saus vant vorènd (wij eten aardappelen van de meet en saus van het vooreind) = wij eten aardappelen met waterjus.
- We gôôie de botter tegen de zolder (we gooien de boter tegen de zolder) = wij gaan flink feesten.
- Ut piekske in ut dak steke (het piekje in het dak steken) = ermee stoppen; opgeven.
- Op den dril gaon (op de dril gaan) = gezellig uitgaan.
- IJ gieng er op af as den duvel op Geerde (hij ging er op af als de duivel op Geert) = hij ging er direct op af.
- Zemme ut van eiere gemaakt (ze hebben het van eieren gemaakt) = ze hebben het bont gemaakt.
- Zemme deilige daoge overgesloge (ze hebben de heilige dagen overgeslagen) = ze hebben het niet nauw genomen met het schilderwerk.
- Die waar zo kwaod as un ekke (die was zo kwaad als een hek) = die was erg boos.
- We zijn nog nie aon de nieuw èrepels toe (we zijn nog niet aan de nieuwe aardappelen toe) = wij zijn er nog lang niet.
- Die gôôï mee alle klippels (die gooit met alle klippels) = die is van alle markten thuis.
- Kort in de kaar staon (kort in de kar staan) = snel geirriteerd zijn.

- Die zit er bij vor kèès en brôôd (die zit er bij voor kaas en brood) = die zit er voor niets bij; hij heeft geen inbreng.
- IJ gooit de koont tegen de krib (hij gooit de kont tegen de krib) = hij verzet zich.
- Kundet wel manne (kun je het wel mannen) = kun je het wel aan.
- Die eet un moel as un mendeur (die heeft een moel als een mendeur) = die zet een grote mond op.
- Die is wijd opgevouwe (die is ver opgevouwen) = die is er ver mee klaar.
- Die eget or (die heeft het hor) = die is lastig zonder reden.
- Ge zult oewen bult motte zette (je zult je bult moeten zetten) = je zult hard moeten werken.
- Ge zul mee mijn de kachel nie aonmaoke (je zult met mij de kachel niet aanmaken) = je kunt met mij niet doen wat je wilt.
- Iemand in ut slik slaon (iemand in het slik slaan) = iemand zijn goede naam ontnemen.

Tot slot een woord van erkentelijkheid aan allen die op het vorige artikel hebben gereageerd en die aan deze publicatie hun medewerking hebben verleend, in het bijzonder de heren Bert Gerene en Jac. Laros voor hun speciale bijdragen.

H.C.J. Zandbergen.

EEN VERZAMELING BIJNAMEN VAN GASTEL EN STAMPERSGAT

Het geven van bijnamen is al een zeer oud gebruik. Wanneer deze gewoonte is ontstaan kan niet worden achterhaald. Reeds eeuwen geleden kregen vorsten en edelen al bijnamen of toevoegingen aan hun familienaam. Met de bijnamen "de schone", "metten lippen", "de stoute", "de vrome", "de goede", "de verschrikkelijke", etc. etc. zijn ze zelfs de geschiedenis ingegaan.

Meestal diende de bijnaam om een bepaalde persoon of familie nader aan te duiden. In kleinere gemeenschappen of dorpen, waar vele gezinnen dragers waren van dezelfde familienaam, werden dan ook de meeste bijnamen gegeven. Dikwijls waren ze ook erfelijk en gingen over op zonen en dochters. Ze ontstonden meestal spontaan en kwamen veelvuldig voort uit de vindingrijkheid van de schooljeugd.

De leerkrachten plaatsten ze, ter onderscheiding van de leerlingen met dezelfde achternaam, bij de familienaam in het klasseboek.

Vooraf in de jaren tussen de eeuwwisseling en de Tweede Wereldoorlog was het bij de scholieren "in" om bijnamen te geven en ze ook te krijgen.

Bij nadere beschouwing kan men ze zelfs in een aantal categorieën onderverdelen:

- a. dierennamen, zoals de steur, den dog, den amster, enz.
- b. namen betreffende het uiterlijk, zoals de neus, de kromme, de lange, enz.
- c. namen van voorwerpen, zoals den bal, de pijp, de lollie, de lat, enz.
- d. namen van bekende persoonlijkheden, zoals de paus, den duuk, de Ghandi, de Lambiek, de pinokkio, enz.
- e. klanknamen met onbekende betekenis, zoals den douw, de jee, den ep, enz.
- f. echte scheldnamen die, ter bescherming van de prive-personen, hier niet nader worden aangeduid.

De categorieën a t/m e hebben een enigszins humoristisch karakter en worden door de betrokkenen niet negatief ervaren. Anders ligt het bij de laatste categorie. De drager of draagster van een scheldnaam zal zich bij het noemen daarvan zeer gekwetst voelen.

In de achter ons liggende periode werden zowel in Gastel als in Stampeks gat een keur van bijnamen gegeven.

Na de oorlog 1940-1945 is het leefpatroon van de bevolking in deze gemeenschappen, door moderne ontwikkelingen, sterk gewijzigd. De gemoedelijkheid in de onderlinge contacten is reeds en dreigt voor een groot gedeelte te verdwijnen.

Nu al kan worden geconstateerd dat de bijnaamgeving nog slechts sporadisch voorkomt. Binnen niet al te lange tijd, wanneer de oudere generatie is uitgestorven, zal de bijnaam tot het verleden gaan behoren.

Het is mede de taak van de Heemkunde om ook dit onderdeel van het volkseigene voor het nageslacht te bewaren. Daarom zijn zoveel mogelijk bijnamen van Gastelse en Stampersgatse personen verzameld en in alfabetische volgorde op een lijst gerangschikt.

Speciaal moet er op worden gewezen dat dit artikel zeker niet de bedoeling heeft wie dan ook van onze medeburgers te beledigen of te kwetsen.

De in deze lijst voorkomende bijnamen zijn vermeld zoals ze in het Gastels dialect worden uitgesproken. Veelvuldig wordt gebruik gemaakt van het lidwoord "de" of "den" bij het noemen van de bijnaam.

De woorden beginnende met de letter H komen op de lijst niet voor. Dit is vanzelfsprekend omdat de West-Brabander de H nooit uitspreekt.

A

den Aoi
den aarte
den amper
den aop
den auwer
arjaon voet
den appel
den aorzakker
den amster
alf mooi-alf lêluk

B

den Baaie
den badjoe
den bal
den bakker
den bagger
den bazaar
den bram
den blaos
den blaâuwe
den blaffer
den bels
den bul
den bobbie

den brôôd
den bol
den blik
den bluf
den brouwer
den bovenbak
den bittere
den bout
den bèèr
den bik
den baois
den brommer
den bussel
den baarg
den bult
den baort
den buuris
den baks
den blekker
den bor
den bommel
den bloedworst
den billemeter
den boonsum
den braove
den ballie
den bosuil
Nil boekkak
Lucie baai
den batser
den beo
den beurs
den big
den bles
den blekkie
den blikke tarzan
den boele
blonde Dollie
den Brat
den buut
de Belze Trien

C
den carree

D
den diel
den dekker
den dop
den duim
den doel
den doons
den dingo
van den
den draok
den duts
den douw
den dog
den daol
den Diederik
den dik
den dabber
den daf
den dien
den doer
den dôve
den duvel
den dril
den dot
den dunne
den dunk
den dooskiest

E
den eikenhouten
den ep
den engst
den engstenboer
den ein

F

de faai
de foelie
de frik
de fik
de frem
de frul
de foeper
de fit
de ficus
de flok
de fees
de fiëp
de feut
de fiets
ut fluitje
de fakkel
de flap
de flipper
de flurk
de friedel
de friemel
ut foefke
de fok
de foefaai

G

den grote
de gort
de gaore
de gaoper
Ghandi
de graonschijter
de groene
de gost
de grijze

H

I

den Iempert
den Iebies

J

de jaoger
de jochie
de jumbo
de joppel
de jokker
ut jodje
Jaanske Teut
de jeut
de jee
de jutel
den ijzere

K

de kukel
ut karwiel
de kalmoes
de kakkerlak
de kwèk
de kriel
de kès
de kwast
de koeter
de klei
de kluts
de kromme
de keutel
de kwatta
de klos
de krits
de kwiel
kakkemoen
de kouwe poeper
de kurpuraol
de koepel

de kil
de keu
de kallie
de kooi
de kruup
de kloek
de koei
de kaole
de knoet
de knoest
de kouwe êrepel
de knipper
de klep
de koert
Jaans Koekepap
de kluit
de klik
Rie Kwal
kassikoek
kâáuwôôg
de kaai
juffr. Kaant
de kakatoe
kaokebeek
de kuiper
Kee Stert
Kee Sjek
de kiet
de kleine
Kaot de Wiete
de kaoter
de kak
de kaonie
de kavats
de kaziekak
de kèper
de kieviet
de kip
de klap

de klets
de kloen
de knoraop
de knutsel
de kraai
de krèk
de kroo
de kukeleko
ut koninginneke

L

de lastige
ut leeuwke
de lieger
de loeris
de lù
de laoi
de loep
de lapigo
de lep
de lère
de lekkere
de Lambiek
de lal
de lat
Lesie Blik
de libbers
de lollie
de lor
de lummel
de luxe
de lin
de lôôr

M

de maonis
de mik
de malse
de mans

Mie den duvel
Moetje Bommel
Mie Pandoer
Mieke Poel
de mud
de merkat
de mèrel
Mie Pijp
Mrie Deurstijl
ut Menêêrke
Sus Maschet
de morrie
de mesjeu
de muil
de muiter
de mop
de mets
de moel
moeie cent
de moor
de mottige
de mus
de merrie

N

de naaier
naaier van Ham
naoris de reus
de neus
Nolleke Drie
de niknak
ut nekske
de naanter

O

den oesem
den otsie
den ooier
den oliebol

Onze lieven Heer
den ospes
den oond
den op
den oep

P

de pruik
de punt
de pien
de piepap
de prebus
de piester
de putter
de pruimer
ut puitenol
de potheul
de paore
de paone
de pappel
de papreet
de pral
de pereslachter
de pijp
de puit
de ponnie
de poepie
de pekker
de pinkof
de polderboer
de poel
de pietse
poephondje
de peek
peje
den Petermans
de poen
de pros
de platte

ut piekske,
de pukkel
de pierezak
de peg
de puu
Joan Plus
eintje pek
aoske pek
den oekse pêêr
den Pruis
ut pralleke
de pietel
Perdje Tak
van pettum
de peur
de piecobello
de pielik
de pietepat
Pinokkio
de plak
de poot
de poppelap
de pudding
de puk

R

de ragger
de rat
de reu
de rêt
de ruska
de roest
de rooie Mien
de ruiver
de raoi
de reet
de reiger
de reuzel
de rouwe

de ruïn
de rijstenbil
de reus

S

de saai
saaïke
de schar
de slak
de sjap
de slappe
ut schabbelier
de slurp
de schimmel
de sientel
de siegert
de strooimeter
ut stuk
de speen
de spieker
de sliklap
de spreek
de steur
de spar
de slek
de stok
de sok
de snuit
de sûkkere
de staole
de scheper
de schepper
Jan Schoen
de sies
vant Schijf
sliermenie
de spiering
de stéve
de seep

de schipper
ut strijkijzer
ut stijloor
de sielie
ut speculaosoondje
de scheet
schitjesbrood
de stoelematter
de schuier
den spekbraoier
de schil
de seks
de siegel
de sier
Sjaok Sigaor
de slienger
de sliert
de slug
de snikkele
Sneeuw witje
de snor
de snuif
de stèrt
de stek
de suite

I

de taks
de tietel
ut tietei
de toet
de teun
de tetter
Tietje Toba
de taaie
tietepoot
Trien Tuf
de teut
de tol

de til
de tree
de tietrug
de tietom
Tolleke Staamp
tonna toot
de tabek
de tortel
tota
de tel

U

den uil
ut uiltje
den utsel

V

de vangst
de vechter
Jan Vloei
de vettoet
de vink
Kaot Vergif
den vlieg
den voeg
ut vodge
de veeg
de vlooi
de vettol

W

de wever
de wekker
Weesje Piel
de wiete
de wekke
de woei
de wiete Koo
de wilde

ut worstebrood
de wèèrd

Z

de zèt
de zak
de ziemel
de zijk
de zug
ut zwart Kaotje
de zink

ut zwartje
de zaoier
de zoetekoek
ut Zeeuwke
zak en al
de zult
de zonnebal
de zwevende
de zjerrie
de zjoer

Het onderzoek naar bovenstaande bijnamen was wel vrij tijdrovend maar het verschaftte mij toch een bijzonder genoegen. Van vele zijden werden mij gegevens verstrekt voor de samenstelling van dit artikel. Daarom zou ik op deze plaats allen willen danken die door hun bijdragen mij in staat stelden deze bijnamenlijst te publiceren. De lijst is zeker niet volledig. Aanvullingen en reacties hierop zijn altijd welkom en kunt u richten aan de Redactie van dit jaarboek of aan mij persoonlijk.

F. van Merrienboer.

Het aantal inwoners van de gemeente Oud en Nieuw Gastel bedroeg op 1 januari 1886 in totaal 3955. Hiervan waren 2005 mannelijke en 1950 vrouwelijke personen.

Het hoogste bestuurscollege van de gemeente, de gemeenteraad, was als volgt samengesteld:

H. Mastboom, burgemeester/ambtshalve voorzitter van de raad

C. de Bie, wethouder

Joh.B. Peeters, wethouder. Deze was vanaf 1 mei 1886 tevens waarnemend burgemeester in verband met de ziekte van H. Mastboom.

P. Smoor, lid

Ant. Buckens, lid

W. Slooters, lid

J. Franken, lid

L. Houtepen, lid

P. v.d. Weijgert, lid

P. Jongenelen, lid

J.F. Vlekke, lid

Gemeentesecretaris-ontvanger was Jan van Mechelen.

De lengte van de gemeentewegen was in totaal 39,457 km.

Gedurende het jaar 1886 werden door de gemeenteraad onder andere de hieronderstaande besluiten genomen:

- a. concessie werd verleend aan de Z.N.S.M. voor het aanleggen en exploiteren van een tramweg op het grondgebied van Oud en Nieuw Gastel;
- b. verbetering van de openbare verlichting in de Koelestraat door het bijplaatsen van één lantaarnpaal;
- c. vaststelling van een verordening op de biljartspelen in de vergadering van 6 februari.

Met het biljartspel werd er in de café's veel gegokt. De raad was bevreesd dat het weekgeld van de arbeiders voor een groot gedeelte hieraan zou worden opgeofferd, hetgeen voor de gezinnen de nodige nare consequenties zou meebrengen. Door middel van deze verordening werd het biljarten aan banden gelegd.

In de loop van het jaar werd door een aantal inwoners een ernstige schade geleden door brand.

Op 27 april brandden er twee arbeiderswoningen af. De schade bedroeg het voor die tijd aanzienlijk bedrag van f 1.600,--.

Dezelfde avond ging er ook een boerenwoning met schuur in vlammen op. Ook hier kon de oorzaak niet worden achterhaald. De schade bedroeg wel f 1.800,--.

Op 16 mei werd een tapperij (cafe) door brand verwoest. De schade werd geraamd op f 1.341,--.

Op 25 mei werden weer twee arbeiderswoningen een prooi der vlammen. De oorzaak kon wederom niet worden vastgesteld. Helaas was bij deze brand een mensenleven te betreuren.

Het gemeentebestuur verleende dit jaar concessies (vergunningen) aan:

J. Lambregts voor het oprichten van een slagerij;

J. de Jonge voor het oprichten van een smederij;

de Directie van de Suikerfabriek St. Antoine (dir. J. Franken) voor het plaatsen van een vijfde stoomketel;

C. van Sprundel voor de oprichting van een broodbakkerij;

Fr. Jansen voor het oprichten van een stoomwasserij;

de Directie van de Gastelse Suikerfabriek (dir. J.F. Vlekke) voor het plaatsen van palen ten behoeve van leidingen voor telefoon en electriciteit.

De voornaamste industrieën waren de drie, binnen de gemeente Gastel gelegen, suikerfabrieken:

1. de Gastelse Beetwortelsuikerfabriek met directeur J.F. Vlekke te Stampersgat;
2. Suikerfabriek St. Antoine met directeur J. Franken nabij Standdaarbuiten;
3. Suikerfabriek Daverveldt - Binck, directeur P. Daverveldt, tussen Oudenbosch en Standdaarbuiten.

Daarnaast waren er nog de volgende ambachten en kleine bedrijven:

1 stoommaalderij van J.B. Peeters	10 schoenmakerijen
1 bierbrouwerij	5 scherp- en hoefsmeden
11 broodbakkers	1 kuiperij
12 kleermakers	2 wagenmakerijen
2 koperslagers	2 ververijen
2 graanmolens	2 tabakskerverijen
2 meekrapstoven (hiervan stond er waarschijnlijk één aan het begin van de Lagestraat bij de Stoofstraat)	
7 metselaarsbazen (aannemers)	1 grutter

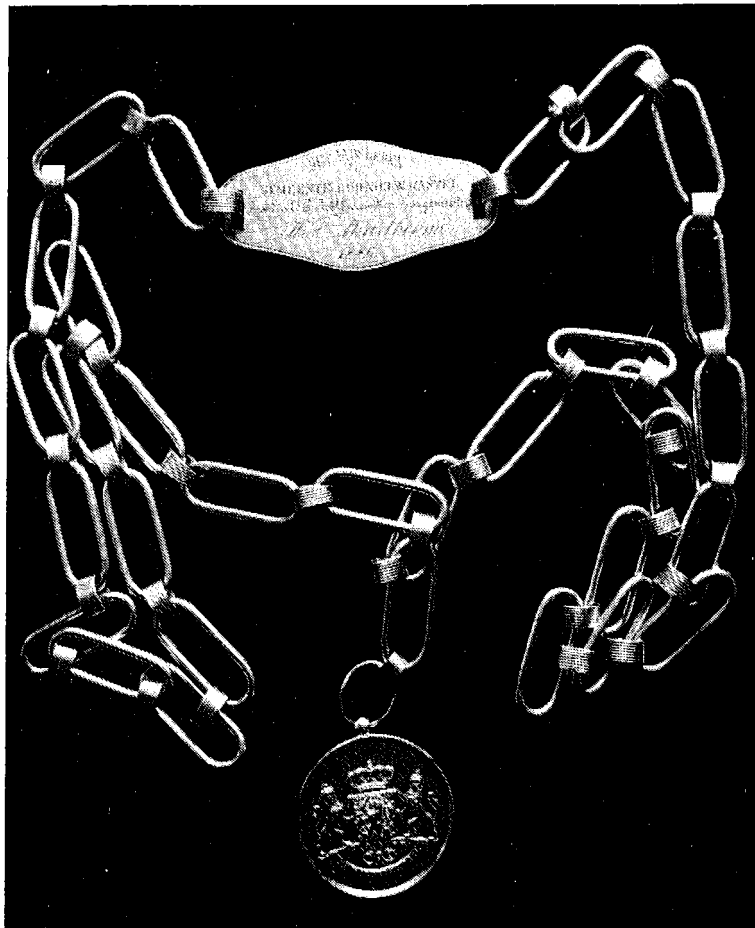
Er waren drie openbare scholen voor lager onderwijs:
een voor minvermogenden aan de Steenstraat;
één voor burgers aan de Koelestraat;
een school te Stampersgat.

Gastel en Stampersgat vormden samen één parochie. Deze werd bediend door:
pastoor Tezelinus (Rumoldus) van Aalst
kapelaan Maurus (Ambrosius) Roomer
kapelaan Godefridus (Alexander) Bakkers
kapelaan Amadeus de Bie.

Op de pastorie verbleef ook Stefanus Hellemons, de laatste cistercienserpastoor van Wouw.

P. Peeters.

Bron: Gemeenteverslag Oud en Nieuw Gastel van 1886.



BIJ DE VERHUIZING VAN EEN MONUMENT(JE)

Op 4 februari 1986 kreeg het monumentjevande karnaval (Vastelaovedzotten) een nieuwe plaats in het park nabij de Julianastraat. Op de koperen plaat, aangebracht op het voetstuk van het plastiek zijn twee data te lezen, namelijk 11.11.1966 en 28.5.1967.

Het oorspronkelijk idee van het beeldje gaat verder terug. In Stampersgat (het dorp van de meekrapsteker) stond aan de Weel al eerder een door de Roosendaler Joop Vlak vervaardigd beeldje van de meekrapsteker.

De Prins, Arjaon I van het Vastelaovedzottenlaand, ging met zijn gevolg traditiegetropw op 10.11 een bezoek brengen aan Stampersgat. Bij deze gelegenheid werd een krans gelegd bij de meekrapsteker.

Zo kwam Prins Arjaon I (Janus Vromans) op het idee om ook in Gastel een monumentje of iets dergelijks te zetten.

De lasploeg, bestaande uit de heren Willem Koevoets, Willem Kouwelaar en Ad de Peijper, ging aan de slag en maakte van betonijzer een zogenaamde draadplastiek, dat een karnavalsboer voorstelde. Deze plastiek werd op 11.11.1966 op de Markt geplaatst, De bedoeling was om deze te laten staan tot vastenavond 1967 en dan telkens weer van 11.11 tot en met de daarop volgende karnavalsdagen.

Het geval stond er echter niet lang, want enkele leden van karnavalswijk Elf onder leiding van Piet Oomen "ontvoerden" het kunstwerk om er weer mee te voorschijn te komen met de karnavalsoptocht. Toen stond het "beeld" op een van hun karnavalswagens.

Intussen had burgemeester Th. Andriessen te kennen gegeven dat hij wel voelde voor een karnavalsbeeld in Gastel, maar het moest toch wat meer allure hebben.

Daarom werd er gezocht naar een kunstenaar die iets blijvends zou kunnen maken. Eerst was er contact met Cees Keijzers uit Wouw. Deze had voorlopig geen tijd om iets te maken.

Via St. Joost, de Academie voor beeldende kunst te Breda, kwam het bestuur van de Vastelaovedzotten in contact met Victor en Annemiek van Kooten-Post uit Breda. Deze waren bereid om op korte termijn een metaalplastiek te maken.

Dit stelde voor de drie dansende kinderen. In mei 1967 was het beeldje klaar.

Het kreeg echter geen plaats op de Markt, maar op de hoek van de Dorpsstraat-Julianastraat. Rinus van Aalst maakte intussen het betonnen voetstuk. In dit voetstuk werd een koker ingemetseld met daarin een oorkonde waarop de namen van de Prins, de leden van het bestuur en de Raad van Elf in 1967 van de Vastelaovedzotten waren vermeld.

Op 28 mei werd het beeldje onthuld en overgedragen aan het gemeentebestuur.

Rondom deze onthulling werd een zomerkarnaval georganiseerd.

Dat begon zaterdag 27 mei met een feestmiddag voor de jeugd in de zaal van het patronaat.

Voor de oudere jeugd was er een fietsenrally. 's Avonds begon om 8 uur een gecostumeerde voetbalwedstrijd op het sportveld. In deze wedstrijd speelden de leden van de Raad van Elf tegen een aantal leden van de wijkbesturen.



Gekostumeerde voetbalwedstrijd op zaterdag 27 mei 1967 t.g.v. feest rondom beeldje.

Boven v.l.n.r. Koevoets - A. Derene - A. van Hooydonk - J. v.d. Kastele - Janus van Merrienboer - Janus Vromans - W. Kouwelaar - H. v.d. Bosch - P. Peeters - M. van Aalst; 2e rij: Beekman - Adr. van As, daaronder A. de Mooy - Ko de Rond - J. Kouwelaar - Ad de Peijper - W. Koevoets - J. de Jong

Prins Arjaon I fungeerde als scheidsrechter. Onder grote publieke belangstelling konden de ploegen de uitslag 11 - 11 op het scorebord toveren.

's Zondagsmiddags was er een optocht door de Karolien naar de Julianastraat. Daar werd, in het bijzijn van Prins Peer I van Stampersgat en Prins Jan I van Roosendaal, door Arjaon I het beeld overgedragen aan het gemeentebestuur, vertegenwoordigd door Burgemeester Andriessen.



Onthulling monument op zondag 28 mei 1967.
Burgemeester Andriessen, nar Naarus P. Peeters en Van Zundert,
grootste boer.

Na de onthulling ging de stoet naar de Markt.

Daar vond een rechtszitting plaats, waarbij Prins Jan I van Roosendaal als rechter optrad.

De gedaagden waren de "ontvoerders" van wijk Elf. Ze werden allen veroordeeld tot het schavot. Maar omdat de ontvoering niet afdoende bewezen kon worden, kwamen ze er af met een lichte straf. Ze werden uiteindelijk veroordeeld tot het geven van een rondje aan de Vastelavondzotten bij Frie Vogelaars.

Daarmede kwam aan het feest een einde.

Enkele jaren later kreeg het beeldje een andere plaats, op enkele meters van de loorspronkelijke, omdat het kruispunt Julianastraat-Dorpsstraat werd gereconstrueerd

Daar viel het monumentje in het niet, zodat naar een betere plaats werd uitgezien. Deze is nu gevonden in het park.

Onder bezielende leiding van Prins Peer I van het Vastelaovendzottenland werd door de Dienst Gemeentewerken onder grote publieke belangstelling het karnavalsmonumentje op 4 februari 1986 naar de nieuwe standplaats overgebracht.

P. Peeters.

(

HERBERGEN VAN OUD GASTEL EN STAMPERSGAT - Aanvulling

De lijst met herbergen, die in het jaarboek 1985 stond, was niet compleet.

Van diverse zijden heeft men aanvullingen doorgegeven.

-- Café Jan Broos, aan het eind van de Boskes.

Met spreuk: In den groenen buiten
 Hoort men de vogels fluijten.

F. Aarts, Meirstraat 37 (nu fam. Kuppens).

-- Café Halte Stoomtram aan provinciale weg Oud Gastel-Oudenbosch, Steenstraat B25, later Oude Steenstraat 10. Christ Aanraad.

Met als spreuk: Hier in den gouden kwast
 De baas eer dronken dan de gast.

2. Geert-Adrianus Voorbraak, Gastelsedijk Zuid 12.

Dit cafe heette De Meelworm.

23. P. Kanters, Moleneind 7-9 A35.

Voor kwartje onder de val, bed en koffie.

35. Christiaan van Steen.

Met spreuk: Hier tapt men jenever en bier
 Bij Christiaan van Steen herbergier.

42. In Café Van Sprundel-Bierbooms Goorden, Kuivezand 11, was gevestigd: Handboogschutterij Willem Tell, opgeheven in 1956. Ook werd hier de Kuivezandse Revue (+ 1950) uitgevoerd.

62. Café Jac. Rijsdijk, Het Groene Woud, Roosendaalsebaan 84.

Met handboogschutterij Buitenlust.

Met spreuk: Vandaag voor geld
 Morgen voor niet.

64. In het Jagertje, met handboogschutterij Nooit Volleerd. Jagersweg 3.

69. Cafe Batenburg, St. Antoinedijk, had schutterij Schansschutters.

De nummers voor de café-namen hebben betrekking op de café-nummers in jaarboek 1985.

ACTIVITEITEN 1986

- Donderdag 9 januari, 20.00 uur in het Veerhuis. Lezing door de Zeereerwaarde Heer Pastoor Van de Bosch, getiteld "De oprichting van de Parochie Stampersgat". Tevens verkoop van het door hem geschreven boek over dit onderwerp.
- Zaterdag 11 januari bezoekt een bestuursdelegatie de receptie t.g.v. 40-jarig bestaan van Kempenaars papierhandel.
- Donderdag 16 januari Vergadering dagelijks bestuur, 19.00 uur, in de werkruimte boven de bibliotheek.
- Donderdag 13 februari houdt mevrouw M. Schreurs-Jansen uit Oirschot een lezing met dia's, getiteld:
"Kastelen in Brabant en Limburg"
om 20.00 uur in het Veerhuis.
- Donderdag 13 maart Jaarvergadering om 19.30 uur in werkruimte boven bibliotheek, waarna oude films over Oud Gastel vertoond werden door broeder Cornelius.
- Op dinsdag 18 maart ontvangt het bestuur de eerste uitgave van het jaarboek: Het Waterschap "De Hoevense Beemden" van de Heemkundekring "De Honderd Hoeven" uit Hoeven.
- Donderdag 8 mei Excursie naar Den Bosch.
Met o.m. stadswandeling o.l.v. de heer V.d. Vaart, voorzitter van de Heemkundekring "Boschboom" te Den Bosch en bezoek aan Museum Slager. Bezoek aan de St. Janskathedraal.
Bezoek met rondleiding aan Kasteel "Ammersoyen" te Arnmerzoden.
Het aantal deelnemende leden bedroeg 40.
- Dinsdag 13 mei Thema-avond woonwagenbeleid, hier was namens de Heemkundekring het bestuur vertegenwoordigd op fototentoonstelling en klankbeeld in bibliotheek en de bijeenkomst in burgerzaal op uitnodiging van het gemeentebestuur.
- Woensdag 14 mei wordt door 3 bestuursleden de bijeenkomst van West-Brabantse Heemkundekringen te Wouw bijgewoond. Hierna heeft een rondleiding door St. Lambertuskerk o.l.v. Dr. Kemperman plaats.

- Donderdag 15 mei Bestuursvergadering Heemkundekring in werk-
ruimte boven de bibliotheek.
- Op donderdag 22 mei wonen bestuursleden vergadering bij betref-
fende Marterei 1986.
- Op vrijdag 23 mei ontvangst het bestuur de ontwerp-subsidie-
verordening specifiek welzijn met de uitnodiging op 2 juni a.s.
in het Veerhuis een inspraakavond bij te wonen.
- Zaterdag 15 juni Uit een publicatie in de St. Laurentiusklok
blijkt, dat de Heemkundekring een goede en actieve deelnemer was
aan de Marterei. Vooral het raden van de attributen had veel be-
langstelling; de oplossingen en winnaars werden tevens bekend
gemaakt.
- Op vrijdag 25 juli was het dubbel feest voor de voorzitter
Frans van Merrienboer. Ten eerste werd hij 50 jaar, ten tweede
was hij 25 jaar getrouwd.
Ook hier was het bestuur namens de Heemkundekring vertegenwoordigd.
- In de maand juli werd door secretaris en penningmeester de sub-
sidie-aanvraag 1987 ingevuld. We zullen hiervan maar het beste
hopen.
- Donderdag 4 september Bestuursvergadering 19.30 uur boven de
bibliotheek.
- Zaterdag 13 september Open huis en kleine tentoonstelling in
ruimte boven bibliotheek.
- Zondag 21 september Jaarexcursie naar Brugge, met o.a.
historische rondwandeling o.l.v. gids
rondvaart door de reien
bezoek aan klooster van de Broeders in Wetteren.
Aantal deelnemers 54 personen.
- Donderdag 16 oktober 19.30 uur jaarvergadering. Na de huishoude-
lijke vergadering zal de heer W. Veraart dia's vertonen van
Oud Gastel.

- Donderdag 20 november Lezing in het Veerhuis door nog nader uit te nodigen spreker.
- Donderdag 18 december De heer E. Koolen, secretaris Brabants Heem, zal een lezing verzorgen over Brabantse volksgebruiken rond Kerstmis.
- December 1986 Jaarboek 1986.

ACTIVITEITEN DOOR HET JAAR HEEN

- Medewerking aan diverse reünies: Jonge Wacht - Abrahamdag.
- Werkavonden op eerste en derde donderdag van de maand.
- Knipseldienst
- Uitzoeken en zonodig opknappen van binnengekomen materiaal.

WENSEN

- Club- en verenigingsbladen van de Gastelse verenigingen etc.
- Eigen huisvesting, Dorpsmuseum, Oudheidkundige Kamer.

LIDMAATSCHAP

Persoonlijk lidmaatschap f 25,-- per jaar.

Gezinslidmaatschap f 35,-- per jaar.

Opgave via secretariaat: Angel 33, tel. 1588.

Betalingen op rekening nr.:

Rabobank 14.11.37.126 (giro van de bank 11.47.742)

Arnrobank 42.96.83.324 (giro van de bank 10.68.635).

-o-o-o-o-o-o-o-

YBOVINCIE
Noord-Brabant.

GEMEENTE
oud. en Nieuw-Gastel.

HUWELIJK.

De AMBTENAAR van den Burgerlijken Stand der Gemeente Oud- en Nieuw-Gastel,
verklaart dat het Huwelijk tusschen

ter eener en *Johannis Franciscus Van Aalst*
Maria Sophia Clara Potte

ter andere zijde, voor ons op heden wettelijk is voltrokken.

oud-gastel, den *15 Juny* 18 *80*

De AMBTENAAR voornoemd,

Lipman

Nakomelingen van voornoemde familie De Pottere.

INHOUDSOPGAVE

	Blz.
1. Voorwoord	1
2. Van Hanze tot Gastelse Ondernemersvereniging 83 jaar middenstandsorganisatie	2
3. De bevrijding van de Nederlandse dwangarbeiders in Duitsland 1945	45
4. De geschiedenis van oude Gastelse families De familie De Pottere, aantekeningen uit een Geslachtsboek	76
5. Een aanvulling op de inventarisatie van de Gastelse volkstaal	95
6. Een verzameling bijnamen van Gastel en Stampersgat	110
7. 1886 - Honderd jaar geleden	119
8. Bij de verhuizing van een monument(je)	122
9. Herbergen van Oud Gastel en Stampersgat - aanvulling	126
10. Aktiviteiten 1986	127

-o-o-o-o-o-o-

COLOFON.

Jaarboek 1986.

Uitgave van:	Heemkundekring Het Land van Gastel.
Redactie:	De heer P.F.A. Akkermans De Weleerwaarde heer W. van Dam De heer F. van Merrienboer De heer P. Peeters De heer H.C.J. Zandbergen.
Druk:	Werkvoorzieningsschap West Noord-Brabant Roosendaal.

Uit deze uitgave mag niets worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

